T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
ÖZEL EĞİTİM PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZİHİN YETERSİZLİĞİ OLAN ÇOCUKLARDA CİNSEL GELİŞİME YÖNELİK AİLE EĞİTİM PROGRAMININ ETKİLİLİĞİ

FULYA MERSİN

İzmir
2023

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

ÖZEL EĞİTİM PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZİHİN YETERSİZLİĞİ OLAN ÇOCUKLARDA CİNSEL GELİŞİME YÖNELİK AİLE EĞİTİM PROGRAMININ ETKİLİLİĞİ

FULYA MERSİN

DANIŞMAN

Prof. Dr. S. Sunay YILDIRIM DOĞRU

İzmir

2023

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "Zihin Yetersizliği Olan Çocuklarda Cinsel Gelişime Yönelik Aile Eğitim Programının Etkililiği" adlı çalışmanın içerdiği fikri izinsiz başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında ve bölümlerinin yazımında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve *intihal içermediğini* beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

14/08/2023

Fulya MERSİN

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORİJİNALLİK RAPORU

Tarih:13/09./2023

Tez Başlığı:

ZİHİN YETERSİZLİĞİ OLAN ÇOCUKLARDA CİNSEL GELİŞİME YÖNELİK AİLE EĞİTİM PROGRAMININ ETKİLİLİĞİ

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam **80** sayfalık kısmına ilişkin, **28/07/2023** tarihinde **tez danışmanım tarafından** Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın sağladığı İntihal Tespit Programından (**Turnitin**-Tez İntihal Analiz Programı) aşağıda belirtilen **filtreleme tiplerinden biri** (uygun olanı işaretleyiniz) uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin **benzerlik oranı % 13_dür.**

- http://www.kutuphane.deu.edu.tr/tr/turnitin-tez-intihal-analiz-programi/ adresindeki Tez İntihal Analiz Programı Kullanım Kılavuzunu okudum **X**

Filtreleme Tipi 1(Maksimum %15) x	**Filtreleme Tipi 2(Maksimum %30)** □
□ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, □ Kaynakça hariç, □ Alıntılar dâhil, □ Altı (6) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.	□ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, □ Kaynakça dâhil, □ Alıntılar dâhil.
EK 1- İntihal Tespit Programı Raporu İLK SAYFA Çıktısı. x **EK 2- İntihal Tespit Programı Raporu (Tümü) Cd İçinde.** □	

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esasları'nı inceledim ve yukarıda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı : Fulya MERSİN
Öğrenci No : [redacted]
Anabilim Dalı : Özel Eğitim Anabilim Dalı
Programı : Özel Eğitim Yüksek Lisans Programı
Statüsü : Yüksek Lisans x Doktora □

ÖĞRENCİ	**DANIŞMAN**
Fulya MERSİN	Prof. Dr. Safiye Sunay YILDIRIM DOĞRU
13/09./2023	13/09./2023

Açıklamalar

1: Bu formu teslim etmeden önce sizden istenen bilgileri uygun kutucuğu (□) işaretleyerek doldurunuz.

Kullanıcı şifre vb. konusunda sorun yaşanması durumunda Üniversitemiz Merkez Kütüphanesinde bulunan Turnitin yetkilisine başvurunuz.

2: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu" formu tezin ciltlenmiş ve elektronik nüshalarının içerisinde ekler kısmında yer alır.

3: Tez savunmasında düzeltme alınması durumunda bu form güncellenerek yeniden hazırlanır.

4: **Turnitin**-Tez İntihal Analiz Programına yükleme yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak **tez başlığının tamamı**, Yazar Adı (author's first name) olarak **öğrencinin adı**, Yazar Soyadı (author's last name) olarak **öğrencinin soyadı** bilgisini yazınız.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimine başladığımdan beri kişisel ve akademik gelişimim için beni cesaretlendiren, cinsel eğitim konusuna ilgi duymamı sağlayan, ilgisini, bilgisini ve sabrını hiç esirgemeyen, tatlı dilli danışmanım çok değerli hocam Prof. Dr. Safiye Sunay YILDIRIM DOĞRU' ya tüm destekleri için teşekkür ederim.

Çalışmama katkı sağlayan değerli velilerime ve uygulama sürecinde bana çeşitli kolaylıklar sağlayan sevgili okul müdürüm Burcu PAKALIN' a destekleri için teşekkür ederim.

Beni sevgi ve ilgiyle büyüterek bu yaşlara getiren, maddi ve manevi desteklerini hiç esirgemeyen canım annem Selma DİKİCİ' ye, yüksek lisans öğrenim sürecinde kaybettiğim, ama beni bir yerlerden gördüğüne inandığım canım babam Ali DİKİCİ' ye, kardeşim Dündar DİKİCİ' ye tüm desteklerin için teşekkür ederim. Çocukluğumdan beri öğrenim hayatımda maddi manevi katkıları olan, ders çalışmayı bu kadar çok sevmemin sebebi olan halalarım Ayla ve Süreyya DİKİCİ' ye, yoğun günlerimde kızım için en büyük destekçim anneannem Raşide ARSLAN' a destekleri için teşekkür ederim.

Hayallerimin peşinden gitmem konusunda beni destekleyen, elini hep omzumda hissettiğim hayat arkadaşım Anıl MERSİN'e, bu süreçte zamanından çaldığım küçüğüm Deniz kızıma yanımda oldukları için çok teşekkür ederim.

Fulya MERSİN, 2023

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ ix
ÖZET ii
BÖLÜM I 1
GİRİŞ 1
1.1. Problem Durumu 1
1.2. Amaç ve Önem 2
1.3. Problem Cümlesi / Alt Problem Cümleleri 3
1.4. Sınırlılıklar 3
1.5. Varsayımlar 3
1.6. Tanımlar 4
BÖLÜM II 5
KURAMSAL ÇERÇEVE / KAVRAMSAL ÇERÇEVE / İLGİLİ ARAŞTIRMALAR 5
2.1. Zihin Yetersizliği 5
2.2. Cinsel Gelişim 8
2.2.1. Cinsel gelişim kuramları 9
2.2.1.1. Psikanalitik kuram 9
2.2.1.2. Psikososyal kuram 11
2.2.2. Ergenlik döneminde cinsel gelişim 14
2.2.3. Zihin yetersizliği olan çocuklarda cinsel gelişim 15
2.3. Cinsel Eğitim 16
2.3.1. Türkiye'de ve Dünya'da cinsel eğitim 18
2.3.1.1. Türkiye'de cinsel eğitim 18
2.3.1.2. Dünya'da cinsel eğitim 20
2.3.2. Zihin yetersizliği olan çocuklarda cinsel eğitim 26

2.3.3. Cinsel gelişimde ve eğitimde ailenin rolü 28

2.3.4. Ailelerin zihin yetersizliği olan çocuklarının cinsel eğitiminde yaşadıkları güçlükler 31

2.3.4.1. Cinsel içerikli sorular 32

2.3.4.2. Uygun olmayan cinsel davranış 32

2.3.4.3. Ergenlik dönemi öz bakımı 33

2.3.4.4. Ergenlik dönemi cinsel iletişim 34

2.3.4.5. Güvenlik ve mahremiyet 35

2.4. Konu ile İlgili Yapılan Araştırmalar 35

2.4.1. Türkiye'de yapılan çalışmalar 36

2.4.2. Yurt dışında yapılan çalışmalar 40

BÖLÜM III 43

YÖNTEM 43

3.1. Araştırmanın Modeli / Deseni 43

3.2. Evren / Örneklem / Çalışma Grubu / Katılımcılar 43

3.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları 47

3.3.1. Kişisel bilgi formu 47

3.3.2. Cinsel eğitim programı ön değerlendirme formu 47

3.3.3. Cinsel eğitim programı değerlendirme formu 47

3.3.4. Ergenlik dönemindeki zihin yetersizliği olan çocukların cinsel gelişim özellikleri ölçeği 48

3.3.5. Ebeveynler için cinsel iletişim ölçeği 48

3.4. Cinsel Gelişim Aile Eğitim Programı Uygulama Süreci 49

3.4.1. Eğitim programının hazırlanması 49

3.4.2. Eğitim programının uygulanması 51

3.5. Verilerin Analizi 52

3.5.1. Nicel verilerin düzenlenmesi ve analizi 52

3.5.2. Nitel verilerin düzenlenmesi ve analizi 52

3.6. Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliği 53
3.7. Araştırmacının Rolü 53
BÖLÜM IV 54
BULGULAR 54
4.1. Zihin Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Ailelerin Cinsel Gelişime Yönelik Bilgi Düzeylerine Ait Nicel Bulgular 54
4.1.1. Denence 1. deney ve kontrol grubu katılımcılarının bilgi düzeyi son test puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır. 54
4.1.2. Denence 2. Deney grubu katılımcılarının bilgi düzeyi ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır. 54
4.1.3. Denence 3. Uygulanan eğitim programı deney grubu katılımcılarının çocuklarıyla kurdukları cinsel iletişime dair ön test son test puanları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. 55
4.1.4. Denence 4. Deney grubu katılımcılarının cinsel gelişim özellikleri ölçeğinin ön test son test puanlarının alt boyutlara göre karşılaştırılması 56
4.1.4.1. Deney grubu katılımcılarının cinsel davranış alt boyutu ön-son test puanları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. 56
4.1.4.2. Deney grubu katılımcılarının cinsel gelişim özellikleri ölçeğinin mahremiyet ve sosyal güven alt boyutu ön-son test puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır. 57
4.1.4.3. Deney grubu katılımcılarının cinsel gelişim özellikleri ölçeğinin bedensel gelişim alt boyutu ön-son test puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır. .. 57
4.1.4.4. Deney grubu katılımcılarının cinsel gelişim özellikleri ölçeğinin cinsel taciz alt boyutu ön-son test puanları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. 58
4.1.4.5. Deney grubu katılımcılarının cinsel gelişim özellikleri ölçeğinin haz/doyum alt boyutu ön-son test puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır. 59
4.1.4.6. Deney grubu katılımcılarının cinsel gelişim özellikleri ölçeğinin cinsel konuların paylaşımı alt boyutu ön-son test puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır. 60

4.1.4.7. Deney grubu katılımcılarının cinsel gelişim özellikleri ölçeğinin duygusal değişim alt boyutu ön-son test puanları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. . 60

4.1.4.8. Deney grubu katılımcılarının cinsel gelişim özellikleri ölçeğinin cinsel özbakım alt boyutu ön-son test puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır. 61

4.2. Zihin Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Ailelerin Cinsel Gelişime Yönelik Bilgi Düzeylerine Ait Nitel Bulgular 62

4.2.1. Deney grubu ebeveynlerinin eğitim programı ön değerlendirme formu analizi…… 62

4.2.2. Deney grubu ebeveynlerinin eğitim programı değerlendirme formu analizi…… 66

BÖLÜM V 69

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER 69

5.1. Sonuç ve Tartışma 69

5.1.1. Deney ve kontrol grubunun cinsel gelişim bilgi düzeylerine ilişkin bulgularına yönelik tartışma ve sonuç 69

5.1.2. Deney grubu ebeveynlerinin eğitim öncesi ve sonrası cinsel iletişim düzeyi bulgularına yönelik tartışma ve sonuç 70

5.1.3. Deney grubu ebeveynlerinin eğitim öncesi ve sonrası çocuklarının cinsel gelişim özellikleri bulgularına yönelik tartışma ve sonuç 71

5.1.4. Deney grubu ebeveynlerinin eğitim programı ön-son değerlendirme formlarından elde edilen nitel bulgulara yönelik tartışma ve sonuç 75

5.2. Öneriler 78

5.2.1. Uygulamaya yönelik öneriler 78

5.2.2. Araştırmanın örneklem grubuna yönelik öneriler 78

5.2.3. Gelecek araştırmalara yönelik öneriler 78

KAYNAKÇA 80

EK 1. Gönüllü Katılımcı Onam Formu 95

EK 2. Kişisel Bilgi Formu 97

EK 3. Cinsel Gelişim Eğitim Programı Ön Değerlendirme Formu 98

EK 4. Cinsel Gelişim Eğitim Programı Değerlendirme Formu 99

EK 5. Ergenlik Dönemindeki Zihin Yetersizliği Olan Çocukların Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeği 100
EK 6. Ebeveynler İçin Cinsel İletişim Ölçeği 105
EK 7. Uygulama Güvenirliği Formu 107
EK 8. Aile Eğitim Programı 108
EK 9. Etik İzin 110
EK 10. Ölçme Araçları Uygulama İzinleri 111
EK 11. Cinsel Gelişim Aile Eğitim Programı Sunum Örnekleri 112

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 *Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteninde Ulusal Engelli Veri Sisteminde Kaydı Bulunan ve Hayatını İdame Ettiren Engelli Sayısı* 5
Tablo 2 *Psikososyal Kurama Göre Kriz Evreleri* 12
Tablo 3 *Deneysel süreç basamakları* 43
Tablo 4. *Deney ve Kontrol Grubu Katılımcılarının Demografik Özellikleri* 44
Tablo 5. *Cinsel Gelişime Yönelik Aile Eğitim Programı* 50
Tablo 6. *Deney ve Kontrol Grubundaki Ebeveynlerin Bilgi Düzeyi Son Test Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar Mann-Whitney U Testi Sonuçları* 54
Tablo 7. *Deney Grubundaki Ebeveynlerin Bilgi Düzeyi Ön-Son Test Puanlarına İlişkin Bağımlı Gruplar için Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi Sonuçları* 55
Tablo 8. *Deney Grubundaki Ebeveynlerin İletişim Ön-Son Test Puanlarına İlişkin Bağımlı Gruplar için Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi Sonuçları* 55
Tablo 9. *Deney Grubundaki Ebeveynlerin Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeği Cinsel Davranış Alt Boyutu Ön-Son Test Puanlarına İlişkin Bağımlı Gruplar için Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi Sonuçları* 56
Tablo 10. Deney Grubundaki Ebeveynlerin Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeği Mahremiyet ve Sosyal Güven Alt Boyutu Ön-Son Test Puanlarına İlişkin Bağımlı Gruplar için Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi Sonuçları 57
Tablo 11. Deney Grubundaki Ebeveynlerin Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeği Bedensel Gelişim Alt Boyutu Ön-Son Test Puanlarına İlişkin Bağımlı Gruplar için Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi Sonuçları 58
Tablo 12. Deney Grubundaki Ebeveynlerin Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeği Haz/Doyum Alt Boyutu Ön-Son Test Puanlarına İlişkin Bağımlı Gruplar için Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi Sonuçları 58

Tablo 13. *Deney Grubundaki Ebeveynlerin Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeği Haz/Doyum Alt Boyutu Ön-Son Test Puanlarına İlişkin Bağımlı Gruplar için Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi Sonuçları* 59

Tablo 14. *Deney Grubundaki Ebeveynlerin Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeği Cinsel Konuların Paylaşımı Alt Boyutu Ön-Son Test Puanlarına İlişkin Bağımlı Gruplar için Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi Sonuçları* 60

Tablo 15. *Deney Grubundaki Ebeveynlerin Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeği Duygusal Değişim Alt Boyutu Ön-Son Test Puanlarına İlişkin Bağımlı Gruplar için Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi Sonuçları* 61

Tablo 16. Deney Grubundaki Ebeveynlerin Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeği Cinsel Özbakım Alt Boyutu Ön-Son Test Puanlarına İlişkin Bağımlı Gruplar için Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi Sonuçları 61

Tablo 17. *Deney Grubu Ebeveynlerinin Eğitim Programı Ön Değerlendirme Formu Analizi* 62

Tablo 18. *Deney Grubu Ebeveynlerinin Eğitim Programı Değerlendirme Formu Bulguları* 66

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Ailelerin zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinsel gelişiminde yaşadıkları güçlükler..... 31

KISALTMALAR

AAIDD : Amerikan Zihinsel ve Gelişimsel Yetersizlikler Birliği

ARROW : Asya – Pasifik Kadın Kaynakları ve Araştırma Merkezi

DİE : Devlet İstatistik Enstitüsü

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

OSB : Otizm Spektrum Bozukluğu

ÖERHGM : Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü

SIECUS : Amerika Cinsel Bilgi ve Eğitim Konseyi

TDK : Türk Dil Kurumu

UNESCO : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

UNFPA : Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

UNICEF : Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu

UOCD : Uygun Olmayan Cinsel Davranış

ZY : Zihin Yetersizliği

ÖZET

ZİHİN YETERSİZLİĞİ OLAN ÇOCUKLARDA CİNSEL GELİŞİME YÖNELİK AİLE EĞİTİM PROGRAMININ ETKİLİLİĞİ

Bu araştırmanın amacı zihin yetersizliği olan çocuklarda cinsel gelişime yönelik bir aile eğitim programı hazırlamak ve bunun ebeveynlerin bilgi düzeyleri ve iletişim dili üzerindeki etkililiğini test etmek etmektir. Araştırmada ön test- son test kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu 2022-2023 yıllarında Aydın ili Söke ilçesinde eğitim gören 10-25 yaşları arasında zihin yetersizliğe sahip çocuğu olan 22 anne, 4 babadan oluşmaktadır. Araştırmanın bağımlı değişkeni ailelerin cinsel gelişime yönelik bilgi düzeyleri ve cinsel iletişim dili, bağımsız değişkeni ise araştırmacı tarafından geliştirilen ailelere yönelik cinsel gelişim programıdır. Araştırmanın nicel verileri "Kişisel Bilgi Formu", "Ebeveynler için Cinsel İletişim Ölçeği", "Ergenlik Dönemindeki Zihin Yetersizliği Olan Çocukların Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeği" kullanılarak toplanmıştır. Araştırmanın nitel verileri ise " Cinsel Eğitim Programı Ön Değerlendirme Formu" ve "Cinsel Eğitim Programı Değerlendirme Formu" ile toplanmıştır. Çalışmanın nicel verileri SPSS 22 paket programı kullanılarak, nitel verileri ise betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. 6 oturumdan oluşan "Cinsel Gelişim Aile Eğitimi Programı" video ile kayıt altına alınmıştır. Araştırmanın sonucunda cinsel gelişime yönelik aile eğitim programın etkili olduğu, deney grubu katılımcılarının bilgi düzeylerinde artış olduğu görülmüştür. Fakat cinsel eğitim programı katılımcıların cinsel iletişim dilinde herhangi bir farklılık oluşturamamıştır. Eğitim programı sonunda deney grubu katılımcıları çocuklarının sahip olduğu cinsel gelişim özelliklerinden; mahremiyet ve sosyal güven, bedensel gelişim, haz/doyum, cinsel konuların paylaşımı ve cinsel öz bakım alanlarında olumlu değişiklikler yaparken, cinsel davranış sergileme, cinsel taciz ve duygusal değişim alanlarında herhangi bir farklılık oluşturamamışlardır.

Araştırma sonucunda uygulanan cinsel gelişime yönelik aile eğitim programının ebeveynlerin bilgi düzeyleri ve farklı cinsel gelişim özellikleri açısından

etkili olduğu görülmüştür. Fakat ebeveynlerin ve öğrencilerin cinsel eğitime yönelik bilgi ihtiyaçları hala devam etmektedir. Zihin yetersizliği olan bireyler için eğitim programlarına cinsel eğitime yönelik işlevsel hedefler eklenmeli ve hem ebeveynlere hem de çocuklara yol gösterecek öğretmenlerin cinsel eğitim alanındaki yetkinlikleri arttırılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Aile eğitimi, cinsel gelişim, zihinsel yetersizlik.

ABSTRACT

EFFECTIVENESS OF FAMILY EDUCATION PROGRAM FOR SEXUAL DEVELOPMENT IN CHILDREN WITH MENTAL DISABILITY

The aim of this study was to prepare a family education program for sexual development in children with intellectual disabilities and to test its effectiveness on parents' knowledge levels and communication language. An experimental design with pretest-posttest control group was used in the study. The study group of the research consists of 22 mothers and 4 fathers who have children with intellectual disabilities between the ages of 10-25 years old who are studying in Söke district of Aydın province in 2022-2023. The dependent variable of the study was the families' level of knowledge about sexual development and sexual communication language, and the independent variable was the sexual development program for families developed by the researcher. The quantitative data of the study were collected using the "Personal Information Form", "Sexual Communication Scale for Parents", "Sexual Development Characteristics Scale for Children with Intellectual Disabilities in Adolescence". Qualitative data were collected using the "Sexual Education Program Preliminary Evaluation Form" and "Sexual Education Program Evaluation Form". The quantitative data of the study were analyzed using the SPSS 22 package program and the qualitative data were analyzed by descriptive analysis method. The 6-session "Sexual Development Family Education Program" was recorded with video. As a result of the study, it was seen that the family education program for sexual development was effective and the knowledge levels of the participants in the experimental group increased. However, the sexual education program did not make any difference in the participants' sexual communication language. At the end of the training program, while the experimental group participants made positive changes in the areas of privacy and social trust, physical development, pleasure/satisfaction, sharing sexual issues and sexual self-care, they could not make any difference in the areas of sexual behavior, sexual harassment and emotional change.

As a result of the study, it was seen that the family education program for sexual development was effective in terms of parents' knowledge levels and different sexual development characteristics. However, the information needs of parents and students regarding sexual education still persist. Functional goals for sexual education should be added to education programs for individuals with intellectual disabilities and the competencies of teachers who will guide both parents and children in the field of sexual education should be increased.

Keywords: Family education, sexual development, intellectual disability.

BÖLÜM I
GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Gelişimin en önemli parçalarından biri olan cinsellik anne karnında başlamakta ve hayat boyu devam etmektedir. Türkiye'de cinsellik hala konuşulması yasak bir konu olarak görülmekte, sadece üreme ile ilişkilendirilmektedir. Bu durum insanların cinsellik hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmasını engellemektedir. Tipik gelişim gösteren ergenler gibi zihin yetersizliği (ZY) olan bireylerin de cinsel dürtüleri vardır. ZY olan bireyler bu dürtülerin ne olduğunu anlamayabilir. Anlamadıkları için kaygı, korku gibi tepkiler gösterebilmektedirler. Bu tepkilerin önüne geçmek için ZY olan çocuklara ergenlik dönemlerine geldikleri zaman düzeylerine uygun cinsel bilgiyi kazandırmak gerekmektedir (Akmanoğlu ve Ersan, 2012). Yapılan araştırmalar incelendiğinde aile bireylerini taklit etme, yaşıtlarından öğrenme ve gözlemleme fırsatları az olan ZY olan bireylerin ergenlik döneminde vücudundaki değişimlere ayak uydurmakta zorlandıkları, uygun cinsel davranış gösteremedikleri, tehlikeli durumlarla baş edemeyip cinsel istismara açık hale geldikleri görülmektedir (Doğru, 2006; Murphy ve Elias, 2006; Nair, Indiramma, Girimaji ve Pillai, 2017). Ebeveynler ise uygun cinsel bilgiyi kazandıracak birincil eğiticiler olmasına rağmen çoğu zaman doğru olmayan bilgi ve deneyim aktarma endişesi ile cinsellik hakkında konuşmayı göz ardı edebilmektedir. Hatta cinsel eğitim vermenin çocuklarını daha çok cinsel içerikli davranışlara iteceğini düşünmekte bu eğitim vermekten kaçınmakta böylece ergenlik dönemi ile baş gösteren davranış problemleri ve öz bakım yükü ile çaresiz kalmaktadırlar (Murphy ve Elias, 2006).

ZY olan çocukların ergenlik dönemine geldiklerinde ailelerin yaşadığı güçlükleri alan yazında görebilmekteyiz (Cumabaeva, 2021; Çelik, 2017; Menon ve Sivakami, 2019; Mermer, 2010; Nair vd., 2017; Öncü vd., 2019; Tuğrul ve Artan, 2001; Uzun, 2015). Ailelerin ergenlik döneminde yaşadıkları güçlükler göz önüne alındığında cinsel gelişime yönelik bilgi edinmeleri, çocuklarının uygun olmayan cinsel davranışlarını kontrol edip çocuklarına öğretebilmeleri, çocuklarını ve kendilerini daha güvende hissetmelerine yardımcı olacak aynı zamanda azalan problem davranışlarla toplumsal kabul düzeylerini arttıracaktır. Bu da ailelere

sunulacak cinsel gelişim eğitimi programları ile mümkün olacaktır. Bu çalışma ile ailelere çocuklarının cinsel gelişimlerini takip edebilme, sordukları cinsel soruları yanıtlayabilme, ergenlik dönemi öz bakım becerilerini öğretebilme ve mahremiyet bilinci oluşturarak cinsel istismara karşı koruma yeterlilikleri kazandırmak hedeflenmiştir.

1.2.Amaç ve Önem

Türkiye'de sadece üreme ile ilişkilendirilen cinsellik aslında içerisinde beş farklı beceri grubunu barındırmaktadır. Cinsellik eğitimi alan bir çocuk yabancı kişiler, taciz ve istismardan korunmayı özel alanını tanımayı öğrendiğinde *güvenlik becerilerini;* menstrüal bakım ve tüylerini temizlemeyi öğrendiğinde *öz bakım becerilerini;* duruma uygun cinsel davranışlar sergilemeyi ve ilişkileri yönetmeyi öğrendiğinde *kişiler arası becerileri*; vücudunu tanımayı, ilaç kullanmayı öğrendiğinde *sağlık becerilerini*; seçim yapmayı, kendini yönetmeyi, isteklerini uygun şekilde ifade etmeyi öğrendiğinde ise *öz belirleme becerilerini* edinmiş olacaktır (Yıldız, 2020). Cinsel eğitimin kazandıracağı en önemli becerisi ise cinsel istismardan korunmadır. Alan yazın incelendiğinde zihin yetersizliği bulunan öğrencilerin normal gelişim gösteren akranlarıyla kıyas edildiğinde cinsel istismarla karşılaşma oranlarının daha yüksek olduğu görülmektedir (Helander, 2004; Hoşoğlu, 2009; İkican, 2020; Öztop ve Özcan, 2010).

ZY olan bireyler birbirinden farklı zihinsel olgunluk seviyesine sahiptir. Bu nedenle aile bireylerini taklit etme, yaşıtlarından öğrenme ve gözlemleme fırsatları çok azdır. Bu durum onların uygun olan sosyal ve cinsel davranışlar geliştirememesine, tecrübe edinmede sorunlar yaşamasına sebep olabilmektedir (Korkmaz vd., 2008). ZY olan bireylerin cinsel davranışlarını yönetebilmeleri için cinsel eğitim almaları gerekmektedir. Cinsel eğitimin verileceği zaman ve mekân, çocuğun sahip olduğu gelişim özelliklerini bilme, çocuğun öğrenme ihtiyacını anlamlandırma ve ihtiyaca uygun doğru rehber olabilmek önemlidir. Anne ve babalar çocuklarının tüm hayatları boyunca en büyük yol göstericileridir. Cinsel eğitim programlarını onların katkıları olmadan sunabilmek pek mümkün değildir. Cinsel gelişim konusunda doğru danışmanlık edebilmeleri için kendilerini cinsel gelişim konusunda bilgi ve

danışmanlık becerileri ile donatmaları gerekmektedir. Bu sebeple bu çalışmada ZY olan çocuklarda cinsel gelişime yönelik bir aile eğitim programı hazırlamak ve bunun etkililiğini test etmek amaçlanmıştır.

1.3. Problem Cümlesi / Alt Problem Cümleleri

"Zihin yetersizliği olan çocukların cinsel gelişimine yönelik aile eğitim programının ebeveynlerin bilgi düzeyleri üzerindeki etkisi nasıldır?" sorusu araştırmanın problemini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın alt problemleri şu şekilde tanımlanmıştır:

1. Aile eğitim programının uygulandığı deney grubu ile programın uygulanmadığı kontrol grubunun bilgi düzeyi ön test puanları kontrol altına alındığında, son test puanları açısından gruplar arasında anlamlı bir fark var mıdır?
2. Deney grubu katılımcılarının bilgi düzeyi ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
3. Deney grubu katılımcılarının cinsel iletişime dair ön test son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
4. Deney grubu katılımcılarının cinsel gelişim özellikleri ön test-son test puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.4.Sınırlılıklar (Opsiyonel)

Bu araştırma 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Söke'de bir uygulama okulunda ve rehabilitasyon merkezinde eğitim gören 10-25 yaş arasında zihin yetersizliği olan çocukların aileleri ile sınırlıdır. Çalışmanın hem anne hem babalara hitap etmesi planlanmasına rağmen, babaların iş saatlerine uygun çalışma planlanamamış bu sebeple sadece dört baba katılım sağlayabilmiştir.

1.5. Varsayımlar (Opsiyonel)

Araştırma sürecinde kullanılan ölçme araçlarının katılımcılar tarafından içtenlikle cevaplandırıldığı varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

Cinsel Gelişim: Bireyin kendi cinsiyeti ile ilişkili vücut bölümlerinin büyümesi ve gelişmesi ile bu gelişime paralel oluşabilecek sorunlar ve beraberindeki davranış farklılıklarını içeren gelişim alanıdır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2013).

Zihinsel Yetersizlik: Amerikan Zihinsel ve Gelişimsel Yetersizlikler Birliği (AAIDD, 2022) zihin yetersizliğini "Zihinsel işlevlerde ve uyumsal davranışlarda gözlenen önemli düzeyde sınırlılıkların karakterize ettiği; bilişsel, sosyal ve pratik uyumsal becerilerde kendini gösteren bir yetersizlik türüdür. Bu yetersizlik 22 yaşından önce ortaya çıkmaktadır." şeklinde tanımlamıştır.

Cinsel Eğitim: Yetişkinliğe kadar geçen dönemde bireylerin fiziksel, duygusal, sosyal, psikolojik ve cinsel gelişimlerinin takip edilmesi, kız ve erkek rollerinin benimsenmesi, çocuk ve gençlerin özelliklerine uygun yaşamalarını sağlamaya yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleridir (MEB, 2015).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE / KAVRAMSAL ÇERÇEVE / İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu çalışmada; zihin yetersizliği olan çocuğa sahip ailelere sunulan cinsel gelişim eğitiminin etkililiği araştırıldığından; bu bölümde araştırma için önemli görülen ‘ Zihin Yetersizliği’, ‘Cinsel Gelişim’, ‘Cinsel Eğitim’, ‘Türkiye’de ve Dünya’da Cinsel Eğitim’, ‘Zihin Yetersizliği olan Çocuklarda Cinsel Eğitim’, ‘Cinsel Gelişim ve Eğitimde Ailenin Rolü’, ‘Ailelerin Zihin Yetersizliği Olan Çocuklarının Cinsel Eğitiminde Karşılaştıkları Güçlükler’ ve ‘İlgili Araştırmalar’ başlıkları altında araştırmanın temelini oluşturan kuramsal ve kavramsal çerçeveye yönelik araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Zihin Yetersizliği

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın (2021) yayımladığı Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteninde Ulusal Engelli Veri Sisteminde kaydı bulunan ve hayatını idame ettiren özel gereksinimli bireylerin sayısı; 2.511.950’dir. Yetersizlik gruplarına göre dağılımları incelendiğinde Zihin Yetersizliğine (ZY) sahip 385.313 kişi olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 1.

Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteninde Ulusal Engelli Veri Sisteminde Kaydı Bulunan ve Hayatını İdame Ettiren Engelli Sayısı

Engel Grubu	**Kişi Sayısı**	**Oranı(%)**
Görme	215.076	9,53
İşitme	179.867	7,97
Dil ve konuşma	33.686	1,49
Ortopedik	311.131	13,78
Zihinsel	385.313	17,07
Ruhsal ve Duygusal	170.927	7,57
Süreğen Hastalık	917.259	40,63
Diğer	44.248	1,96

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2021)

Eripek (1996) "gelişim süreci içerisinde genel zihinsel işlevlerde önemli derecede gerilik, bunun yanında uyumsal davranışlardan (iletişim, öz bakım, ev yaşamı, sosyal beceriler, toplumsal yararlılık, kendini yönetme, sağlık ve güvenlik, işlevsel akademik beceriler, boş zaman ve iş) iki ya da daha fazlasında sınırlılıklar gösterme durumu" olarak ifade etmiştir. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde (2018) ZY, ağırlık düzeylerine göre basamaklandırılmış ve bu basamaklar bireyden istenen davranışları ve eğitim ihtiyaçlarını tanımlamıştır. Hafif düzeyde ZY olan bireyler beceri alanlarındaki hafif yetersizlikleri sebebiyle sınırlı düzeyde destek hizmetlere ve özel eğitime gereksinim duyabilmekteyken, orta düzey ZY olan bireyler zihinsel yetilerindeki ve toplumsal uyum becerilerindeki sınırlılıkları sebebi ile destek hizmetlere ve özel eğitime yoğunlaştırılmış bir şekilde gereksinim duyabilmektedirler. Ağır düzeyde ZY olan bireyler zihinsel yetilerinde, sosyal uyum ve kişisel bakım kabiliyetlerindeki yetersizlik sebebi ile destek hizmetlere ve özel eğitime gereksinim duyabilmektedirler. Alacakları hizmetlerin ömür boyu olması ve bağımsız yaşama katılımlarını kolaylaştırması gerektirmektedir. Çok ağır düzeyde ZY olan bireyler ise birden fazla alanda yetersizliğe sahiptirler. Bu sebeple ömür boyu bakıma ihtiyacı olan bireylerdir (MEB, 2018)

AAIDD'nin yaptığı en son tanımda ise " Zihin yetersizliği, zihinsel işlevlerde ve uyumsal davranışlarda gözlenen önemli düzeyde sınırlılıkların karakterize ettiği; bilişsel, sosyal ve pratik uyumsal becerilerde kendini gösteren bir yetersizlik türüdür. Bu yetersizlik 22 yaşından önce ortaya çıkmaktadır." (AAIDD, 2022). Tanımda bahsedilen uyumsal davranışların yetersizliği, bireyin içinde bulunduğu koşullarda günlük yaşamını sürdürecek becerilerden yoksun olması, toplumun o yaştan beklediği görev ve sorumlulukları karşılayamaması şeklinde ifade edilebilir. Zihinsel işlevlerinde sınırlılık ise bireyin zihinsel yeterliliklerinin ölçülmesi sırasında zekâ testlerinde ortaya çıkan puanın normal gelişim gösteren akranlarından beklenen puandan en az 2 alt puan bölümünde yer almasıdır. Bu durumda bireyin sinir sisteminde düzeltilmesi mümkün olmayan hasarların olduğu anlaşılmaktadır (Akçamete, 2010).

ZY olan bireylerin beceri alanlarında temel özellikleri bilindiğinde çocukların eğitim ihtiyaçları hem ailesi hem de öğretmenleri tarafından daha kolay karşılanacaktır. Fakat her çocuğun özel olduğu, yaşının ve engel düzeyinin getireceği özellikler, bireye sunulan eğitim göz önünde bulundurulduğunda ortak özellikler dışında farklılıkları da görülebilir. Bilişsel beceri alanı, zihin yetersizliği olan çocukların en çok zorlukla karşı karşıya kaldıkları alandır. Öğrenmenin temel ayakları olan dikkat ve bellek becerileri akranlarından farklı seyretmektedir. Dikkatlerini bir işe, göreve vermekte ve sürdürmekte zorlanmaktadırlar. Sahip oldukları engel derecesine göre akılda tutma (bellek) problemleri yaşamaktadırlar. Bilginin kısa süreli bellekten, uzun süreli belleğe geçemeyişi beraberinde bazı akademik yetersizliklere de sebep olabilmektedir (Cavkaytar ve Diken, 2015). Bir probleme çözüm yolu üretmede başarısızdırlar. Ayrıca verilen bir görevi yapmak için istekli olmadıkları, genel bir öğrenilmiş çaresizlik durumu görülmektedir. Uzun süreli belleğe aktararak edindikleri bilgileri yeri, zamanı geldiğinde kullanamayabilir, bilgiyi beceriye dönüştürmede zorluk yaşayabilirler (Özel Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü [ÖERHGM], 2021).

Birçok yetersizlik grubunda olduğu gibi zihin yetersizliği olan bireylerde de dil en fazla etkilenen gelişim alanlarından biridir. Akranlarıyla kıyaslandıklarında dil becerileri açısından geride oldukları görülmüştür. Uzun olmayan, ayrıntı içermeyen ifadeler üretebilmektedirler. Konuşma seslerinin üretimini içeren artikülasyon problemleri, alıcı ve ifade edici dil becerilerinde sorunlar, konuşmanın hızı ve akıcılığında problemler olduğu bilinmektedir (Cavkaytar ve Diken, 2015). Sosyal ve duygusal problemlere bakıldığında ZY olan bireyler, tipik gelişim gösteren yaşıtlarına göre daha az gelişmiş sosyal becerilere sahiptir (Aykır ve Tekinarlan, 2012). Bir ilişki başlatıp sürdürmek, kendi ya da başkalarının duygularını anlamak, toplum içerisinde sosyal rollere uygun davranmak gibi becerileri geç ve güç edinirler. Özellikle ergenlik döneminde akranlar ile ilişkilerin artması beraberinde anksiyetenin ve problem davranışların fazlalaşmasına neden olur (Siyez, 2006). Bu durum, ZY olan çocukların sosyal olayın olası sonuçlarını önceden kestirememe, problem çözememe ve empati kuramamalarından kaynaklanmaktadır. (Sucuoğlu ve Çiftçi, 2001).

ZY olan bireyler yaşıtlarından farklı fiziksel özelliklere sahip değildir. Lakin sahip oldukları ek yetersizlikler, yetersizliğin türü ve derecesi fiziksel özelliklerinde

değişikliklere sebep olabilmektedir (Cavkaytar ve Diken, 2015). Yaşamın erken dönemlerinden itibaren motor becerilerinde sıkıntı yaşmaktadırlar. Yaşanan bu sıkıntılar zihin yetersizliği olan bireylerin bağımız yaşam becerilerini edinmede zorlanmalarına sebep olur. Bağımsız olarak yaşama katılımlarını sağlamak ve kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için fiziksel uygunluk seviyelerinin arttırılması gerekmektedir (Mirze, 2022).

2.2. Cinsel Gelişim

Bir kişinin gelişimi değerlendirilmek istendiğinde tüm gelişim alanları ele alınır ve bu alanlarda yaşıtlarıyla paralel özelliklere sahip olması beklenir. Bu alanlardan birisini de cinsel gelişim oluşturur (Delamater ve Friedrich, 2010). Cinsel gelişim; bireyin kendi cinsiyeti ile ilişkili vücut bölümlerinin büyümesi ve gelişmesi ile bu gelişime paralel oluşabilecek sorunlar ve beraberindeki davranış farklılıklarını içermektedir (MEB, 2013). Çoğunlukla sadece fiziksel gelişme olduğu düşünülürken aslında hem duygusal hem de bilişsel gelişimi içinde barındırmaktadır (Tuzcuoğlu ve Tuzcuoğlu, 2004). Özellikle duygusal gelişimin katkısı büyüktür; cinsel kimliğin şekillenmesi ve kimliğe uyan davranış örüntülerinin sergilenmesi buna örnek gösterilebilir (Ünlü, 2012).

Çocuğun cinsel eğitimi ile anne-babanın eğitimi, duyguları, düşünceleri ve tutumları çok yakından ilişkilidir (Tuğrul ve Artan, 2001). Çocuk, merak ettiklerini anne babasından öğrenmediğinde, başka kaynaklardan cevap arayacağından, cinsel konulardaki merakını sağlıklı bir biçimde doyurabilmek için çocukların sordukları sorulara cevap vermeleri gerekmektedir (Ashcraft ve Murray, 2017). İnsanların cinsel alanda gelişmesi, tüm insan soyunda ortak olan biyolojik süreçleri kapsamaktadır. Cinsel gelişim alanında da diğer gelişim alanlarında olduğu gibi belirli yaş döneminde kazanılması beklenen bazı davranışlar bulunmaktadır ve aile bu dönemlerin farkında olmalıdır (Eser, 2008; Çankırı, 2018).

Cinsel gelişimin açıklanmasında en önemli yapıtaşları kuramlardır. Kuramlar arasında cinselliğin gelişimini ile öne çıkanlar; Psikanalitik ve Psikososyal kuramlardır. İzleyen başlıkta söz konusu kuramlar hakkında bilgiye yer verilecektir.

2.2.1. Cinsel gelişim kuramları

2.2.1.1.Psikanalitik kuram

Kuramın geliştiricisi Sigmund Freud'dur. Birey tarafından sergilenen davranışların temelini bireyin kişiliği oluşturmaktadır. Freud, kişiliği üç unsura sahip olarak tanımlar: İd, ego ve süper ego (Saranlı, 2018). Freud bireylerde bilinçsiz bir cinsel istek olduğunu öne sürmüştür ve buna libido adını vermiştir. Libido, yaşamın farklı dönemlerinde vücudun farklı bir bölgesine odaklanır. Libido odaklandığı her bölgede çözüme ulaşması gereken bir çatışma ortaya çıkarır. Olumlu olarak sonuçlanmayan bu çatışmalar bireyin o dönemde saplanmasına ve o dönemin kritik özelliklerini yaşamı boyunca kişiliğinin bir parçası olarak taşımasına neden olur (Bayhan ve Artan, 2004). Freud psikoseksüel gelişim dönemlerini yaşlara göre ayırıp cinsel gelişimi açıklamaktadır. Birbirinden etkilenen bu gelişim dönemleri vücut üzerinde odaklandığı bölgeye göre; oral, anal, fallik, gizil (latent) ve genital dönem olarak isimlendirilmektedir (Swith, 2017).

Oral Dönem

Doğum ile başlayıp 1-1,5 yaş arasını kapsayan kişilik gelişimin temelini oluşturan ilk dönemdir. Ağız, bu aşamadaki haz bölgesidir (Stevanson, 2001). Bebek beslenirken haz aldığı ağız ve dudak etrafını diğer nesneleri tanımak için de kullanır. Bu şekilde çevreyi tanımanın ilk adımlarını da atmış olur. Bebeğin bu dönemde saplanıp kalmaması için ağız ve çevresini ilgilendiren dürtülerin karşılanması gerekmekte, emme ihtiyacının sağlanması, ağzı ile algılamaya çalıştığı nesnelerin elinden alınmaması gerekmektedir (Yavuzer, 2012). Freud, yetişkinlik dönemlerinde görülen aşırı yeme ve alkol sorunlarının temelinde engellenmiş dürtüler ve sağlıklı geçirilmemiş bir oral dönem olduğunu savunmaktadır (Saranlı, 2018).

Anal Dönem

Bu dönem, libidonun anüs bölgesine yoğunlaştığı, oral dönem sonundan 3 yaşa kadar olan süreci kapsamaktadır. Tuvalet eğitimini de içine alan bu dönemde çocuk dışkısını tutmaktan zevk aldığını hisseder ve dışkılamak istemez. Böylece çocuk kontrolün kendisinde olduğunu, kendi istekleri ile çevresindekilerin isteklerinin her

zaman aynı olmadığının farkına varır (Yurtçu-Subaşı, 2019). Tuvalet alışkanlığı kazandırma sürecinde bakım vericilerin sert ve inatçı bir tavır takınması, ileride takıntılı boyutta düzenli, bir otoriteye bağımlı olma gibi özellikler ile tüm yaşantısını etkileyebilecektir (Düzkantar, 2010)

Fallik Dönem

Çocuğun cinsel kimliğinin gelişmeye başladı bu evrede libido genital bölgedir. Bu dönem 3- 6 yaş arasını kapsamaktadır. Cinsel gelişim sürecinde bakım vericilerin en çok taklit edildiği evredir (Tuzcuoğlu ve Tuzcuoğlu, 2004). Freud bu evrede kız çocuklarının babalarına, erkek çocukların annelerine karşı fazlasıyla ilgilenmelerini, kendi cinslerine karşı korku duygusu geliştirmelerini elektra ve oidipus kompleksi olarak açıklamıştır (Saranlı, 2018). Çocuklar içinde bulundukları bu çatışmadan sıyrılabilmek için kendi cinsiyetinde olan aile bireyi ile özdeşim kurmaktadır. Bu dönemde özdeşim kurma yerini kimlik kazanımına bırakmış olur. Bu evreyi sağlıklı atlatamayan çocuklar ise kimlik kargaşasına girebilir (Ferenczi, 2017). Ayrıca bu evrede çocuk cinsiyetini tanımak amacıyla cinsel organıyla oynayabilir. Sahte mastürbasyon adı verilen bu süreçte aileler endişeye kapılmamalı ve çocukların öğrenme amacıyla sordukları sorular karşısında kaçamak yanıtlar vermemeli, onları cevapsız bırakmamalıdırlar (Bredekamp, 2015).

Latent Dönem

Kimlik kazanımının gerçekleştiği fallik dönemden, ergenliğe kadar süren dönemdir. Diğer evrelerden farklı olarak cinsel dürtüler bastırılır tek bir bölgeye odaklanmaz. Çocuklar bastırılmış libidal enerjiyi okul, oyun, aynı cinsle arkadaşlık gibi konularda kullanmaya başlar (Elkatawneh, 2013). Yeni edinilen davranışlar sosyal çevrenin gözlemlenmesi ile gerçekleşir (Düzkantar, 2011). Çevreye göre şekillenmeye ve arkadaşlarının kendileri hakkındaki fikirlerini önemsemeye başlarlar (Haroin, 2000). Cinsel konular ve karşı cins ile ilgili merak ise bir sonraki döneme kadar askıya alınır (Yurtçu-Subaşı, (2019).

Genital Dönem

Ergenliğin başlaması ile birlikte cinsel organlar bir kez daha libidal enerjinin merkezi haline gelmiştir. Fakat fallik dönemden farklı olarak cinsel organlar üreme fonksiyonunu da gösterir. Vücutta büyüme hızlanarak hormonal değişiklikler meydana getirir. Karşı cinse karşı romantik duygular bu dönemde gerçekleşir (Saranlı, 2018). Freud'a göre çözülmemiş psikoseksüel görevler ne kadar az ise bireyin kendini tanıyıp, karşı cinsle sağlıklı ilişkiler geliştirme fırsatı o kadar fazla olacaktır (Murphy ve Dillon, 2011).

2.2.1.2.Psikososyal kuram

Ericson'un kurucusu olduğu bu kuram sosyal çevredeki kişileri yani ebeveynlerin, eğiticilerin ve akranların çocuğun psikososyal gelişiminde etkili olduklarını savunur. Bu çalışmanın bir aile eğitimi olması kuramın detaylı incelenmesini gerektirir. Teorisini Freud'un kuramının etkisi altında geliştirmiştir. Her biri birbirinin üzerine kurulan psikoseksüel dönemleri kabul edip ilave olarak toplumsal gelişim dönemleri ile katkı sağlamıştır (Doğan, 1999). Gelişimde biyolojik unsurların varlığını reddetmemekle birlikte sosyal ve kültürel öğelerin etkisinin daha baskın olduğunu savunmuştur. Ericson'un kuramını sosyal boyuta taşıyan adımı ise çocukların oyun yapılarını incelemesidir (Yelken,1996).

Ericson gelişimi insanın yaşımı boyu süren sekiz evre olarak açıklamıştır. Her bir evrede üstesinden gelinmesi gereken bir çatışma yer almaktadır. Bu çatışmalar birbirinin tersi iki duygu arasında olmaktadır (Yurtçu-Subaşı, 2019). Çatışmaların sağlıklı bir şekilde çözülmesi kişiliğin gelişimi için önemlidir. Bireyin ana hedefi bu karşıt duyguları tecrübe ederek çatışmayı çözümlendirmektir. Karşıt duyguların tecrübe edilmesi yaşamın ilerleyen süreçlerinde karşılaşılan yeni problemleri daha doğru çözümlemelerini sağlayacaktır (İnanç Yazgan ve Yerlikaya, 2012). Freud'un teorisinde olduğu gibi bir saplanmadan söz edilmese de çözüme ulaşılmayan sorunlar olduğu sürece kişiliğin gelişimi tamamlanmış sayılmaz (Hamachek, 1988).

Tablo 2.

Psikososyal Kurama Göre Kriz Evreleri

Psikososyal Kriz Evresi	**Yaş Aralığı**
Güvene karşı güvensizlik	0-1,5 yaş
Özerkliğe karşı utanç ve kuşku	1- 3 yaş
Girişimciliğe karşı suçluluk	3-6 yaş
Başarıya karşı yetersizlik	5-12 yaş
Kimlik kazanmaya karşı kimlik karmaşası	9-18 yaş
Yakınlığa karşı yalıtılmışlık	18- 40 yaş
Üretkenliğe karşı durgunluk	30-65 yaş
Benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk	50 yaş üstü

(Yurtçu- Subaşı, 2019)

Temel Güvene Karşı Güvensizlik: Doğumdan 18. aya kadar geçen süreyi kapsamaktadır. Freud'un oral dönemiyle paralel olarak bu dönemde çocuğun çevreyi kullanmak için kullandığı organı ağızdır (Yurtçu-Subaşı, 2019). Dönem temel bakıma odaklanarak çocuğunun çevreye karşı kazanacağı güven duygusunun önemini belirtir. Bebeğin karnının aç kalmaması, bezinin zamanında değiştirilmesi ilerleyen yıllarda güven duygusu gelişmiş, hayata karşı pozitif bir birey olmasını sağlayacaktır. Ayrıca bu temel bakım sürecinde bakımı sunan kişinin ve bakım uygulamalarının belirli bir rutin içerisinde olması fazla değişiklik göstermemesi de güven duygusunun kazanımında önemlidir (Miller, 2017).

Özerkliğe Karşı Utanç ve Kuşku: Bu dönem 1,5 yaş ile 3 yaş arasını kapsamaktadır. Psikoseksüel kuramın anal dönem evresiyle paraleldir. Bu evrede kilit kelime bağımsızlıktır. Çocuklar yürümeyi ve tuvalet becerisini öğrenirler. Ayrıca davranışlarını kontrol altına almayı isterler. Bu dönemde bağımsızlık girişimleri engellenen çocuklarda yetersizlik duygusu gelişirken, beraberinde utanç ve kuşku oluşmaktadır (Eliküçük, 2011).

Girişimciliğe Karşı Suçluluk: Bu evre, psikoseksüel kuramda fallik döneme karşılık gelir ve 3-6 yaş arasını kapsar. Çocukların kendi becerilerini keşfetmeye çalıştıkları, başaracaklarına olan inançlarının yüksek olduğu bir dönemdir (Erikson, 1968, Akt., Arslan ve Arı, 2008).

Merak duygusundaki artış çocukları sık sık soru sormaya yönlendirir. Bu dönemde ilginin cinsel organlar üzerinde olması, sorulan soruların içeriğinin daha çok cinsellikle ilgili olmasına neden olmaktadır. Aileler çocukların sorularını cevapsız bırakmaz, girişimlerini desteklerse, hata yapmaktan korkmayan cesaret duygusuna sahip çocuklar yetiştirirler. Soruları ve girişimleri görmezden gelinen çocuklar ise merakın iyi bir şey olmadığını düşünerek kendilerini suçlu hissederler (Çetinkaya, 2010).

Başarıya Karşı Yetersizlik: Bu dönem çocukların okul dönemlerine yani 5-12 yaş aralığına denk gelen bu dönemde bedensel gelişim yavaşlarken, sosyal gelişimin hızlandığı, cinsiyetlere ait rollerin öğrenildiği görülmektedir. Etkileşim halinde olduğu çevreye okul yoluyla bir yenisi daha eklenmiş olur (Berk, 2013). Çocuk bu yeni çevre içerisinde kendini diğerlerinden ayıran özellikleri, yetenek ve ilgilerini keşfederek derslerinde ve sosyal çevresinde başarılı olmaya odaklanır. Süreçteki performansı desteklenen çocuk öz güven duygusunu geliştirir ve evreyi sağlıklı bir şekilde tamamlamış olur (Yurtçu-Subaşı, 2019).

Kimlik Kazanmaya Karşı Kimlik Karmaşası: Bu evre ergenlik dönemini içerisine alan 9-18 yaş aralığını kapsar. Kimlik bunalımı ve bireyin kendini keşfetmesi bu dönemde yaşanır. Vücutta oluşan değişimler rolleri karmaşıklaştırır ve kimliğe dair sorularda artış oluşturur (Arslan ve Arı, 2008). Bu evre başarıyla tamamlanırsa, sosyal ve cinsel yönden kendini tanıyan, kendine güvenen bireylerin yetişmesi sağlanacaktır (Cloutier ve Onur, 1982).

Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık: Uzun süreli yakın ilişkiler kurulabilen yetişkinlik dönemi 18-40 yaşlarını kapsamaktadır (Yurtçu-Subaşı, 2019). Çetinkaya (2010), asıl kimlik kazanımının bu dönemde olduğunu belirtmiştir. Güven verici ve sevgi dolu yakın ilişkiler sayesinde uzun yıllar sürecek dostluların ve aile bağı ilişkileri bu evrede gerçekleşir. Eğer kimlik kazanımı tamamlanmazsa birey samimi ilişkilerden mahrum kalarak yalnızlık ve depresyona sürüklenebilir (Saranlı, 2018).

Üretkenliğe Karşı Durgunluk: Bireylerin orta yaş aralığını yani 30-65 yaş arasını kapsar. Bu evrenin odağı, gelecek nesillere fayda yaratacak katkılar sunmaktır. Bu sebeple üretmek, topluma fayda sağlayacak çocuklar yetiştirmekle ilgilenirler.

Eğer birey üretime ve topluma fayda sağlayacak katkılar sunamazsa kendini pasif ve değersiz hissedebilir (Parlaz vd., 2012).

Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk: Geçmiş yaşantıların değerlendirmelerinin yapıldığı bu evre 50 yaş ve üzerinde görülür. Birey yaptığı değerlendirmelerin sonucunda yaşadıklarından ve seçimlerinden mutluysa, pişmanlıkları yoksa benlik bütünlüğünü kazanmış olacak; tam tersi seçimleri onu pişmanlığa sürüklüyorsa umutsuzluğa kapılacaktır (Yurtçu-Subaşı, 2019). Erikson'un psikososyal gelişim dönemlerine ilişkin anlayışı bu çalışma açısından çok önemlidir. Çünkü farklı kuşakların bir arada daha fazla bulunarak yaşantı, bilgi ve tecrübe aktarıyor olması kuşaklar arası iletişimi daha güçlü kılacaktır.

2.2.2. Ergenlik döneminde cinsel gelişim

Türk Dil Kurumu (TDK)'nun (2020) tanımına göre ergenlik, cinsel organların fiziksel olarak büyümesi ile başlayarak yetişkinlik dönemine değin geçen süreçtir. Bu süreç dünyada farklı kurum ve kuruluşlar tarafından yaş aralığı olarak belirtilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (UNICEF) ergenlik sürecini 10-19 yaş aralığı olarak sınırlandırırken UNESCO 15-25 yaş aralığı ile sınırlandırmıştır. Devlet istatistik Enstitüsü (DİE) 2002 yılında yaptığı "Türkiye Özürlüler Araştırmasında" 10-19 yaşları arasında toplam 72700 kişinin ZY olduğunu tespit etmiştir.

Ergenlik dönemi, çocukluk ile yetişkinlik arasında kalan gelişim yönünden farklı bir dönemdir. Bu dönemde henüz sağlıklı karar verme yetisine sahip olmayan ergenler hem olaylar hem de cinsellik konusunda neden-sonuç ilişkisi kurmakta zorlanmaktadır. Bu durum onları istismara ve yanlış tutumlar sergilemelerine itebileceğinden kanun ve politikalarla sınırlandırılabilir (WHO, 2017). Yetişkinliğe geçişte ilk basamak olarak kabul edilen ergenlik psikososyal ve biyolojik değişikliklerin gerçekleştiği bir dönemdir. Ergenin vücudunda meydana gelen değişimleri kabul ederek bedenine uyum sağlaması gerekmektedir. Ayrıca düşünce yapısı ve kurulan ilişkilerdeki değişiklikler dönemde yoğun çatışmalar yaşanmasına neden olabilmektedir. Bedenindeki büyüme ve gelişmeye bağlı olarak cinsellikle

abartılı derecede ilgilenme, başka kişiler ile kendi vücudunu karşılaştırma gibi davranış örüntüleri meydana gelebilmektedir (Çakmak ve Çakmak, 2019).

2.2.3. Zihin yetersizliği olan çocuklarda cinsel gelişim

Bireylerin cinsel gereksinimlerinin olması için mutlaka tipik gelişim gösteriyor olması gerekmemektedir. Bir yetersizliğin söz konusu olması bireylerin cinsel yönden farklı gelişeceği anlamı taşımamaktadır. Nitekim yapılan araştırmalarda yetersizlikleri sebebi ile birçok gelişimsel gecikme yaşamalarına rağmen cinsel gelişim açısından akranlarından önemli bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır (Tepper, 2001). Yetersizliklerinin fiziksel olarak cinsel gelişimde bir gecikmeye neden olamayacağı sadece cinselliğe dair bilgi ve beceri kazanmanın yaşıtlarıyla kıyaslandığında daha fazla zaman gerektirdiği bilinmektedir (Boyacıoğlu vd., 2018). ZY sahip bireylerin cinsel gelişim özelliklerini incelerken takvim yaşlarına odaklanmak yerine onların var olan gelişim performansı ve zekâ düzeyleri üzerinde durulmalıdır (Artan, 2003; Çerçi, 2013). ZY olan yirmili yaşlarda bir bireyin cinsel sorularına bakıldığında 6-11 yaş düzeyinde olabilir. Bu nedenle her yaşın gelişim görevlerinin ve özelliklerinin bilinmesi ZY olan çocukların ebeveynleri ve eğitimcileri için önem arz etmektedir (Artan vd., 2005).

ZY olan bireylerin cinsel gelişimlerine dair iki varsayım vardır. Bunlardan ilki ZY olan bireylerin cinsel olarak asla gelişmeyecekleri ve korunmaları gerektiği; diğer varsayım ise diğer bireylerin kendini zihin yetersizliği bulunan bireylerden korumaları üzerinedir. Bu iki varsayım toplumun zihin yetersizliği olan kişilerin cinsel davranışlarını hoş karşılamadığının göstergesidir (Sullivan ve Bowden, 2013). Bu görüşü destekler nitelikte başka bir çalışma Parchomiuk (2013) tarafından yapılmıştır. Çalışmasında ZY sahip bireylerin diğer bireyler tarafından cinsel isteği yüksek ya da cinsel yönden gelişmeyen bireyler olarak görüldükleri, bu sebeple risk oluşturduklarını belirtmiştir. Toplum, ZY bireylerin ergenlik döneminde sergiledikleri uygun olmayan cinsel davranışlarını sapkın veya sorunlu olarak nitelendirmiştir. Oysa sapkın veya sorunlu bir davranıştan ziyade uygunsuz cinsel davranışı bir sosyal beceri eksikliği olarak ele almanın bu tip davranışlara ilişkin tabuları yıkmaya yardımcı olacağı düşünülmektedir (Gougeon, 2010).

ZY olan bireyler diğer gelişim alanlarında olduğu gibi cinsel gelişimi anlamlandırmada da desteğe gereksinim duyabilmektedir (Medina-Rico vd., 2018). Yetersizlikleri nedeni ile birçok konuda toplumun dışında bırakılan bireyler için cinselliği öğretmenin tek yolu cinsel eğitimin verilmesidir. Çocuklara sunulacak bu eğitim, cinsellik hakkında doğru olmayan bilgi ve tecrübeler edinmelerinin, dolayısıyla farkında olmadan sergiledikleri problem davranışların önüne geçecektir (Tice ve Harnek Hall, 2015). Cinsellik ve cinsel hakların kullanılması, diğer insanlar için olduğu kadar ZY olan kişiler içinde önemli olması sebebiyle proaktif cinsel eğitimin Bireysel eğitim planlarının bir parçası olarak ele alınması gerekmektedir (Stoffelen vd., 2017). Ayrıca artan cinsel ilgi ZY olan çocuklarda dikkat dağınıklığına sebep olmakta derse olan ilgilerinin azaltmaktadır. Bununla birlikte kurallara uymama, ebeveynlerin uyarılarını dinleme, agresif tepkiler verme davranışları gözlemlenmektedir (Cumabaeva, 2021).

2.3. Cinsel Eğitim

Cinsel eğitim, toplumun farklı özelliklerinden etkilenen ve çoğunlukla cinsellik ile karıştırılan bir kavramdır. ABD Cinsellik Bilgi ve Eğitim Konseyi (SIECUS, 2020) cinsel eğitimi, bireylerin cinsel gelişim süreçlerini yönetmelerini ve ileride cinsel açıdan sağlıklı yetişkinler olabilmelerini sağlayan bilgiler bütünü olarak tanımlamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı (2015) yaptığı tanımda ise yetişkinliğe kadar geçen dönemde bireylerin fiziksel, duygusal, sosyal, psikolojik ve cinsel gelişimlerinin takip edilmesi, kız ve erkek rollerinin benimsenmesi, çocuk ve gençlerin özelliklerine uygun yaşamalarını sağlamaya yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleri şeklinde ifade etmiştir. Cinsel eğitim, çocuklukta ve yetişkinlikte bireyin kendini anlayıp, kabul etmesini, özgüven duygusu kazanmasını, korku ve suçluluk duymadan cinselliğin kötü bir şey olmadığını anlamalarını sağlayan önemli bilgi ve becerileri içermektedir (Artan, 2021). Chuang'a göre (2008) cinsel eğitim; doğru cinsel bilgi, uygun cinsel tutum ve bu doğrultuda kullanılacak öğretim yöntemleri geliştirmek, çocukların karşı cinsle arasındaki uyumu desteklemektir. Aynı zamanda çocukların fizyoloji ve psikolojinin her düzeyinde sağlıklı gelişimine rehberlik etmek için cinsellik konusundaki bilimsel bilgiyi, doğru cinsel tutumları ve uygun eğitim yöntemlerini

kullanan bir eğitimdir. Cinsel eğitimde amaç, bireyin gelişim sürecinde cinsel güçlerini yönetebilmesi amacıyla ihtiyaç olan davranışları edinebilmesi ve kendini ve diğer bireyleri düşünerek bu becerilerden faydalanmasıdır (Çakmak ve Çakmak, 2019). Cinsel eğitimin etkili olabilmesi için cinsel bilgi vermenin yanı sıra bireylere kimliklerini ve değerlerini, ailelerinin ve toplumlarının değer ve inançlarını keşfetme imkânları sunar. Hayatları boyunca hem cinsel hem de cinsel olmayan sağlıklı ilişkiler kurmak için ihtiyaç duydukları iletişim, müzakere ve karar verme becerilerini geliştirmelerine olanak tanır (SIECUS, 2020).

Son yıllarda toplumun çok yönlü gelişmesi cinsel eğitime yönelik ihtiyacı arttırmıştır. Gelişen teknoloji güvenilir olmayan birçok bilginin erişimine olanak sağlamış, cinsel yolla bulaşan hastalıklar yaygınlaşmış ve cinsel istismar vakaları artmıştır. Bu sebeplerden dolayı ailelerin çocuklarına kazandıracakları mahremiyet bilinci ve güvenlik becerileri önem kazanmıştır (WHO, 2010). "Ne zaman" sorusu cinsel eğitim denildiğinde akla gelen ilk sorudur. Cinsel gelişimin başlangıcının doğum öncesi olduğu düşünüldüğünde bu konuda verilecek eğitiminde erken yaşta başlaması gerekmektedir. Erken yaşta başlayan cinsel eğitim plan gerektirmez. Çocuklar ailelerini kendi merak düzeyleri ve soruları ile yönlendirirler. Önemli olan çocukların sorularına gelişim düzeylerine uygun, tatmin edici cevaplar verilmesidir (Fentahun vd., 2012). Razon'a göre (1998) cinsel eğitimin verilme yaşı ne zamanından önce ne de sonra olmalıdır. Aileler, çocuklara vereceği cinsel eğitim için ergenlik dönemini beklememeli, erken çocukluk döneminden itibaren öğretilebilir anları yakalayarak onlara cinsel bilgileri sunmaya başlamalıdır (Qin ve Li, 2017). Wilson vd., (2010), ebeveynlerin çocuklarına erken yaşta gelişim düzeylerine uygun bilgi vermeye başlayıp büyüdükçe yeni cinsel bilgiler kazandırmaları, cinsel bilgilerin sadece ergenlik döneminde sunulacağı durumdan daha sorunsuz olacağını belirtmişlerdir. Yaşamın erken döneminde başlayan cinsellik eğitimi, yalnızca sağlıklı cinsel uygulamaları aşılamak için değil, aynı zamanda kendini korumayı teşvik etmek ve istismarı önlemek için de son derece önemli bir rol oynamaktadır.

2.3.1. Türkiye'de ve Dünya'da cinsel eğitim

Cinselliğin başlangıcı aslında insanlığın başlangıcına dayansa da cinselliğin önem kazanması Dünya'da 20. yüzyılı bulmuştur. İzleyen bölümde hem Dünya'da hem de Türkiye'de cinsel eğitimin nasıl geliştiği, eğitim müfredatlarına hangi yıllarda dâhil edildiği ile ilgili bilgilere yer verilecektir.

2.3.1.1. Türkiye'de cinsel eğitim

1957-1961 yılları arasında detaylara girilmeden sadece hayat bilgisi, biyoloji ve psikoloji dersi içeriklerine dağıtılan cinsel eğitim, daha sonra "üreme ve sağlık" üniteleri içerisinde sunulmuştur (Artan vd., 2015). Türkiye Aile Planlaması Derneği 1974 senesinde cinsel eğitimin tartışılmasına öncülük ederek konuya karşı merak uyandırmış ve araştırmaların yapılmasına hız vermiştir. Bundan yaklaşık 20 yıl sonra AIDS/HIV salgınları, bireylerin üreme ve üreme sağlığı başlıklarıyla az da olsa yerelde eğitimler verilmeye başlanmıştır. 1994 yılında "Gençlik, Cinsel Eğitim ve Üreme Sağlığı" toplantısında cinsel eğitimin sunulabilmesi için önce eğitici ihtiyacının giderilmesi konusu gündeme gelmiştir. Bu ihtiyaca yönelik ülke dâhilinde üç eğitim fakültesi öğrencilerine ders içeriği olarak sunulacak, nedenle Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) tarafından destek görecek bir proje geliştirilmiştir (Bulut vd., 2003). 1999–2001 yılları arasında Uludağ ve Dokuz Eylül Üniversitesi eğitim fakültesi öğrencilerine ders içeriği olarak sunularak cinsel eğitime hakim 1285 öğretmen yetiştirilmiştir (Çalışandemir vd., 2008).

Türkiye 2000'li yıllardan sonra cinsel gelişim ve eğitimi kapsayan çeşitli projelerle ülkedeki ihtiyacı gidermeye çalışmıştır. "Değişim, Genç Kızlığa İlk Adım" projesi ile ülkenin tüm illerinden 10.000 üzerinde genç kızın eğitimden faydalanması sağlanmıştır. "Ergenlik Dönemi Değişim" projesinde ise hem erkek öğrencileri eğitimin içerisine dahil edilmiş hem de ebeveyn, öğretmenlerin kullanıma uygun kitapçıklar hazırlanmıştır (Çalışandemir vd., 2008). Daha sonra ülkenin önde gelen dört üniversitenin "Gençlik Danışma Birimleri" kanalıyla gençlere bilgilendirmeler yapılmış ve kontraseptif malzeme dağıtımı sağlanmıştır. Yine aynı proje kapsamında 2004 yılında akranların eğitimde kullanımı önemsenmiş ve 13 akran eğitici konu hakkında eğitime tabi tutulmuştur. 2005 senesinde ise eğitimleri sunmak için 16 tane

sağlık görevlisi yetiştirilmiştir (https://www.ikgv.org/sws_dosyalar/oncelikler.doc adresinden 20.03.2023 tarihinde alınmıştır). Çalışmaların ilgiyle karşılanması sonucunda 2002 eğitim yılından itibaren hayat bilgisi dersleri ile müfredata dâhil edilmiştir.

Deniz ve Yıldız (2018) çalışmalarında, 2013 yılında düzenlenen Okul Öncesi Eğitim Programında bir gelişim alanı olarak ele alınmayan cinsel gelişimin, diğer gelişim alanlarından bağımsız olmaması sebebi ile programı "cinsel gelişim özellikleri" yönünden değerlendirmişlerdir. Değerlendirme sonucunda ilişkili kazanımların daha çok sosyal ve duygusal gelişim alanına dâhil edildiğini, kendini, bedenini tanıyabilmesi, öz güven duygusu edinebilmesi, rol görevleri ayırt edebilmesi kazanımları ile tespit etmişlerdir. Programın çocukların ilgi, ihtiyaçları doğrultusunda farklı kazanımlar ve etkinlikler planlanmasına müsaade ederek eğitimcilere esneklik sunduklarını belirtmişlerdir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın (2018) Orta-Ağır Zihinsel Engeli ve Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Öğrencilere yönelik hazırladıkları "Beslenme, Sağlık ve Güvenlik" dersi öğretim programları incelendiğinde "güvenliği sağlama" ve "cinsel eğitim" öğrenme alanına dâhil edilen cinsel eğitime yönelik hedef ve hedef davranışların olduğu görülmüştür. Öğretim programları içerisinde yer verilen bu hedef ve hedef davranışların zihin yetersizliği olan çocuklar için cinsel gelişimlerine katkı sağlayacak ve ergenlik dönemi becerilerini geliştirici özellikler taşıdığı söylenebilir:

Birinci Kademe Düzeyinde Hedefler

- Özel vücut bölümlerini ayırt etme
- Cinsiyetine uygun olarak giyinme
- Tehdit/ Risk içeren durumlarda tanıdığı/güvenebileceği kişileri ayırt etme
- Tehdit/ Risk içeren durumlarda tanımadığı/güvenemeyeceği kişileri ayırt etme
- Tehdit/ Risk içeren durumlarda kendini koruma
- Mahremiyetini sağlamak için güvenli davranışları fark etme

İkinci Kademe Düzeyinde Hedefler

- Özel vücut bölümlerini ve vücuttaki değişiklikleri ayırt etme

- Tehdit/risk içeren durumlarda güvenli kişileri ve bölgeleri ayırt etme
- Tehdit/risk durumlarında kendisini koruma
- Mahremiyetini sağlamak için güvenli davranışları fark etme
- Toplumsal ortamlarda rahatsız edici davranışlardan kaçınma
- Ergenlik dönemi ile ilişkili temizliğini gerçekleştirme
- Menstruasyon döneminde kişisel bakımını gerçekleştirme

Üçüncü Kademe Düzeyinde Hedefler

- Tehdit/risk durumlarında kendisini koruma
- Toplumsal ortamlarda rahatsız edici davranışlardan kaçınma
- Ergenlik dönemi ile ilişkili temizliğini gerçekleştirme (MEB, 2018)

Gelişmiş ülkeler cinsel eğitimi müfredatlara dâhil olması eski yıllara dayanmakta ve toplum olarak da bu konuda çok yol aldıkları için bugün tartışılan konular ülkemizdeki konulardan daha farklıdır. Bu konuda ülkemizde yapılan çalışmaların son yıllarda daha fazla olmasına rağmen yeterli olmadığı, eğitim müfredatlarına dâhil edilse bile eğiticilerin bu konuları aktarmadaki yeterlilikleri, ailelerin bu tür becerilerin öğretimine ilişkin tutumları Türkiye'de "cinsel eğitim tabusunun" tamamen yıkılmadığını göstermektedir.

2.3.1.2. Dünya'da cinsel eğitim

Cinsel eğitimin verilmesi, verilecekse hangi yaş aralıklarının tercih edileceği hakkında ailelerin ve çeşitli kurumların farklı görüşleri olabildiği gibi, ülkelerin de cinsel eğitimle ilgili farklı politikaları olabilmektedir. Bunun sebebi cinsel eğitim de belirlenen katı standartların olmamasıdır (Alka-Ersoy, 2015). Dolayısıyla her ülkenin cinsel eğitimi içerikli çalışmalar yapması, okul müfredatlarına dâhil etmesi farklı dönemlerde olmuştur. AIDS, HIV gibi cinsel yolla bulaşan hastalıklar birçok ülke için cinsel eğitimin başlangıcına vesile olmuştur (Güvenli Cinsellik, 2006).

Hollanda'da cinsel eğitim 1913 yılında "birlikte yaşam" programı ile başlamıştır. Bu program ile ulusal okul müfredatlarında yer almıştır. Cinsel eğitim programlarında amaç öğrencilere sağlıklı cinsel gelişimi sağlamak için gerekli

becerileri kazandırmak, hangi cinsel davranışların güvenilir, hangilerinin güvenilir olmadığını öğretmektir. Ayrıca program doğum kontrolü, eşcinsellik, cinsel yolla bulaşan hastalıklar gibi konuları da içinde barındırır (Çakmak ve Çakmak, 2019).

İsveç'te cinsel eğitim ilk olarak 1943 yılında tavsiye edilse de okullarda zorunlu hale getirilmesi 1956 yılında gerçekleşmiştir. Bugün hala kullanılmakta olan cinsel eğitim öğretmen kitabının ilk basım yılı 1945'tir. Kitap daha sonra 1957 yılında tekrar düzenlenmiştir (Çakmak ve Çakmak,2019). İlkokul yıllarında başlayan zorunlu cinsel eğitim öğrencilerin bulunduğu gelişim dönemlerine göre farklı becerileri barındırmaktadır. Cinsiyet farkındalığı, cinsiyetler arası farklılıklar gibi daha basit cinsel konularla başlayan program, daha sonra yerini menstruasyon, gece boşalmaları, doğum kontrolü, kürtaj gibi daha konulara bırakmaktadır. İstenmeyen gebelikleri önlemek ve cinsellikle ilgili bilinci oluşturmak için 1970'lerde genç klinikler açılmıştır (McConaghy, 1979).

Danimarka da İsveç gibi uzun yıllardır cinsel eğitimi resmi yollarla sunmaktadır. 1969 yıllında ailelerin görüşleriyle örtüşmese de zorunlu ders olarak okutulması yasalarla belirlenmiştir. Cinsel eğitimin başlama yaşı okulöncesinin bitimidir. İçerik olarak erkek ve kadın cinsiyetinin farklılıkları, cinsel organları tanıma, üreme, üremenin kontrol edilmesi, içgüdüsel cinsel davranışlar ve ahlak konularını kapsamaktadır (Günaydın, 2000).

Fransa AIDS hastalığında görülen artış sonrası cinsel eğitim uygulamalarını önemsemeye başlamıştır. Ayrıca okul bünyelerinde "Cinsellik ve Eğitim Üzerinde Araştırma ve İnceleme Grubu" bulundurmuştur. Birim ihtiyaçlar dâhilinde toplanmaktadır (Günaydın, 2000). İlk olarak 9-13 yaş aralığında verilmeye başlanan cinsel eğitimin içeriği cinsel yolla bulaşabilen hastalıklar ile sınırlı kalmıştır. Daha sonra 1996 yılında 12-14 yaş aralığındaki çocuklar için dersler zorunlu tutulmuştur. Cinsel eğitim ortaokulda haftada iki saat zorunlu iken, ilkokulda isteğe bağlı sunulmuş ve içerikleri anne babaların önerileri doğrultusunda hazırlanmıştır. Eğitim sürecinde öğretmenlerin öğretilebilir anları yakalaması, çocukların soruları doğrultusunda başlar ve yönlendirici içeriklerle devam eder. Ülke cinsel eğitimin sorumluluğunu tek başına üstlenmek yerine içeriklerinin yaş gruplarına uygun olması kaydıyla sağlık kuruluşu,

okullar ve sivil toplum kuruluşlarına da sorumluluklar vermiştir (Berne ve Hüberman, 2000).

Avustralya nitelikli aileler yetiştirmek amacıyla 1957 yılında cinsel eğitim sunmaya başlamıştır. Cinselliğin serbestliği ile artan kaygılar cinsel eğitimin okul yıllarından itibaren verilmesini gerekli kılmıştır. Programlar cinsel davranışların yanı sıra sosyal ve duygusal nitelikleri de barındırmaktadır. AIDS'in yaygın görülmesi Avustralya içinde endişe uyandırmış ve modern cinsel eğitimin temellini atmalarını sağlamıştır. Bu yeni eğitim programına cinsel yolla bulaşan hastalıklar da dâhil edilmiştir (Çakmak ve Çakmak,2019). 1980 yılında Ulusal Sağlık Örgütü günümüzde kullanılmaya devam edilen cinsel sağlıkla ilgili geniş içeriği olan yeni bir program hazırlamıştır. Program sekiz önemli başlık içermektedir. Bunlar; ergenlik, menstrual dönem, cinsel kimlik, üreme, cinsel ilişki, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, doğum ve kontrolüdür (Berne ve Hüberman, 2000).

Avusturya'da cinsel eğitimin başlangıcı 70'li yıllara dayanmaktadır. Müfredatın hazırlığı aşamasında eğiticilerin görüşlerini alınmıştır. Cinsel eğitim konuları okul müfredatlarında biyoloji ve din dersleriyle ilişkilendirilmiştir. Aileleri cinsel eğitimden uzak tutamazlar fakat aldıkları eğitim ve kullanılan araç gereçlere erişimlerine müsaade edilmektedir (Policies for Sexuality Education in the European Union, 2013).

Belçika HIV ve AIDS salgınlarıyla birlikte ülke 'İlişki ve Cinsel eğitim ' adlı eğitimi vermeye başlamıştır. 2000 yılında cinsel eğitimi okul müfredatlarına alarak günümüze kadar sürdürmüşlerdir. Eğitim programının hedefleri; cinsiyete ait kimliğin kazanımı, cinsiyet rollerinin gelişimi, cinsel yönelim, bireylerle ilişki kurabilme, ilişki sırasında etik, cinsel sağlığa yönelik risk faktörleri oluşturmaktadır (Sexuality Education In Europe -A reference Guide to Policies and Practices, 2006).

Bulgaristan'da cinsel eğitime ihtiyacın duyulması 1996 yılındadır. Cinsel eğitimin okul müfredatlarına alınmasında Avrupa Cinsel Eğitim Raporu etkili olmuştur. 2001 yılında 11 yaşındaki çocuklara verilerek eğitimlerini sağlayacak Cinsellik ve Yaşam Becerileri Eğitim setini hazırlamışlardır. Dersin zorunlu hale gelmesi 2008 yılından itibarendir. Haziran 2012'de, Wallonia-Brüksel Federasyonu

Parlamentosu Eğitim Komisyonu tarafından EVRAS (sosyal, duygusal ve cinsel yaşam için eğitim) her okulda zorunlu hale getirilmiştir (Policies for Sexuality Education in the European Union, 2013).

Güney Kıbrıs'ta 1992 yılında bakanlık tarafından zorunlu ders alarak müfredata alınan cinsel eğitim 2001 yılında 'Cinsellik eğitimi ve kişiler arası ilişki eğitimi adıyla pilot okullarda uygulanmaya başlasa da ailelerin olumsuz tepkileri ve yıkılamayan tabuları bu uygulamanın 2006 yılında sona ermesine sebep olmuştur. Kıbrıs Aile Planlaması Derneği'nin araştırmalarına göre yönetimin cinsel eğitim konusundaki girişimleri artmış olsa da toplum, cinsel eğitime ve aile planlamasına çok sıcak bakmamaktadır (Sexuality Education In Europe- A reference Guide to Policies and Practices, 2006).

Çek Cumhuriyeti'nde cinsellik 1972 yıllarında gündeme gelmeye başlamıştır. Evlilik ve ebeveynlik için eğitim adıyla geçmiş yıllarda sürdürdükleri cinsel eğitim programları 2007 yılına kadar mevcuttu. Değişen yönetim cinsel eğitimin verilmesini onaylamadı. Bu yıldan sonra ise üreme organlarının tanınması, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, işlenen cinsel suçlar başlıklarıyla okul müfredatlarına dâhil ederek 2010 yılında zorunlu bir eğitim olmasını sağladı (Policies for Sexuality Education in the European Union, 2013).

Danimarka 1970'li yıllarda cinsellikten söz etmeye başlamıştır. 1991 yılında insan sağlığını ele alan derslerin içeriklerine dâhil edilerek eğitimin 1. ve 2. kademelerinde zorunlu hale getirilmiştir. Mihver ders olarak içerik tüm diğer derslerle ilişkilendirilmiştir. Cinsel içerikli soruların sorulması, üzerinde tartışılması ve örnek kişi, kuruşların eğitim ortamlarına dâhil edilmesi serbestliğine sahiptirler (Risor, 1991).

Estonya'nın cinsel eğitimi ilgi odağına alması 1963 yılındadır. Kişisel hijyen dersleri kazanımlarıyla ilişkilendirilerek verilmeye başlanmıştır. Ergenlik döneminde öğrencilere ise aile çalışmaları konulu eğitimlere tabi tutmuşlardır. 2010 yılında müfredatlarını yenileyerek günümüze kadar uygulamaya devam etmişlerdir (Kivela vd., 2011).

Finlandiya eğitimin ilk sunumu 1070-1970 yılları arasında cinsellik ve üreme sağlığı başlıklarıyla ele alınmıştır. Ülkede genç yaş hamileliklerinin sayıca fazla olması 2000 yılında müfredatlarını geliştirerek 13-15 yaş gruplarına zorunlu olarak vermeye başladılar. Eğitimlerin içerikleri yaş gruplarına göre zorlaşmakta ve sağlıkçılar tarafından verilmektedir (Nahom vd., 2001).

Fransa 1920-1967 yıllarında; ülkede doğum yasalarla kontrol altına alınmış ve cinsel eğitimler sunulmuştur. 1973 yılında bireyleri doğru cinsel bilgiye ulaştırmak amacı ile "Cinsel Bilgiler Yüksek Kurulu" oluşturulmuştur. Fransız Aile Planlaması Hareketi (MFPF), eğitim kurumlarında cinsel eğitime katkıda bulunarak; 1989 yılında 23.000 öğrenciye 1500'den fazla sunum yapmıştır (Gallard, 1991). Diğer çalışmaları ise, kürtaj, doğum kontrolü ve cinsel eğitim yasa ve yönetmeliklerin uygulanmasını izlemek ve cinsellik uzmanlarının haklarını korumak ve ilerleme kaydetmek adına mücadele etmektir. Okullarda derslerin zorunlu olarak müfredata alınması 1996 yılında başlasa da zorunlu olarak müfredata girmesi 2001 yılında olmuştur (Weaver vd., 2005).

İtalya'da Katolik kilisesi cinsel eğitime yönelik girişimleri engellemiştir bu sebeple sadece birkaç okul 14-19 yaşlarındaki öğrencilerine biyoloji dersi kapsamında öğretmenler tarafından verilmektedir (Policies for Sexuality Education in the European Union, 2013).

Almanya 1968 yılında yasalarla kabul edilen cinsel eğitim 1977 yılında ülkenin batısında yürürlükten kaldırılmıştır. Doğu ve batının birleşiminden sonra 1990 yılında Gebelik ve Aile Yardımı yasası ile okullarda 9 yaşından itibaren farklı ders içerikleriyle öğrencilere aktarılmaktadır (Çakmak ve Çakmak, 2012).

İngiltere cinsiyet ve ilişki eğitimi ismi verilen cinsel eğitim programı okullarda 11 yaşından itibaren verilmesi zorunludur. Fakat bu zorunluluk sadece cinsel gelişim ve üremeyi kapsamaktadır, aileler isterse diğer içeriklere çocuklarını dâhil etmeyebilirler. Çocukları cinsel aktiviteye itmeyen üreme ve cinsel sağlık konularını barındıran eğitim programı 2017 yılında bu eğitimi bir politika haline getirerek 'ilişkiler ve cinsel eğitim olarak yenilemiştir. Eğitimin başlangıcı 4 yaş olarak belirlenmiş; her yaş düzeyine uygun içerikler hazırlanmıştır (Long, 2017).

Slovakya 1979 ilk çalışmalar başlasa da eğitimin zorunlu hale getirilerek müfredatlara dâhil edilmesi 1996 yılında gerçekleşmiştir. Eğitim vericiler olarak; jinekologlar, okul hemşireleri ve rahip/ rahibeler seçilmiştir. Birinci sınıftan başlayarak 12. Sınıfa kadar öğrencilerin düzeylerine uygun konu başlıklarıyla eğitimler verilmektedir (Policies for Sexuality Education in the European Union, 2013).

İspanya 1970li yıllarda zorunlu kılınmayan cinsel eğtime 1981 yılında gereksinim duyulmuştur. 2005 yılında ise yasalarla eğitimde zorunlu hale getirilmiştir ve eğitime başlama yaşı olarak 14-15 yaşları seçilmiştir (Policies for Sexuality Education in the European Union, 2013).

Malezya cinsellik ve cinsel eğitim konularını hala tabu olarak gören ülkelerden biridir. Son birkaç yıldır özel gereksinimli bireylere yönelik hissedilen cinsel eğitim ihtiyacı ülkedeki çalışmalara hız vermiş; özel eğitim müfredatlarına cinsel eğitimin dâhil edilmiş, öğretmenler cinsel eğitimi sunacak kişiler olarak belirlenmiştir (Ang ve Lee, 2016).

Endonezya; eğitim politikalarında cinsel eğitime yer vermiş olsa da okul müfredatlarına almamaları cinsel eğitimi tabulaştırdıklarının bir göstergesidir. Seçilen pilot okullarda daha çok ergenlik dönemi öz bakım becerileri ile baş edebilmelerine yönelik bilgilendirmeler mevcuttu fakat genç yaşta cinsel faaliyetlerde bulunmamaları için korkutulmuş ilerideki üreme sağlığına zarar verecekleri düşünceleri empoze edilmiştir. Kadınlarda cinsel isteğin azaltılması için kadının sünnet edilmesi görüşünü savunmaktadırlar (Asya – Pasifik Kadın Kaynakları ve Araştırma Merkezi [ARROW], 2012).

Kanada ülkenin birçok yerinde zorunlu hale getirilen cinsel eğitime yönelik son revizyon 2015 yılında gerçekleşmiştir. Bunun sebebi olarak cinsel bilgiye ulaşmada teknolojinin büyük oranda tercih edilmiş olmasıdır. Yapılan son düzenlemeler dijital platformlarda doğru, güvenilir ve güncel stratejiler geliştirmişlerdir. Okullarda Sağlık ve Beden Eğitimi dersi kazanımları arsında cinsel eğitim bilgileri verilemeye devam etmektedir. (Government of Ontario, 2016)

Amerika Birleşik Devleti diğer ülkeler gibi AIDS ‘in yayılması ile cinsel eğitime önem vermeye başlamıştır. Programları daha çok istenmeyen gebelikler, evlilik öncesi cinsel aktiviteden uzak durma, evlilik dışı üremeyi engelleme, tek eş tercih etme gibi konular üzerinde durmaktadır (Çakmak ve Çakmak). 22 eyaletin tümünde HIV eğitimi zorunluyken cinsellik eğitimi sadece ikisinde uygulanmaktadır. Geçtiğimiz son 10 yılın program çıktıları incelendiğinde eğitimlerin pozitif yönde katkıları olduğu raporlarla belgelenmiştir (Guttmacher Institute, 2016)

Ülkenin pek çok eyaletinde bireylerin sahip olduğu haklar şu şekilde belirtilmiştir;

- Columbia Bölgesi ve 38 eyalet aileleri ve çocukları cinsel eğitim programına zorunlu olarak katılmak,
- Dört eyalet cinsel eğitimi vermeden önce ailenin onayını almak,
- Columbia Bölgesi ve 35 eyalet de cinsel eğitimi ailenin onayı olmadan tercih etmeleri yasaklanmıştır (National Conference of State Legislatures, 2016).

2.3.2. Zihin yetersizliği olan çocuklarda cinsel eğitim

ZY olan çocukların ergenlik döneminde fiziksel gelişimleri, normal gelişim gösteren çocukların gelişimlerine paralel olarak ilerlemekle birlikte, bu çocukların cinselliği öğrenmeleri yaşıtlarına göre daha uzun sürmektedir (Boyacıoğlu vd., 2018). Normal gelişim gösteren ergenler gibi zihin yetersizliği olan bireylerin de cinsel dürtüleri vardır. ZY olan bireyler bu dürtülerin ne olduğunu anlamayabilir. Anlamadıkları için kaygı, korku gibi tepkiler gösterebilmektedirler. Bu tepkilerin önüne geçmek için ZY olan çocuklarımıza ergenlik dönemlerine geldikleri zaman düzeylerine uygun cinsel bilgiyi kazandırmak gerekmektedir (Akmanoğlu ve Ersan, 2012).

ZY olan bireyler birbirinden farklı zihinsel olgunluk seviyesine sahiptir. Bu nedenle aile bireylerini taklit etme, yaşıtlarından öğrenme ve gözlemleme fırsatları çok azdır. Bu durum onların uygun olan sosyal ve cinsel davranışlar geliştirememesine, tecrübe edinmede sorunlar yaşamasına sebep olabilmektedir (Çetin vd, 2005). Sürekha vd., (2017) yaptıkları araştırma sonucunda ZY olan çocukların yemek sonrası temizlik, tuvalet sonrası temizlik, diş temizliği gibi kişisel bakım becerilerini yerine

getirebilirken, daha karmaşık yapıda olan kol altı ve özel bölge tüylerinin temizliği, banyo yapma, menstural dönem bakım becerilerinde zorlandıklarını ve ebeveynlerine bağımlı kaldıklarını tespit etmişlerdir. ZY olan bireylere sunulacak cinsel eğitimde ilk adımın öz bakım becerileriyle olması gerekmektedir. Çünkü bu bireylerde mahremiyet duygusu ve güvenlik becerileri kazandırabilmek için öncelikle bağımsız olmaları önem arz etmektedir (Kostigen, 2020). Yapılan araştırmalar ZY olan bireylerin cinsel istismara uğrama oranlarının yüksek olmasının sebeplerinden birinin bakım için birine bağımlı kalmaları olarak belirlemişlerdir (Skarbek vd., 2009). ZY bireylerde görülen istismar vakalarında, istismarcının daha çok bilinen ve güvenilen kişiler arasından çıktığı bilinmektedir. Cinsel istismarla karşı karşıya kalmış ZY olan bireylerle yürütülen bir çalışmada %28'inin kişinin bakım verenlerinden ve eğiticilerinden olduğu görülmüştür (Sobsey ve Doe, 1991). Morse vd., (1970) çalışmalarında, cinsel istismar mağdurlarının %42'sinin zeka testlerinde 80'in altında bir puan aldıklarını gözlemişlerdir. Türkiye'de yapılan bir çalışmada hastaneye cinsel istismar mağduru olarak başvuranların %5'inin zihin yetersizliğinin olduğu tespit edilmiştir (Öztop ve Özcan, 2010). Yalçınkaya (2011) çalışmasında, 2005 yılından itibaren beş yıllık istismar vakalarını taradığında 18 yaş öncesi 479 vakadan % 13'nün zihin yetersizliği olduğu görülmüştür. Yine Türkiye'de yapılan başka bir çalışmada 2001-2007 yıllarında psikiyatri bölümüne istismar mağduru olarak gelenlerin %23'ünün zihin yetersizliği tanılı olduğu belirtilmiştir (Bahali vd., 2010). Yapılan araştırmalar göz önünde bulundurulduğunda kendine ifade etmekte zorlanma, uygunsuz davranışları ayırt edememe, bedensel yetersizlikler, yardım isteme becerilerine sahip olmama, ilişki kurmaktan yoksunluk, sevgi ve ilgi ihtiyacı gibi durumlar ZY kişilerin cinsel istismarda en büyük risk grubu olmalarına neden olmuştur (Gönener, 2010; Mandan-Sürücü, 2009; Skarbek vd., 2009).

ZY olan çocuklar ergenlik döneminde kişisel bakım becerilerinden yemek sonrası temizlik, tuvalet sonrası temizlik, ağız ve diş bakımı gibi becerileri yerine getirebilirken, banyo yapma, özel bölgelerin temizlenmesi, menstrüasyon dönemi bakımı gibi karmaşık becerileri yerine getiremedikleri bilinmektedir (Sürekha vd., 2017). Sala vd. (2019) araştırmalarında ZY olan bireylere sunulan eğitimlerde ağırlığın sınırları koruma, güvenlik, bedeni tanıma, üreme, bakım konularına

verilirken mastürbasyon ve kişisel yönelim üzerinde pek durulmadığını belirlemişlerdir. Bu durumun sebebi mastürbasyon vb. konularda bilgi vermenin zihinsel yetersizliği olan çocuklarda istemeden cinsel sorunları şiddetlendirebileceği düşüncesidir (Menon ve Sivakami, 2019).

Gelişimin bir bütün olduğu ilkesi benimsendiğinde, bunun bir parçası olan cinsel eğitimin aileden sonra örgün eğitim kurumlarında verilmesi düşüncesi yaygınlaşmaya başlamış ve yavaş yavaş eğitim programlarına dâhil edilmiştir (Öksüz, 2020). Milli Eğitim Bakanlığı (2018) Orta-ağır zihin yetersizliği ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilere yönelik hazırlanan beslenme, sağlık ve güvenlik dersi öğretim programları incelendiğinde güvenlik becerileri alanına dâhil edilen cinsel eğitime yönelik hedef ve hedef davranışların olduğu görülmüştür.

2.3.3. Cinsel *gelişimde ve eğitimde ailenin rolü*

ZY olan bireylerin farklı zihinsel olgunluk seviyeleri vardır ve bu nedenle ebeveynlerini taklit etme, akranlarından öğrenme, gözlem yapma, uygun sosyal ve cinsel davranış geliştirme ve tecrübe edinme fırsatları çok azdır. Diğer alanlarda olduğu gibi cinsel gelişim alanında da desteklenmeleri gerekmektedir (Çetin vd., 2005). Ebeveynler ise değerlerin aktarılmasında ve cinsel gelişim konulu eğitimin verilmesinde birincil kaynak olarak görev yaparlar. Ancak anne babalar cinsel gelişim konusunda eğitim vermek için kendilerini yeterince hazır hissetmemektedirler (Menon ve Sivakami, 2019). Çoğu ebeveyn, çocuklarının cinselliğe ilgi duymasından rahatsız olur ve bu konuda çaresiz hisseder (Seyyar, 2008).

Hayatın doğal akışı içerisinde olan cinsellik çocukların ilgisini çekmekte ve onları bilgi arayışına itmektedir. Bu bilgi arayışının sebebi aslında ailelerin cinsellikle ilgili konuları konuşmaktan çekiniyor olmalardır (Freud, 2003). Cinselliğe dair konuşmak ebeveynleri endişelendirse de; çocuklara sınırlarını koruması, mahremiyet duygusunu kazanması gibi temel cinsel gelişim bilgilerinin öğretilmesi sağlıklı büyümeleri için atılacak önemli adımlardan biridir (Öğretir-Çelik ve Yılmaz-Bursa, 2021). Anne-babalar için çocuklarının cinsel gelişimlerini anlamalarının yolu, normal gelişim gösteren akranlarının cinsel gelişim dönemlerini bilmekten geçmektedir. Çünkü ZY olan çocuklar da normal akranlarının geçtiği cinsel gelişim dönemlerinden

geçerler. Aralarındaki tek farklılık bu dönemleri daha farklı zamanlarda yaşamalarıdır (Yılmaz, 2015). Menon ve Sivakami (2019) yaptığı araştırmada ebeveynlerin çoğunluk olarak çocuklarının ergenliğe gireceklerini beklediklerini fakat cinsel davranış gözleyeceklerini düşünmediklerini tespit etmiştir.

Cinsellik hemen hemen her ailenin kaçındığı bir konudur. Her ailenin bu konuda farklı görüşleri olabilmektedir. Fakat cinsellik konusunda doğru bilgi edinebilmeleri için bu konuda destek almaya ihtiyaçları vardır (Akmanoğlu ve Ersan, 2012). Birçok Türk ebeveyn, ZY sahip çocuklarına cinsel gelişim konusunda doğru olmayan bilgi ve deneyim verme korkusuna kapılmaktadır. Bu sebeple cinsel eğitimi göz ardı edebilmektedirler (Sayın, 2007). Konunun göz ardı edilmesinin yanı sıra; engelli yetişkinler ile yapılan bir araştırmaya göre özel gereksinimli çocuklarımızın ve ailelerinin normal gelişim gösteren akranlarına göre cinsel gelişime dair bilgilere ve sunulan hizmetlere ulaşma ve yararlanma konusunda oldukça zorlandıkları, cinsel gelişime yönelik bilgi düzeylerinin de aynı oranda az olduğu belirlenmiştir (Döner, 2015). Çiftçi ve Eratay (2013) araştırmalarında, ebeveynlerin ZY olan çocuklarına cinsel eğitim hakkında yeterli düzeyde bilgi vermediği sonucuna ulaştıklarını, bazı ailelerin kızlarına menstrüasyon dönemi ve bakımı hakkında bilgi verdiklerini, bazı ailelerin erkek çocuklarına gece boşalması sonrası temizlik ve kişisel bakım hakkında bilgi verdiklerini, ancak çoğu ailenin bu kişisel bakım temelli konular hakkında dahi bilgilendirme yapmadığını belirtmişlerdir. Gardiner ve Braddon (2009) yaptıkları çalışmada, aile üyeleri ve bakıcıların cinsel eğitimi faydalı bulmalarına rağmen utanç verici olduğunu düşündüklerini belirtmişler. Cumabaeva (2021) ise çalışmasında, ailelerin ergenlik dönemine giren çocuklarına cinsel eğitim vermek isteseler dahi veremediklerini, cinsellik konusunda konuşmanın fazlasıyla zor olduğunu bu nedenle cinsel eğitimin okulda özel eğitim öğretmenleri vasıtasıyla verilmesini uygun bulduklarını belirtmişlerdir.

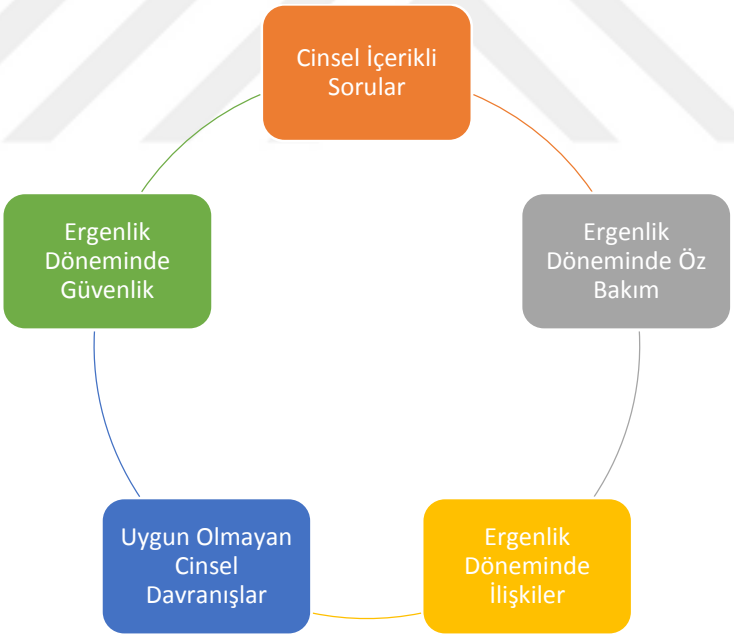
Murphy ve Elias (2006) çalışmalarında, ZY olan kişilerin cinsel istismara açık oldukları, yardım isteyemedikleri, tehlikeli durumlarla baş edemedikleri düşünüldüğünde ailelerin endişeye kapıldığını hatta cinsel konuların dile getirilmesinin bile çocuklarını bu tür davranışlara itebileceğine inandıklarını belirtmişlerdir. Ancak cinsel eğitimden yoksun bırakılmanın daha büyük tehdit

oluşturduğunu, çocuklara cinsel sorularına cevap bulabildikleri ve davranışlarını özgürce konuşabildikleri bir aile ortamı yaratıldığında hem çocuğun cinsel gelişimine olumlu katkı sağlayacağını hem de cinsel istismar ihtimalinin azaltılabileceğini ya da ortadan kaldırılabileceğini söylemişlerdir. Ebeveynlerin ve bakıcıların çocukları ile bu konuyu ele alma konusunda kendilerini daha güvende hissedebilmelerine yardımcı olmak için cinsellikle ilgili kaynaklara daha kolay erişebilmeleri gerekmektedir (Pryde ve Jahoda, 2018). Kurt ve Kürtüncü (2021) ise, yaptıkları çalışmada çocuklara küçük yaşlardan itibaren verilmesi gereken önemli eğitimlerden birinin cinsel gelişim eğitimi olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle ZY sahip bireyin ergenlik döneminde vücudundaki değişiklikleri kabul etmesi ve ayak uydurmasının zor olabileceğini hem ailelerin hem de kendilerinin bu konuda zorlandığını belirterek ZY sahip çocuk ve ailelere verilecek cinsel gelişim konulu eğitimlerin önemini vurgulamıştır. Cinsel eğitim ise ailelerin cinsellik konusunda doğru olmayan ya da eksik bilgi sahibi olmaları ile riske girmektedir (Yılmaz, 2015). Doğru bilgiyi aileye aktarmanın yolu aileyi eğitmektir. Her aile cinsel eğitim konusunda bilgi sahibi olmak zorunda değildir ancak öğrenmek ve çocuğuna doğru bilgi aktarma konusunda istekli olmalıdır (Tuzcuoğlu ve Tuzcuoğlu, 2007). Aileler düzenlenen cinsel eğitim programlarının en önemli unsurudur ve bu nedenle her aşamasında yer almaları gerekmektedir (Çakmak ve Çakmak, 2013).

Ay ve Şahan (2018) yaptıkları araştırmada, aile eğitimi kurslarına baba katılım oranlarının düşük olduğunu saptamışlardır. Ülkemizde anne çocuk eğitim vakfı kapsamında açılan kurslara 2020 yılından bu yana 343,338 anne, 58,506 baba katılım sağlamıştır (Anne Çocuk Eğitim Vakfı, 2022). Toplumdaki birçok insan, yetersizliği olan çocukların cinsel dürtülerinin akranlarından daha fazla olduğu inancına sahiptir. Ancak toplum tarafından bu inanca sahip olunmasının sebebi yetersizliği olan çocukların cinsel davranışları ayırt edemeyip, kontrolsüz bir şekilde uygun olmayan ortamlarda sergilemeleridir (Tuğrul ve Artan, 2001). Bu noktadan hareketle ailelerin cinsel gelişime yönelik bilgi edinmeleri, çocuklarının uygun olmayan cinsel davranışlarını kontrol edip, çocuklarına öğretebilmeleri onların toplumsal kabul düzeylerini arttıracaktır. Bu da ailelere sunulacak cinsel gelişim eğitimi programları ile mümkün olacaktır.

2.3.4. Ailelerin zihin yetersizliği olan çocuklarının cinsel eğitiminde yaşadıkları güçlükler

Çocuklarının yetersizliklerini kabul ederek, uyum sağlayan aileler ergenlik dönemi ile yeni bir uyum sürecine girmektedirler. Bu süreç ailelerin bakım yükünü arttırmakta, sorunları yönetebilme düzeylerini düşürmekte ve psikolojik olarak onları zorlamaktadır (Yaman ve Atasayar, 2014). Yapılan çalışmalar incelendiğinde ZY olan çocuğunun ailelerini ergenlik döneminde en çok zorlayan konular; cinsel içerikli sorular, ergenlik dönemi öz bakımı, ergenlik dönemi güvenlik ve mahremiyet, uygun olmayan cinsel davranışlar (UOCD), ergenlik dönemi iletişimi olmak üzere beş başlık altında ele alınabilir (Chapman vd., 2015; Çankırı, 2018; Ganji, 2017; Güney, 2022; Kayabaşı, 2019; Tuzcuoğlu ve Tuzcuoğlu, 2013; Yalçın vd., 2023)

Şekil 1

Ailelerin zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinsel gelişiminde yaşadıkları güçlükler.

2.3.4.1. Cinsel içerikli sorular

Ailelerin çocuklarının cinsel içerikli sorularını yanıtsız bırakmaması, merak duygusunu gidermesi sağlıklı cinsel gelişim için çok önemlidir. Bilemedikleri sorular karşısında " bunu bende bilmiyorum öğrenip seninle paylaşacağım" cevabı verilerek çocukların güveni kazanılmalı, yanlış bilgi edinmenin önü kesilmelidir (Plannad-Parenthood, 2009). İçeriği cinsellik olan konuşmalar yapılırken konunun utanç verici olduğu imajını vermemek için ebeveynlerin yüz ifadeleri, ses tonları her zamankinden farklı olmamalıdır (Steelhammer, 2003).

2.3.4.2. Uygun olmayan cinsel davranış

Yetersizliği olan kişilerin ergenlik çağına geldiklerinde uygunsuz cinsel davranışlarda bulunma olasılıkları daha fazladır. Bu nedenle farklı gelişim gösteren çocuklarda cinsel gelişim ve buna bağlı gelişen sorunlar özel dikkat gerektiren konulardır (Madi, 2016). Yapılan araştırmalar incelendiğinde uygun olmayan cinsel davranışların karşımıza pek çok farklı şekillerde çıkabildiği görülmüştür. Bunlar; özel alanlar dışında soyunmak, başkalarının yanında kendi vücudunun çeşitli yerleri dokunmak/açmak, başkalarına izinsiz dokunmak, öpmek ya da sarılmak, cinsellikle ilgili ulu orta konuşmak, cinsel içgüdülerini kontrol edememek ve mastürbasyon yapmaktır (Carlson vd., 2008; Çakmak ve Çakmak, 2019; Girgin-Büyükbayraktar vd., 2017; Madi, 2016; Murphy ve O'callaghan, 2004; Ruble ve Dalrymple, 1993). Ergenlik döneminde gözlemlenen uygun olmayan davranışların toplum tarafından hoş karşılanmaması hem kaygılarının artmasına sebep olmakta hem de aile ve diğer insanlarla olan iletişimlerini etkilemektedir (Cumabaeva, 2021; Karadağ, 2000; Özgüven, 2014). Cumabaeva (2021) çalışmasında; ZY olan çocuklarda ergenlik dönemi ile başlayan uygun olmayan davranışların aile bireylerinin kaygılarını arttırdığı, aile içinde diğer kardeşlerin ZY olan çocuklardan utandıkları, agresif davranışlarda artış gözlendiği ve kilo alma oranlarının arttığı sonucuna ulaşmıştır. Çocukların gösterdiği uygun olmayan cinsel davranışlar karşısında bazı aileler bağırma, kızma tepkileri verirken bazılarının dikkatini çekecek başka etkinliğe yönlendirmek, tuvalete göndermek gibi yöntemleri tercih etmektedirler (Kürtüncü ve

Kurt, 2020). Bu alanda verilecek eğitimler ebeveynlere uygun olmayan cinsel davranışlarla baş edebilmenin yetilerini kazandıracaktır (Yıldız ve Cavkaytar, 2017).

Menon ve Sivakami (2019) çalışmalarında, ZY olan bireylere ve ailelerine sunulan eğitimlerde mastürbasyon üzerinde pek durulmadığını belirlemişlerdir. Üzerinde rahat konuşamadığımız mastürbasyon aslında ZY olan bireyler arasında da yaygındır. Kaeser ve O'Neill (1987), zekâ ölçüm testlerinden 50 ve üzerinde puan alanların % 97'sinin, 50'nin altında puan alanların ise % 80'inin mastürbasyon yapma davranışı sergilediği sonucuna ulaşmışlardır. Ebeveynlerin mastürbasyonu ortadan kaldırmak yerine, çocuklarına uygun mastürbasyon yapma becerisini ve mahrem kavramını öğretilmeleri hem uygun olmayan cinsel davranışları ortadan kaldıracak hem de ZY olan bireylerin sosyal kabullerini arttıracaktır (Akın Bülbül, 2012).

2.3.4.3. Ergenlik dönemi öz bakımı

Ergenlik döneminin başlaması ile çocukların yeni öz bakım becerileri edinmesi gerekmektedir. Bu beceriler kol altı ve özel bölge tüylerinin temizlenmesi, kızlarda menstrual bakım, erkeklerde ise gece boşalmasının ardından yapılacak temizliktir. Kız çocuğu olan anneleri en çok zorlayan konu menstruasyon hijyeni ve ped kullanımı iken erkek çoğu olan anneler ise genellikle banyo ile ilgili hijyen sorunları, kol altı ve genital bölge tüylerinin temizlenmesi ile ilgili öz bakım becerilerinde zorluk yaşamaktadırlar. Bu dönemde erkek çocukları annelerinden çekinmekte, babaları ise çocuklara yardımcı olmamaktadır (Menon ve Sivakami, 2019). Nair vd. (2017), ZY olan çocukların anneleriyle yürüttüğü çalışmalarında, annelerin en çok zorlandıkları konunun %50 oran ile öz bakım becerileri olduğunu tespit etmişlerdir. Anneler, ergenlik dönemi öz bakımında zorlandıkları ailedeki diğer normal gelişim gösteren çocuklarına bu becerileri kazandırmalarına rağmen ZY olan çocuklarına nasıl öğreteceklerini bilememektedir (Tekinarslan ve Eratay, 2013). Sürekha vd. (2017) çalışmalarında ailelerinin çoğu kız çocuklarının menstruasyon dönemini sancılı ve agresif geçirdiklerini ve bu dönem için gerekli hijyen becerilerini kazanamadıklarını ifade etmiştir. Hijyenik ped değiştirmek, içerisinde fazlaca basamak barındıran kompleks bir beceri olması nedeniyle öğretimi için uygun yöntem teknikler kullanılmalı; becerinin bir bütün halinde öğretilmesinden ise küçük adımlara

bölünerek öğretilmesi tercih edilmelidir (Akdoğan, 2019). Uzun (2015)'un araştırmasına katılan velilerin büyük çoğunluğu, özel bölge tüylerini nasıl temizleyeceklerini bilemediklerini, kullandıkları bazı yöntemlerin çocuğun canının acımasına sebep olurken, bazılarının güvenlik tehdidi oluşturduğunu belirterek bu becerinin öğretimin diğerlerine göre daha uzun ve zor olduğunu belirtmişlerdir.

2.3.4.4.Ergenlik dönemi cinsel iletişim

Çocukların ilk cinsel eğitimcileri aileleridir. Ebeveyn-çocuğun ergenlik döneminde de iletişim halinde olması önemlidir (Flores ve Barroso, 2017). Aslında çocukların cinsel konularda tutumlarına şekil veren ebeveyn-çocuk arasındaki iletişimdir (Ganji vd., 2017). Annelerin cinsel iletişim dilinin babalara oranla dahi iyi olduğu eğitim seviyesi ve gelir düzeyi ile de bağlantılı olarak arttığı bilinmektedir (Güney, 2022). Çelik (2022), başlangıcı doğum öncesi olan cinsel gelişim ile ilgili "annelerin cinsel iletişim dili ve kendi annelerinden gördükleri iletişim dili" arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında kendi anneleri ile cinsel iletişim dili zayıf olan annelerin, şimdi kendi çocuklarıyla güçlü cinsel iletişim bağı kurdukları, tabuların şimdiki nesillerde yavaş yavaş yıkılmaya başladığı, "cinsel iletişim dilinin" günümüzde bir iletişim türü olarak kabul edildiği sonucuna ulaşmıştır. Yapılan başka bir çalışmada ailelerin %83'ü "uygun bir dil ile anlatmaya çalışırım" yanıtını verirken, %11'inin konuyu değiştirmeye çalıştığı, %6'sının ise bu konular hakkında bir daha konuşmaması için kızarım yanıtını verdiği görülmüştür (Sezgin ve Akyüz, 2018). Bazı aileler ise gerekliliğini bildiği halde bu iletişim dilini kullanmak için harekete geçmemektedir (Diiorio vd., 2003). Bunun gerekçesini kendilerini huzursuz hissetmeleri, utanmaları ve bilgi eksikleri olduklarını düşünmeleri, konuşmaya nasıl başlayacaklarını bilememeleri ve cinsel eğitimin cinsel davranışı tetikleyeceği düşünceleri olarak göstermektedirler (İşler ve Gürşimşek,2018). Bazen de aile cinsel iletişim dilini yakalayabildiğini düşünse de, bilgi verenin daha baskın ve yönlendirici olduğu, gençlere pek söz hakkı tanınmadığı tutumlarda bulunduğu görülmektedir (Lefkowitz vd., 1996).

Cinsel eğitim veren kişiler olarak ebeveynler tek seçenek değildir. Bulut ve Gölbaşı (2009) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, kız çocuklarının cinsel bilgiyi

edindiği kaynaklar arasında annelerin üçüncü sırada olduğu görülmüştür. ZY olan bireylerde oranı normal gelişim gösteren bireylere göre daha az olsa da gençlerin vücutları ve cinsellik konusunda bilgileri en çok internet üzerinden elde ettikleri bilinmektedir (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü [UNESCO], 2020). Kendal (2012), bilgi kaynağı olarak internetin kullanılmasının sebeplerini, gençlerin büyüklerinden veya sağlıkçılardan bilgi edinmeye utanmaları, alay edilmekten korkmaları olarak tespit etmiştir. Gençlerin internet ve farklı kaynaklardan yanlış bilgi edinmelerinin önüne geçmek için ailelerin cinsel gelişime yönelik bilgi bakımından donanımlı olmaları ve "cinsel iletişim dilini" bir iletişim türü olarak benimseyip kullanmaları gerekmektedir. Bu da ailelere sunulacak eğitim programları ile mümkün olacaktır.

2.3.4.5.Güvenlik ve mahremiyet

Ailelerin ZY olan çocuklarının ergenlik döneminde en çok endişe duydukları ve güçlük çektikleri konulardan biri ihmal ve istismardır. Yapılan araştırmalarda ebeveynlerin ergenlik döneminde çocuklarını sosyal çevreden uzak tutmaya çalıştıkları görülmüştür. Bu durumun altında yatan sebep çocuklarının güvenliğinden endişe etmeleri ve zarar göreceklerinden korkmalarıdır (Abedini vd, 2016; Gürol ve Polat, 2014; Kök ve Akyüz, 2015; Kurt ve Kürtüncü, 2021). Ebeveynler, yetersizliği olan çocuklarının ihmal ve istismar durumuna karşı savunmasız olduklarının bilincindedir. Lakin özel alan, mahremiyet ve istismar konularını öğretebilmek için yeterli becerilere sahip değildirler (Chapman, vd., 2015). Ailelerin bu becerilerden yoksun olması çocuklarının güvenliği hakkındaki endişelerinin giderek artmasına neden olmaktadır (Coleman, 2001).

2.4. Konu ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Alan yazın incelendiğinde, daha önce zihin yetersizliği olan bireylere yapılan çalışmaların cinsel gelişime yönelik tutum ve görüşlerin incelenmesi, ailelerin ve yetersizliği olan öğrencilerin bilgi düzeylerinin ölçülmesi, ergenlik dönemi öz bakım becerileri öğretimlerinin yapıldığı ve az sayıda da olsa ailelere sunulan cinsel eğitim/gelişim programlarından oluştuğu görülmüştür.

2.4.1. Türkiye'de yapılan çalışmalar

Türkiye' de yapılan çalışmalara, ZY olan çocukların cinsel gelişimine yönelik düzenlenen aile eğitimi çalışmalarından söz ederek başlayacak olursak; Kök (2010), iki aşamalı olarak yürüttüğü çalışmasının ilk aşamasında 38 anne ve 24 babanın cinsel gelişime yönelik eğitim ihtiyaçlarını saptamıştır. Bu ihtiyaçlardan yola çıkarak cinsel gelişim eğitimini hazırlamıştır. Eğitim programı 42 anne ve 42 baba ile yürütülmüştür. Araştırmanın sonucunda annelerin eğitim ihtiyaçlarının daha çok ergenlik dönemindeki öz bakım ihtiyaçlarını gidermeye, babaların ise cinsel içerikli davranış kontrolü, iletişim ve cinsel istismardan korunmaya yönelik olduğu tespit edilmiştir. Eğitim programının ailelerin öz yeterlilik ve bilgi düzeylerinde artışında etkili olduğu gözlenmiştir. Ayrıca anne babalar eğitim öncesinde öz bakım, cinsel iletişim ve cinsel içerikli davranış kontrolü başlıklarında bilgi düzeyleri eğitim öncesinde de yüksek olduğu halde bu konuları eğitim gereksinimi olarak hissetmişlerdir. Bu nedenle çalışma ailelerin uygulama aşamasında zorlandıklarını göstermesi bakımından önemlidir.

Kök ve Akyüz (2015), zihinsel engelli çocukların cinsel gelişime dair ihtiyaçları konusunda ebeveyn bilgisini ve öz yeterliliğini arttırmayı hedefledikleri çalışmalarında öncelikli olarak ebeveynlerin ihtiyaçlarını saptamışlardır. Bu ihtiyaçlar doğrultusunda "ergenlik döneminde hijyen", "cinsel davranış", "cinsel istismar" ve "iletişim" modüllerini içeren dört haftalık bir eğitim programı düzenlemişlerdir. Çalışmada ebeveynlerin ergen çocuklarının cinsel gelişim dönemlerine dair bilgilendiği, artan öz yeterlilikleri ile problem çözme ve doğru davranış sergileme becerilerinin arttığını gözlemlemişlerdir.

Gündoğdu (2022) yaptığı çalışmada 10-19 yaş arası engelli çocuğu olan 21 anne 3 babaya uyguladığı cinsel sağlık eğitiminin etkililiğini araştırmıştır. 'Ergenlik döneminde öz bakım', ailede tutum ve davranışlar, cinsel içerikli davranışların kontrol edilmesi, engelli bireylerde cinsel sağlık, ergenlik döneminde aile- çocuk iletişimi konularını içeren 8 modülden oluşan bir eğitim hazırlamıştır. Çocukların cinsel sağlığına yönelik uygulanan bu program anne babaların ergenlik dönemi öz bakım, uygun olmayan cinsel davranış kontrolü, ergenlik döneminde iletişim ve cinsel

istismar konularına yönelik bilgi düzeyi ve tutumlarını anlamlı düzeyde etkilediği görülmüştür. Bilgi düzeyi ve tutumların artmasının yanı sıra eğitim öncesi oranı 55,50 olan öz yeterlilik oranlarının eğitimden sonra 97,17'ye çıktığı gözlenmiştir. Çalışmada annelerin katılım oranlarının babalara göre daha fazla olması annelerin çocukların cinsel sağlığıyla daha fazla ilgilendiklerini ve bunu paralel olarak katkılarının daha fazla olduğunu belirtmiştir.

Kayabaşı (2019) tarafından ilkokulda çağındaki çocukların annelerine yönelik hazırlanan cinsel gelişim eğitim programında annelerin cinsel gelişime bilgi düzeylerinin yükseltilmesi hedeflenmiştir. 8 oturumdan oluşan cinsel eğitim programı iletişim, gelişim dönemleri, cinsel gelişim, çocukların cinsel sorularına nasıl cevap vermeli, çocukluk çağında cinsel istismar ve mahremiyet konularını içermektedir. Araştırmacının bulgularına göre annelerin %69'u çocuklarına cinsel eğitim vermediğini, %80'i ise cinsel eğitimi nasıl vereceklerine dair bilgilerinin olmadığı, %88'i daha önce cinsellikle ilgili bir eğitim almadığı görülmüştür. Program ile birlikte annelerin artık cinsellikle ilgili soruları cevaplayabildikleri, ergenlik döneminde çocuklarıyla nasıl iletişim kuracaklarını öğrendikleri, cinsel eğitime ve öğretimine dair yeni bilgiler öğrendikleri sonucuna ulaşılmış, cinsellik çalışma grubundaki aileler için konuşulmayacak bir konu olmaktan çıkmıştır.

Cinsel konularla ilgili bilgi, hissiyat ve tutumlarını incelemek üzere 30 anne ve kızı ile yürüttüğü çalışmada Yılmaz (2011) AK-ECSEP adlı cinsel sağlık eğitimi programı düzenlemiştir. "Bedenimi Bilmeliyim, Yetişkinliğe Aralanan Kapı Ergenlik, En Tehlikeli Virüs Bilgisizlik, Korunmayı Öğreniyorum" ana başlıklarını içeren 10 hafta süren eğitim kızların gelişim ihtiyaçlarına ve annelerin eğitim düzeyleri göz önünde bulunarak hazırlanmıştır. Eğitim boyunca annelerin öğrendikleri bilgileri kızlarına aktarmaları istenmiştir. Bunun için her oturuma uygun broşürler ve alıştırmalar hazırlanmıştır. Evde kızların annelerine daha rahat soru sorabilmeleri adına soru kumbaraları oluşturulmuştur. Program sonuncunda deney grubundaki hem annelerin hem de kızların üreme organları anatomi ve fizyolojisi, cinsel yollarla bulaşan hastalıklar, gebelikten korunma yöntemleri konularına yönelik bilgi düzeylerinde artış görülmüştür. Eğitim öncesi cinsel konularla ilgili konuşurken

gösterdikleri utanma, endişelenme sıkılma durumları yerini memnun olma rahat hissetmeye bırakmıştır.

Konur (2006) çalışmasında 'Cinsel Eğitim Programını' okul öncesi dönemde çoğu olan ebeveynlere uygulamıştır. Çalışmaya 8 baba, 12 anne katılmıştır. Eğitim öncesinde aileler tarafından verilecek cinsel eğitimi uygun bulmayan ebeveyn oranı %80 iken eğitim sonunda %83 oranla cinsel eğitimin önemli olduğu ve birincil kaynaklar tarafından verilmesi gerektiği konusunda hem fikir olmuşlardır.

Tekinarslan ve Eratay (2013) cinsel eğitim programlarının hazırlanmasına katkı sağlayacaklarını düşündükleri çalışmalarında zihin yetersizliği olan çocukların ergenliğe uyum sağlamada ebeveynlerinin davranışlarını incelemişlerdir. İnceleme sonucunda zihin yetersizliği olan çocuklarına ergenlik dönemi hakkında temel öz bakım becerileri hakkında dahi bilgi vermedikleri tespit edilmiştir. Ailelerin cinsel eğitimi sunmada ilk kaynak olmaları sebebi ile ailelere yönelik teması cinsellik olan programların hazırlanmasının gerekliliğini vurgulamışlardır.

ZY olan bireyler üzerinde yapılan araştırmalar onların cinsel bilgiyi beceriye dönüştürme kısmında zorlandıklarını doğrulamıştır. Bu nedenle ulusal literatürde cinsel beceri öğretimlerini ele alan çalışmalar da bulunmaktadır.

Kurtoğlu ve Cavkaytar (2022) çalışmalarında, ergenlik dönemi kişisel bakımlarını üstlenerek bağımsızlık kazanabilecekleri noktasından hareketle video model yöntemi kullanarak ailelere kişisel bakım becerilerinden kol altı tüylerini temizleme, ped değiştirme ve saça bakım yapma becerilerinin öğretimlerini gerçekleştirmişlerdir. Kişisel görüş noktası tekniği kullanarak yapılan çalışma sonucunda annenin çocuğu ile yaptığı öğretim çalışmaları başarılı olmuştur. Anne video model yöntemi ile ergenlik dönemi kişisel bakım becerilerini çocuğuna öğretebildiğini ve aynı yöntem ile farklı becerilerde kazandırmak istediğini belirtmiştir.

Akın-Bülbül (2012) çalışmasında, ZY olan 4 erkek çocuk ve ebeveynleriyle yürüttüğü çalışmasında ilk olarak eş zamanlı ipucu yöntemini ailelere öğretmiş daha sonra ailelerin bu yöntem ile ergenlik dönemindeki erkek çocuklarına mastürbasyon

yapma becerisini kazandırmalarını hedeflemiştir. Eş zamanlı ipucu yöntemi ailelerin çocuklarına mastürbasyon yapma becerisini öğretmelerinde başarılı olmuştur.

Aktaş (2020) çalışmasında menstrual dönemde ped değiştirebilmek için annelerine bağımlı olan ZY olan ergenler için menstrüal dönemde öz bakım becerilerini kazandırabilmek adına iki farklı kanal kullanmıştır. 10-19 yaşları arasında bulunan yirmi iki öğrenci ile çalışma yürütülmüştür. Öğrencilerin yarısına hemşireler, diğer yarısına ebeveynler aracılığı ile menstrüal dönem bakım becerileri öğretilmiştir. Sonuç olarak her iki grupta da beceri ediniminin kazandığı fakat hemşireler tarafından eğitimin sunulduğu grubun ebeveyn aracılı gruba göre beceriyi daha hızlı öğrendikleri görülmüştür.

Ersoy (2005) üç ZY sahip kız öğrencinin yer aldığı çalışmada ped değiştirme becerisinin maket kullanılarak öğretimi gerçekleştirilmiştir. Beceri öğretimi sırasında davranış öncesi ipucu ve sınama yöntemi kullanılmıştır. Maket bebek üzerinde öğretilen beceriyi öğrencilerin kendilerine aktarabildikleri farklı zaman ve yerlerde uygulayabildikleri görülmüştür.

Gönenç vd. (2020) yarı deneysel olarak yürüttükleri çalışmada 25 hafif düzey kız öğrenciye hijyenik ped kullanma becerisi kazandırmayı hedeflemişlerdir. Öğretim sırasında hem oyuncak bebek hem de video model kullanmışlardır. Araştırma sonucunda kullanılan yöntemlerin zihinsel engelli ergenlerin ped değiştirme becerisinin ediniminde etkili olduğu, adet hijyeni eksikliğinin günlük yaşam standartlarını etkilediği, edinilen becerinin zihinsel engelli kız öğrencileri hayata hazırlayıp buna bağlı olarak yaşam kalitesini arttırdığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Süzer (2015) çalışmasında Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanılı bireylerin etraflarındaki tüm uyaranları aynı anda fark edemeyip kendilerini tehlikeli durumlardan koruyamamaları sebebi ile bu bireyler ile cinsel istismardan korunma beceri öğretimini ele almıştır. Sosyal öyküler ailenin öncelikli olarak belirlediği 5 taciz türü için yapılmıştır. Çalışmanın bulguları incelendiğinde hazırlanan sosyal öykülerin çeşitli taciz türleri, ortamlar ve kişilerle de genelleyerek cinsel istismardan korunma becerisinin öğretiminde etkili bulunmuştur.

Doğru ve Mersin (2023) çalışmalarında, video model yöntemi ile zihin yetersizliği olan bireylere kol altı tüylerini temizleme becerisi kazandırmayı hedeflemişlerdir. Akran video model kullanılarak 6 öğretim oturumu gerçekleştirilmiştir. Kullanılan yöntemin kişisel bakım becerilerinden kol altı tüylerinin temizlenme becerisinin ediniminde, farklı ortamlarda uygulanabilirliğinde ve sürekliliğinde etkili olduğu görülmüştür.

2.4.2. Yurt dışında yapılan çalışmalar

Clatos ve Asare (2016), engelli çocuğu olan 15 ebeveynin cinsel iletişim becerilerini ve öz yeterliliği geliştirmek, katılımcıların cinsellik bilgilerini arttırmak, engelli çocukların ebeveynlerinde davranış ve tutum geliştirmeyi amaçlayan çalışmalarında 2 hafta süren bir pilot eğitim programı gerçekleştirmişlerdir. Eğitime katılan çoğu ebeveyn çocuklarının cinsellikle ilgilenmediğini ve cinsel eğitime ihtiyaçları olmadığını düşünmesine rağmen müdehale sonunda cinsel eğitime dair olumlu inanç ve tutum sergilemiştir. Bu eğitim ile katılımcıların cinsel eğitim hakkındaki bilgi oranını % 33'ten % 80 çıkarmışlardır. Ebeveynlerin bilgi düzeyindeki artış onları cinsel konuları nasıl tartışacakları konusunda daha özgüvenli ve yetkin hale getirmiştir.

Sravanti ve Jayendra (2022), çalışmalarında ebeveynlerin belirlenen ihtiyaçlarını ve zihin yetersizliği olan ergen çocukların karşılanamayan ihtiyaçlarını giderebilmek için ebeveyn aracılı cinsel eğitimin " Ne, Neden, Nasıl" modelini tasarlamışlardır. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinselliği ve buna dair ilişkileri keşfedebilmeleri için düzeylerine uygun eğitime ihtiyaçları olduklarını, bu tip karmaşık konuları kelimeler kullanarak açıklamanın yeterli olmayacağını belirterek "insan vücudu ve bölümleri, hijyen ve kişisel bakım, mahremiyet, sosyal beceriler ve duygularla başa çıkma, güvenliği sağlama" konularını ne, neden, nasıl başlıkları altında tek tek ele alarak ebeveynlere bir yol haritası oluşturmuşlardır. Ayrıca zihin yetersizliği olan çocukları cinsellik konusunda eğitebilmek için görsel materyal kullanmanın yollarını sunmuşlardır.

Grossman vd. (2013), erken yaşta cinsel ilişkinin bireyin sağlığını ve ilerideki okul başarısını etkileyebileceği sebebiyle kapsamlı bir cinsel eğitim müdahalesinin ailelere evlerde uygulaması için " ev ödevi " olarak hazırladıkları çalışmalarında;

müdahale programının erken cinsel ilişkiyi geciktirmedeki başarısını ve ailelerin ev ödevlerini uygulayamamalarına neden olan faktörleri araştırmışlardır. Çalışma sonucunda müdahale programının uygulandığı 6. Sınıfta cinsel aktiviteleri olan öğrencilerin, 7. Sınıfa geldiklerinde cinsel aktivite oranlarının düştüğü görülmüştür. Ayrıca bu tip müdahale programlarının aile- çocuk iletişimini güçlendirirken, aynı zamanda okul temelli cinsel eğitim programlarına da katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Chou vd. (2019), Tayvan'da ZY olan yetişkinleri sağlıklı bir cinsel yaşama teşvik etmek ve cinsel haklarını öğrenmeleri için hem kendilerine hem de ebeveynlerine cinsel sağlık eğitimi programı sunmuşlardır. Programa 57 ebeveyn katılmıştır. Katılan ebeveynler çocuklarının sahip oldukları cinsel hakları öğrenerek cinsel sağlıklarına katkı sunabileceklerini ve aralarındaki cinsel iletişiminde eğitim vasıtasıyla güçlendiğini belirtmişlerdir.

Goli vd. (2021), ZY olan bireylerin cinsel sorunlarının temel sebebini cinselliği kavrayamamaları olduğunu düşünerek, bireylerin ailelerine 2 ayrı müdahale uygulamışlardır. Biri ailelere grup eğitimi sunmak diğeri ise kitapçık ile eğitimdir. Eğitim programları sonrasında grupların başarıları karşılaştırıldığında kitapçıkla eğitimden ise grup eğitimin başarı oranlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ailelere sunulan grup eğitimin çocukların cinselliği kavramaları adına iyi bir yol olduğunu, ailelerin tutum ve farkındalık düzeylerinin de yükseldiğini belirtmişlerdir.

Scull vd. (2019), çalışmalarında ailelerin çocuklarının cinsel sağlıklarını geliştirebilmek ve aralarındaki iletişimi arttırabilmek adına medya okuryazarlık becerilerini de dahil ederk web tabanlı bir eğitim programı geliştirmişlerdir. Web tabanlı program ABD' de 7., 8. ve 9. Sınıfta öğrenimine devam eden 355 çocuk ve ailelerine hitap etmektedir. Program bir ay sonra değerlendirilmiş; ergen - çocuk iletişiminin geliştiği, ergenlerin cinsel sağlık sorunlarına medya aracılığı ile destek verilerek azaltıldığı görülmüştür. Ayrıca gençler doğru ilişki ve doğum kontrolü konularında öz yeterliliklerini arttırmıştır. Medya duyarlı ebeveyn eğitiminin; ebeveyn-ergen iletişimini arttırmak ve ergenlerinin cinsel sağlık sonuçlarını olumlu

yönde etkilemek isteyen ebeveynler için etkili bir web tabanlı program olduğu görülmüştür.

Frank ve Sandman (2019), ailelerin cinsellik hakkında konuşabilme oranlarını arttırmak için 26 ebeveynin dahi olacağı "Zihinsel Engelliler için Ev Temelli Ergen Cinsellik Eğitimi (Home BASE)" adlı programı geliştirmişlerdir. Program ailelerin cinsellikle ilgili olumsuz tutumlarında düşüş sağlarken, cinsellikle ilgili konuşabilme öz yeterliliklerini de geliştirmiştir.

Deborah vd. (2020), cinsel istismara daha açık, cinsel yönden problem davranışları yüksek olan otizm ve zihinsel grup üzerinde cinsel eğitimin önemli oluşundan yola çıkarak; ailelere yönelik bir cinsel eğitim programı hazırlamışlardır. Aileler eğitim sonucunda çocuklarına cinsel bilgiler sunabilmek için çeşitli yöntem ve stratejiler kazanırken, çocuklarıyla olan cinsel iletişim dilini geliştirdikleri ve onları cinsel istismardan nasıl kullanacaklarını öğrendiklerini belirtmişlerdir.

OSB tanılı bireylerin tehlikeli durumlarla baş edebilme, diğer insanların duygu, düşünce ve niyetlerini yorumlayamamaları sebebi ile istismara daha açık oldukları, cinsel bilgiye ulaşmalarının normal gelişim gösteren akranları kadar kolay olmadığı, ailelerin ise cinsel bilgiyi sunabilmek için yeterli bilgi birikimlerinin olmadığı gerekçelerinden yola çıkarak Nichols ve Blakeley-Smith (2010) 2 aşamalı bir çalışma yürütmüşlerdir. Çalışmalarında ilk olarak ailelerin endişe ve ihtiyaçlarını saptamışlar daha sonra bu endişe ve ihtiyaçlar doğrultusunda sekiz hafta süren bir aile eğitim programı sunmuşlardır. Aile eğitim programını yirmi anne, bir baba katılmıştır. Çalışma ailelerin OSB'li çocuklarının ergenlik dönemi cinsel sorunları ile baş etmede kendilerini hazırlıklı ve başarılı hissetmelerine yardımcı olmuştur.

BÖLÜM III
YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırma modeli, evren-örneklem, araştırmacı tarafından hazırlanan Cinsel Gelişime Yönelik Aile Eğitim Programı ile araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanma sürecine yönelik bilgiler ve verilerin analiz edilmesinde kullanılan yöntemler üzerinde durulmuştur.

3.1. Araştırmanın Modeli / Deseni

Bu araştırmada zihin yetersizliği olan çocukların ailelerine uygulanacak Cinsel Gelişim Eğitimi' programının ailelerin cinsel eğitim ve gelişime dair bilgi düzeylerine etkisinin incelendiği bu araştırmanın nicel bölümü öntest-sontest kontrol gruplu yarı deneysel desen olarak tasarlanmıştır. Nicel verileri destekleyebilmek için eğitim programı uygulanmadan önce ve uygulandıktan sonra deney grubundan nitel veriler de toplanmıştır.

Tablo 3 .

Deneysel süreç basamakları

Grup	1.İşlem	2.İşlem	3.İşlem
Deney	Ön Test	Deney Süreci	Son Test
Kontrol	Ön Test		Ön Test

3.2. Evren / Örneklem / Çalışma Grubu / Katılımcılar

Aydın ili Söke ilçesinde 2022–2023 eğitim öğretim yılında eğitim gören ZY olan çocukların aileleri evren olarak seçilmiştir. Araştırmanın örneklemi ise 2022–2023 eğitim öğretim yılında Aydın ili Söke ilçesinde bir uygulama okulunda ve rehabilitasyon merkezinde öğrenimini sürdüren ZY olan çocukların ailelerinden oluşmaktadır.

Engelli çocukların diğer gelişim alanlarında olduğu gibi cinsel gelişimlerinin de akranlarına göre daha geç veya farklı olabileceği bilgisi doğrultusunda (Murphy ve

Elias, 2012), araştırmaya katılacak ailelerin çocuklarının 10-25 yaşları arasında olması kriter olarak belirlenmiştir. Cinsel Gelişim Eğitimi Programının etkililiğinin sınanması için bu kriter dahilinde gönüllü aileler arasından 26 katılımcı 13 deney ve 13 kontrol grubu olmak üzere seçkisiz olarak atanmıştır. Tüm katılımcıların gönüllü katılımcı onam formunu doldurmaları sağlanmıştır (Ek 1).

Tablo 4.

Deney ve Kontrol Grubu Katılımcılarının Demografik Özellikleri

Demografik Bilgi	**Yanıt**	**Deney Grubu**		**Kontrol Grubu**	
		Frekans (n)	**Yüzde (%)**	**Frekans (n)**	**Yüzde (%)**
Ebeveyn	Anne	12	92,3	10	76,9
	Baba	1	7,7	3	23,1
	Toplam	13	100	13	100
Yaşı	25-30	2	15,4	0	0
	31-40	4	30,8	1	7,7
	41-50	4	30,8	7	54,8
	51- 60	3	23,1	5	38,5
	61 yaş ve üzeri	0	0	0	0
	Toplam	13	100	13	100
Eğitim Seviyesi	İlkokul	6	46,2	5	38,5
	Ortaokul	1	7,7	2	15,4
	Lise	5	38,5	3	23,1
	Üniversite	1	7,7	3	23,1
	Toplam	13	100	13	100
Mesleği	Ev hanımı	10	76,9	8	61,5
	İşçi	1	7,7	1	7,7

	Memur	2	15,4	4	30,8
	Toplam	13	100	13	100
Çocuk Sayısı	1	4	30,8	4	30,8
	2	4	30,8	2	15,4
	3	2	15,4	2	15,4
	4 ve üzeri	3	23	5	38,5
	Toplam	13	100	13	100
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	6	46,2	7	53,8
	Erkek	7	53,8	6	46,2
	Toplam	13	100	13	100
Çocuğun Yaşı	10-13	5	38,5	3	23,1
	14-17	5	38,5	5	38,5
	18-21	3	23	5	38,5
	Toplam	13	100	13	100
Eşiyle Birliktelik Durumu	Birlikte	13	100	9	69,2
	Ayrı	0	0	4	30,8
	Vefat	0	0	0	0
	Toplam	13	100	13	100
Eşinin Eğitim Seviyesi	İlkokul	8	61,5	4	30,8
	Ortaokul	5	38,5	2	15,4
	Lise	0	0	4	30,8
	Üniversite	0	0	3	23,1
	Toplam	13	100	13	100

Eşinin Mesleği	İşçi	7	53,8	2	15,4
	Memur	0	0	5	38,5
	Diğer	6	46,2	6	46,2
	Toplam	13	100	13	100
Ekonomik Gelir Düzeyi	Düşük	3	23,1	9	69,2
	Orta	10	76,9	4	30,8
	Yüksek	0	0	0	0
	Toplam	**13**	**100**	**13**	**100**

Tablo 4 incelendiğinde deney grubunu oluşturan katılımcıların % 92,3'ünün anne, % 7,7'sinin baba olduğu, kontrol grubunu oluşturan katılımcıların % 76,9'unun anne, %23,1'inin baba olduğu görülmektedir. Deney grubunda bulunan katılımcıların yaşlarına bakıldığında % 15,4'ünün 25-30 yaş aralığında, %30,8'i 31-40 yaş aralığında yine %30,8 'i 41-50 yaş aralığında bulunurken, kontrol grubundaki katılımcıların %7,7'si 31-40 yaş aralığında, %54,8'i 41-50 yaş aralığında, %38,5'i ise 51-60 yaş aralığında bulunmaktadır. Deney grubu katılımcılarının %46,2'si ilkokul %7,7'si ortaokul, % 38,5'i lise, %7,7'si üniversite düzeyi eğitim seviyesine sahiptir. Kontrol grubu katılımcılarının % 38,5'i ilkokul, %15,4'ü ortaokul, %23,1 i lise ve %23,1'i üniversite düzeyinde eğitim seviyesine sahiptir. Deney grubu katılımcılarının meslekleri incelendiğinde %76,9 ile ev hanımı, %7,7'sinin işçi, %15,4 'ünün memur olduğu bilinmekte iken, kontrol grubun katılımcılarının %61'i ev hanıı, % 7,7'si işçi, %30,8'i memurdur. Deney grubundaki katılımcıların %30,8 inin 1 çocuğu, %30,8'inin 2 çocuğu, %15,4'ünün 3 çocuğu, %23'ünün ise dört veya üzeri sayıda çocuğu bulunmaktadır. Kontrol grubunda %30,8'inin 1 çocuğu, %15,4'ünün 2 çocuğu, %15,4'ünün 3 çocuğu, %38,5'inin 4 veya üzeri sayıda çocuğu bulunmaktadır. Deney grubunda bulunan katılımcıların çocuklarının %46,2'si kız iken %53,8'i erkektir. Kontrol grubunda bulunan katılımcıların çocuklarının %53,8'i kız iken %46,2'si erkektir. Tüm katılımcıların ZY olan çocukları 10 ile 21 yaş aralığındadır. Deney grubundaki tüm katılımcılar eşleriyle birlikte yaşarken, kontrol grubunda birlikte

yaşayan katılımcı oranı %69,2'dir. Deney grubunun ekonomik gelir düzeyi incelendiğinde %23,1'inin düşük, %76,9'unun orta olduğu, kontrol grubunda ise %69'unun düşük, %30,8'inin orta düzey ekonomik gelire sahip olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları

Çalışmada kullanılan veri toplama araçları, araştırmanın denencelerine ve araştırma sorusuna uygun olarak ele alınmıştır. Araştırmada nicel verilerin toplanması amacıyla; Gürbüz (2018) tarafından geliştirilen "Ergenlik Dönemindeki Zihin Yetersizliği Olan Çocukların Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeği, Artan vd.,(2020) tarafından geliştirilen "Ebeveynler İçin Cinsel İletişim Ölçeği" ve araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Nitel verilerin toplanması amacıyla değerlendirme formları kullanılmıştır. Kullanılan veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler alt başlıklar altında sırasıyla aşağıda verilmiştir.

3.3.1. *Kişisel bilgi formu*

Araştırmacı tarafından katılımcılara sunulmak üzere kişisel bilgi formu hazırlanmış,3 uzman görüşü alınarak son hali verilmiştir. Hazırlanan bu formda annenin/babanın, yaşı, eğitim seviyesi, mesleği, çocuk sayısı, ZY olan çocuğunun cinsiyeti ve yaşı, eşiyle birliktelik durumu, eşinin yaşı, eşinin eğitim seviyesi, eşinin mesleği ve ekonomik gelirleri gibi maddeler yer almaktadır (Ek 2).

3.3.2. *Cinsel eğitim programı ön değerlendirme formu*

Bu değerlendirme formu literatür tarandıktan sonra araştırmacı ve danışmanı tarafından hazırlanmıştır. Deney grubundaki ailelere katılacakları cinsel eğitim programına başlamadan önce uygulanmıştır. Ailelerin eğitim programına yönelik beklentilerini ve cinsel gelişime yönelik hâlihazırdaki bilgilerini ortaya koymak amaçlanmıştır (Ek 3).

3.3.3. *Cinsel eğitim programı değerlendirme formu*

Bu değerlendirme formu literatür tarandıktan sonra araştırmacı ve danışmanı tarafından, deney grubundaki ailelerin katılacakları cinsel gelişim eğitim programına ilişkin değerlendirmelerini ortaya koymak için hazırlanmıştır (Ek 4).

3.3.4. Ergenlik dönemindeki zihin yetersizliği olan çocukların cinsel gelişim özellikleri ölçeği

Bu ölçek Gürbüz tarafından 2018 yılında "ergenlik dönemindeki zihin yetersizliği olan çocukların cinsel gelişim özelliklerini" belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Bilgi gereksinimi, mahremiyet ve sosyal güven, bedensel gelişim, cinsel taciz, cinsel doyum, cinsel konuların paylaşımı, duygusal değişim, cinsel öz bakım alt boyutlarından oluşan toplam 36 madde içermektedir. Ölçekte ZY olan çocukların cinsel gelişim özelliklerini ifade eden 36 maddeye ait yanıt kategorileri, "Tamamen Katılıyorum" 5, "Katılıyorum" 4, "Kararsızım" 3, "Katılmıyorum" 2, "Hiç Katılmıyorum" 1 puan olmak üzere beşli likert tipi şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçeğin genel puan ortalaması dikkate alındığında alabilecek en düşük puan 36, en yüksek puan ise 180 puandır. Ölçek, açıklayıcı faktör analizi için 310, doğrulayıcı faktör analizi ve araştırmanın bulgularını elde etmek için 550 olmak üzere toplamda 860 ebeveyne uygulanmıştır. Veriler SPSS ve LISREL paket programları kullanılarak analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonunda, Cronbach Alpha Güvenirlilik kat sayısı tüm ölçeğe ilişkin 0,85 olarak tespit edilirken ölçeğin 9 boyutlu yapısının, doğrulayıcı faktör analizinden elde edilen uyum istatistiklerine göre doğrulandığı tespit edilmiştir (Ek 5).

3.3.5. Ebeveynler için cinsel iletişim ölçeği

Artan,Ceylan ve Kurnaz-Adıbatmaz tarafından 2020 yılında geliştirilmiştir. Nihai form, 23 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte ebeveynlerin cinsel iletişim dilini ifade eden 23 maddeye ait yanıt kategorileri, "Bana Hiç Uygun Değil" 1, "Bana Uygun Değil" 2, "Bana Kısmen Uygun" 3, "Bana Tümüyle Uygun" 4 olmak üzere dörtlü likert tipi şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçeğin genel puan ortalaması dikkate alındığında alabilecek en düşük puan 23, en yüksek puan ise 92 puandır. Ölçek, açıklayıcı faktör analizi için 310, doğrulayıcı faktör analizi ve araştırmanın bulgularını elde etmek için 550 olmak üzere toplamda 860 ebeveyne uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS ve LISREL paket programları kullanılarak analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonunda, Cronbach Alpha Güverlilik kat sayısı tüm ölçeğe ilişkin 0,85 olarak tespit edilirken ölçeğin 9 boyutlu yapısının, doğrulayıcı faktör analizinden elde edilen uyum istatistiklerine göre doğrulandığı tespit edilmiştir. Ölçme aracı üç farklı

örneklem grupta denenerek nihai form oluşturulmuştur. Geliştirilen ölçme aracı; cinsel eğitim sırasında içerik, beden dili, kaygı ve süreci yönetme açılarından ailelerin beklendiği biçimde bir iletişim dili kullanıp kullanmadıklarını belirlemede yol gösterici olabilecek niteliktedir (Ek 6).

3.4. Cinsel Gelişim Aile Eğitim Programı Uygulama Süreci

Aile Eğitim programı, ebeveynlerin ZY olan çocuklarının ergenlik dönemlerinde karşılaştıkları zorluklarla baş etme becerilerini geliştirebilmek, cinsel gelişime dair bilgi düzeylerini arttırmak ve çocuklarıyla iletişimlerini güçlendirerek sağlıklı bir cinsel gelişim dönemi geçirebilmelerine yardımcı olmak amacıyla hazırlanmıştır.

3.4.1. Eğitim programının hazırlanması

İlk olarak araştırmacı tarafından alan yazın incelenerek daha önceden yapılmış "cinsel eğitime yönelik ihtiyaç ve gereksinimler" konulu araştırmalar incelenerek ihtiyaçlar tespit edilmiş ve daha önceden hazırlanan aile eğitim programlarını da göz önünde bulundurularak taslak bir eğitim programı oluşturulmuştur. Taslak eğitim programı danışman ve alanda uzman 4 kişi tarafından incelenmiş ve önerileri doğrultusunda program son halini almıştır. Hazırlanan cinsel gelişime yönelik aile eğitim programı 6 oturumdan oluşmaktadır. Program; "eğitim programının tanıtılması ve ön değerlendirme formunun doldurulması, ergenlik döneminde iletişim, cinsellikle ilgili sık karşılaşılan sorular, ergenlik döneminde öz bakım, cinsel içerikli davranış kontrolü, mahremiyet, cinsel istismardan korunma, eğitim programının sonlandırılması ve son test çalışmalarının uygulanması" başlıklarını içermektedir (Ek 5).

Tablo 5.

Cinsel Gelişime Yönelik Aile Eğitim Programı

OTURUM	**KONU**	**SÜRE**	**AMAÇ**
1	Cinsel Gelişim Eğitimi Programının Tanıtılması Ön test çalışmalarının yürütülmesi	60 dk.	Ailelerin; eğitim programı hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak ve eğitim öncesi cinsel gelişime yönelik bilgilerini değerlendirmek.
2	Ergenlik Döneminde İletişim Ergenlik Döneminde Sık Karşılaşılan Sorular	60 dk.	Ailelerin ZY olan çocuklarıyla etkili iletişim becerisi edinmelerini sağlamak Ailelerin; ZY olan çocuklarının cinsellikle ilgili sıkça sordukları sorular hakkında bilgi düzeylerini arttırmak.
3	Ergenlik Döneminde Öz Bakım	60 dk.	Ailelerin; 1. ZY olan çocuklarının normal gelişim gösteren akranları gibi öz bakım becerilerine ihtiyaç duyduklarını ve bu becerilerinin bağımsızlaştırılmasının önemini fark etmelerini sağlamak. 2. ZY olan kız çocuklarının menstrüasyon döneminde yaşadıkları öz bakım problemlerinin üstesinden gelmelerini sağlamak. 3. ZY olan çocuklarının kol altı ve özel bölge tüylenmeleri ile baş etme becerisi kazandırmak.
4	Mahremiyet ve Cinsel İstismar	60dk	Ailelerin; 1. Çocuklarının özel bölgelerinin tanınması ve korunması konularında bilgi düzeylerinin arttırmak. 2. İstismar belirtileri hakkında bilgi düzeylerini arttırmak.

			3. Cinsel istismara yönelik yasa ve ihbar birimleri hakkında bilinçlenmelerini sağlamak. 4. ZY olan çocuklarını cinsel istismardan korumaya yönelik alacakları önlemler hakkında bilinçlendirmek.
5	Uygun Olmayan Cinsel Davranışlar	60 dk.	Ailelere; ZY olan çocuklarının ergenlik döneminde gösterdiği cinsel içerikli davranışları bilme ve bu davranışların kontrolünü sağlama becerisi kazandırmak.
6	Cinsel Gelişim Eğitimi Programının Sonlandırılması Son test verilerinin toplanması	60 dk.	Son test çalışmalarını gerçekleştirmek ve program değerlendirme anketini uygulamak.

3.4.2. Eğitim programının uygulanması

Programdaki temel başlıkların ebeveynler tarafından içselleştirilerek, uygulanabilirliğinin artması için iletişim ağacı, rol oynama, drama gibi etkinliklere de yer verilmiştir. Seçilen içerik ve yöntemler için grubun kültürü de göz önünde bulundurulmuştur. Her konuya uygun ayrı ayrı power point sunusu hazırlanmıştır. Toplam 6 oturumdan oluşan program 6'şarlı 2 ebeveyn grubuna uygulanmıştır. Eğitim uygulamaları uygulama okulunda boş bir sınıfta, rehabilitasyon merkezinde ise veli bekleme odasında gerçekleştirilmiştir. Haftada 1 oturum olarak düzenlenen eğitim 6 hafta sürmüştür. Eğitim programı sonlandırıldıktan ve veriler toplandıktan sonra eğitim programı kontrol grubuna da uygulanmıştır. Kontrol grubunda bulunan 13 kişiden sadece 10 anne eğitime katılmış, 3 baba ise çalışma saatleri sebebiyle düzenlenen eğitim oturumlarına katılamamıştır.

Uygulanan cinsel gelişme yönelik aile eğitim programı amacı; ergenlik döneminde iletişim, cinsellikle ilgili sık karşılaşılan sorular, ergenlik döneminde öz bakım, cinsel içerikli davranış kontrolü, mahremiyet, cinsel istismardan korunma

konularında aileleri bilgilendirip, cinsel iletişimlerini güçlendirmektir. Dolayısıyla çocukların cinsel gelişim özelliklerinde de farklılıklar yaratacaktır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada nitel ve nicel olmak üzere iki farklı yöntemle veriler toplanmış ve ayrı ayrı raporlanmıştır.

3.5.1. Nicel verilerin düzenlenmesi ve analizi

Bu araştırma nicel araştırma yöntemlerinde ön test-son test deney ve kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır. Ön test-son test sürecinde elde edilen verilerin analizi Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paket Programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Veri girişleri danışman kontrolünde yapılmıştır. Veri girişlerinin yapılmasıyla birlikte hem deney grubu hem de kontrol grubu katılımcılarının demografik bilgilerinin frekans ve yüzdeleri analiz edilerek tablolaştırılmıştır.

Verilerin analizinde iki ortalama arasındaki istatistiksel farkın anlamlılığını test etmek amaçlanmıştır. Araştırmada iki ortalama arasındaki farkın manidarlığında parametrik testleri varsayımları sağlanmadığından, non-parametrik analizler kullanılmıştır. Deney ve kontrol grubunda yer alan katılımcıların sayısı $n< 20$ olmasından dolayı ilişkisiz gruplar için Mann-Whitney U testi ve eşleştrilmiş gruplar için Wilcoxon işaretler testi kullanılmıştır.

3.5.2. Nitel verilerin düzenlenmesi ve analizi

Çalışmada deney grubuna aile eğitim programından önce ve sonra olmak üzere iki ebeveyn değerlendirme formu sunularak araştırmanın nitel verileri toplanmıştır. Değerlendirme formları betimsel analiz yöntemi ışığında tek tek incelenmiş ve gruplandırılmıştır. Deney grubundaki katılımcılar D1, D2,… D13 şeklinde isimlendirilmiştir. Katılımcıların cevaplarına yönelik mantıksal bir yapı geliştirilerek kodlama yapılmıştır. Yapılan kodlamalar liste haline getirilmiş ve kategoriler oluşturulmuştur. Oluşturulan kategoriler ile verilerin analizi yapılmıştır.

3.6. Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliği

Cinsel gelişime yönelik aile eğitim programının bilimsel süreçlere uygun bir biçimde yapılıp yapılmadığının kontrolünü sağlamak amacıyla "Uygulama Güvenirliği Formu" kullanılmıştır. Aile eğitimi oturumlarının tümü video kaydına alınarak arasından seçilen %30'luk kısmın alanda uzman iki gözlemci tarafından izlenerek uygulama güvenirliği formunu doldurmaları sağlanmıştır. Uygulama güvenirliği toplam evet sayılarının toplam madde sayılarına bölünmesi şeklinde hesaplanmış ve her iki gözlemcinin uygulama güvenirliği puanının %100 olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın nitel verilerinin güvenirliğini sağlamak amacıyla farklı bir uzman tarafından tekrar analiz edilerek kod ve temaların çalışmayı doğru temsil etmesi sağlanmıştır.

3.7. Araştırmacının Rolü

Araştırmacı Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi İşitme Engelliler Öğretmenliği bölümünden 2013 yılında mezun olmuştur. 2020 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Özel Eğitim Yüksek Lisans programına katılmıştır ve eğitimini devam ettirmektedir. Yüksek lisans ders seçimlerini yaparken tez konusunu da göz önünde bulundurarak aile eğitimi ve cinsel eğitim dersleri almıştır. Ayrıca zihin yetersizliği olan çocukların ergenlik döneminde kişisel bakım becerilerini konu alan bilimsel çalışması bulunmaktadır. MEB bünyesinde Aile Okulu Eğitici Eğitmenliği sertifikasına sahip olup hayat boyu öğrenme kursları bünyesinde aile eğitimleri düzenlemiştir. Sahip olduğu 10 yıllık alan tecrübesi ile araştırmanın tüm aşamalarında; ailelere yönelik demografik bilgi formu, cinsel eğitim değerlendirme formlarını ve cinsel gelişime yönelik aile eğitim programının hazırlanmasında, eğitim programının uygulanmasında, verilerin toplanmasında, ilgili literatürün taranmasında, verilerin analiz edilerek yorumlanması süreçlerinde aktif rol almıştır. Çalışma sürecini güven ve gizlilik esasına dayandırarak araştırma etiğine uygun davranmaya özen göstermiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde; araştırma sürecinde ele alınan denencelerin sınanmasına yönelik istatistiksel işlemler sonucunda elde edilen nicel ve nitel bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Zihin Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Ailelerin Cinsel Gelişime Yönelik Bilgi Düzeylerine Ait Nicel Bulgular

4.1.1. Denence 1. deney ve kontrol grubu katılımcılarının bilgi düzeyi son test puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Bu denenceyi test edebilmek için deney ve kontrol grubunun son test puanları kullanılarak Mann-Whitney U Testi uygulanmış ve sonuç Tablo 6 ile gösterilmiştir.

Tablo 6.

Deney ve Kontrol Grubundaki Ebeveynlerin Bilgi Düzeyi Son Test Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Grup	n	X	Ss	Mann-Whitney U	Z Değeri	p
Deney	12	2,366	1,035	5,00	-,3,987	,000
Kontrol	13	1,520	,509			

Tablo 6 incelendiğinde Ebeveynlerin bilgi düzeyi son test puanları Deney ve Kontrol Gruplarına göre manidar farklılık göstermektedir ($U_{(5,00)}$=-,000; p<0,05).

4.1.2. Denence 2. Deney grubu katılımcılarının bilgi düzeyi ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Bu denenceyi test edebilmek için deney grubunun ön test son test bilgi düzeyi puanları kullanılarak Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi uygulanmış ve sonuç Tablo 7 ile gösterilmiştir.

Tablo 7.

Deney Grubundaki Ebeveynlerin Bilgi Düzeyi Ön-Son Test Puanlarına İlişkin Bağımlı Gruplar için Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi Sonuçları

Ön-Son Test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z Değeri	p
Negatif Sıra	0	,00	,00		
Pozitif Sıra	12	6,50	78,00	-3,063	,002
Eşit	0				
Toplam	12				

Tablo 7 incelendiğinde Deney Grubundaki Ebeveynlerin bilgi düzeyi son test puanları arasında anlamlı fark ($Z = -0,063$; $p<0,05$) olduğu belirlenmiştir.

4.1.3. Denence 3. Uygulanan eğitim programı deney grubu katılımcılarının çocuklarıyla kurdukları cinsel iletişime dair ön test son test puanları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Bu denenceyi test edebilmek için deney grubunun ön test son test iletişim puanları kullanılarak Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi uygulanmış ve sonuç Tablo 8 ile gösterilmiştir.

Tablo 8.

Deney Grubundaki Ebeveynlerin İletişim Ön-Son Test Puanlarına İlişkin Bağımlı Gruplar için Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi Sonuçları

Ön-Son Test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z Değeri	p
Negatif Sıra	4	6,00	24,00		
Pozitif Sıra	7	6,00	42,00	-,802	,423
Eşit	1				

Toplam	12

Tablo 8 incelendiğinde Deney Grubundaki Ebeveynlerin iletişim düzeyi ön-son test puanları arasında anlamlı fark (Z = -0,802; p>0,05) olmadığı belirlenmiştir.

4.1.4. Denence 4. Deney grubu katılımcılarının cinsel gelişim özellikleri ölçeğinin ön test son test puanlarının alt boyutlara göre karşılaştırılması

4.1.4.1. Deney grubu katılımcılarının cinsel davranış alt boyutu ön-son test puanları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Bu denenceyi test edebilmek için deney grubunun cinsel gelişim özellikleri ölçeğinin cinsel davranış alt boyutunun ön test son test puanları kullanılarak Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi uygulanmış ve sonuç Tablo 8 ile gösterilmiştir.

Tablo 9.

Deney Grubundaki Ebeveynlerin Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeği Cinsel Davranış Alt Boyutu Ön-Son Test Puanlarına İlişkin Bağımlı Gruplar için Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi Sonuçları

Ön-Son Test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z Değeri	p
Negatif Sıra	2	5,025	10,50		
Pozitif Sıra	6	4,25	25,50	-1,058	,290
Eşit	4				
Toplam	12				

Tablo 9 incelendiğinde deney grubundaki ebeveynlerin cinsel gelişim özellikleri ölçeği cinsel davranış alt boyutu ön-son test puanları arasında anlamlı fark (Z = -1058; p>0,05) olmadığı belirlenmiştir.

4.1.4.2. Deney grubu katılımcılarının cinsel gelişim özellikleri ölçeğinin mahremiyet ve sosyal güven alt boyutu ön-son test puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Bu denenceyi test edebilmek için deney grubunun cinsel gelişim özellikleri ölçeğinin mahremiyet ve sosyal güven alt boyutunun ön test son test puanları kullanılarak Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi uygulanmış ve sonuç Tablo 10 ile gösterilmiştir.

Tablo 10.

Deney Grubundaki Ebeveynlerin Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeği Mahremiyet ve Sosyal Güven Alt Boyutu Ön-Son Test Puanlarına İlişkin Bağımlı Gruplar için Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi Sonuçları

Ön-Son Test	**n**	**Sıra Ortalaması**	**Sıra Toplamı**	**Z Değeri**	**p**
Negatif Sıra	5	300	15,00		
Pozitif Sıra	0	,00	,00	-2,032	,042
Eşit	7				
Toplam	12				

Tablo 10 incelendiğinde deney grubundaki ebeveynlerin cinsel gelişim özellikleri ölçeği mahremiyet ve sosyal güven alt boyutu ön-son test puanları arasında anlamlı fark ($Z = -2,032$; $p<0,05$) olduğu belirlenmiştir.

4.1.4.3. Deney grubu katılımcılarının cinsel gelişim özellikleri ölçeğinin bedensel gelişim alt boyutu ön-son test puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Bu denenceyi test edebilmek için deney grubunun cinsel gelişim özellikleri ölçeğinin bedensel gelişim alt boyutunun ön test son test puanları kullanılarak Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi uygulanmış ve sonuç Tablo 11 ile gösterilmiştir.

Tablo 11.

Deney Grubundaki Ebeveynlerin Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeği Bedensel Gelişim Alt Boyutu Ön-Son Test Puanlarına İlişkin Bağımlı Gruplar için Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi Sonuçları

Ön-Son Test	**n**	**Sıra Ortalaması**	**Sıra Toplamı**	**Z Değeri**	**p**
Negatif Sıra	9	5,00	45,00	-2,694	,007
Pozitif Sıra	0	,00	,00		
Eşit	3				
Toplam	12				

Tablo 11 incelendiğinde deney grubundaki ebeveynlerin cinsel gelişim özellikleri ölçeği bedensel gelişim alt boyutu ön-son test puanları arasında anlamlı fark ($Z = -2,694$; $p<0,05$) olduğu belirlenmiştir.

4.1.4.4. Deney grubu katılımcılarının cinsel gelişim özellikleri ölçeğinin cinsel taciz alt boyutu ön-son test puanları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Bu denenceyi test edebilmek için deney grubunun cinsel gelişim özellikleri ölçeğinin cinsel taciz alt boyutunun ön test son test puanları kullanılarak Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi uygulanmış ve sonuç Tablo 12 ile gösterilmiştir.

Tablo 12.

Deney Grubundaki Ebeveynlerin Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeği Cinsel Taciz Alt Boyutu Ön-Son Test Puanlarına İlişkin Bağımlı Gruplar için Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi Sonuçları

Ön-Son Test	**n**	**Sıra Ortalaması**	**Sıra Toplamı**	**Z Değeri**	**p**
Negatif Sıra	0	,00	,00	-1,414	,157

Pozitif Sıra	2	1,50	3,00		
Eşit	10				
Toplam	12				

Tablo 12 incelendiğinde deney grubundaki ebeveynlerin cinsel gelişim özellikleri ölçeği cinsel taciz boyutu ön-son test puanları arasında anlamlı fark (Z = -1,414; p>0,05) olmadığı belirlenmiştir.

4.1.4.5. Deney grubu katılımcılarının cinsel gelişim özellikleri ölçeğinin haz/doyum alt boyutu ön-son test puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Bu denenceyi test edebilmek için deney grubunun cinsel gelişim özellikleri ölçeğinin haz/doyum alt boyutunun ön test son test puanları kullanılarak Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi uygulanmış ve sonuç Tablo 13 ile gösterilmiştir.

Tablo 13.

Deney Grubundaki Ebeveynlerin Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeği Haz/Doyum Alt Boyutu Ön-Son Test Puanlarına İlişkin Bağımlı Gruplar için Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi Sonuçları

Ön-Son Test	**n**	**Sıra Ortalaması**	**Sıra Toplamı**	**Z Değeri**	**p**
Negatif Sıra	10	5,50	55,00		
Pozitif Sıra	0	,00	,00	-2,913	,004
Eşit	2				
Toplam	12				

Tablo 13 incelendiğinde deney grubundaki ebeveynlerin cinsel gelişim özellikleri ölçeği haz/doyum alt boyutu ön-son test puanları arasında anlamlı fark (Z = -2,913; p<0,05) olduğu belirlenmiştir.

4.1.4.6. Deney grubu katılımcılarının cinsel gelişim özellikleri ölçeğinin cinsel konuların paylaşımı alt boyutu ön-son test puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Bu denenceyi test edebilmek için deney grubunun cinsel gelişim özellikleri ölçeğinin cinsel konuların paylaşımı alt boyutunun ön test son test puanları kullanılarak Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi uygulanmış ve sonuç Tablo 14 ile gösterilmiştir.

Tablo 14.

Deney Grubundaki Ebeveynlerin Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeği Cinsel Konuların Paylaşımı Alt Boyutu Ön-Son Test Puanlarına İlişkin Bağımlı Gruplar için Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi Sonuçları

Ön-Son Test	**n**	**Sıra Ortalaması**	**Sıra Toplamı**	**Z Değeri**	**p**
Negatif Sıra	9	7,56	68,00		
Pozitif Sıra	3	3,33	10,00	-2,300	,021
Eşit	0				
Toplam	12				

Tablo 14 incelendiğinde deney grubundaki ebeveynlerin cinsel gelişim özellikleri ölçeği cinsel konuların paylaşımı alt boyutu ön-son test puanları arasında anlamlı fark ($Z = -2,300$; $p<0,05$) olduğu belirlenmiştir.

4.1.4.7. Deney grubu katılımcılarının cinsel gelişim özellikleri ölçeğinin duygusal değişim alt boyutu ön-son test puanları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Bu denenceyi test edebilmek için deney grubunun cinsel gelişim özellikleri ölçeğinin cinsel duygusal değişim alt boyutunun ön test son test puanları kullanılarak Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi uygulanmış ve sonuç Tablo 15 ile gösterilmiştir.

Tablo 15.

Deney Grubundaki Ebeveynlerin Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeği Duygusal Değişim Alt Boyutu Ön-Son Test Puanlarına İlişkin Bağımlı Gruplar için Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi Sonuçları

Ön-Son Test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z Değeri	p
Negatif Sıra	0	,00	,00	-1,342	,180
Pozitif Sıra	2	1,50	3,00		
Eşit	10				
Toplam	12				

Tablo 15 incelendiğinde deney grubundaki ebeveynlerin cinsel gelişim özellikleri ölçeği duygusal değişim alt boyutu ön-son test puanları arasında anlamlı fark (Z = -1342; p>0,05) olmadığı belirlenmiştir.

4.1.4.8. Deney grubu katılımcılarının cinsel gelişim özellikleri ölçeğinin cinsel özbakım alt boyutu ön-son test puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Bu denenceyi test edebilmek için deney grubunun cinsel gelişim özellikleri ölçeğinin cinsel özbakım alt boyutunun ön test son test puanları kullanılarak Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi uygulanmış ve sonuç Tablo 16 ile gösterilmiştir.

Tablo 16.

Deney Grubundaki Ebeveynlerin Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeği Cinsel Özbakım Alt Boyutu Ön-Son Test Puanlarına İlişkin Bağımlı Gruplar için Eşleştirilmiş Wilcoxon İşaretler Testi Sonuçları

Ön-Son Test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z Değeri	p
Negatif Sıra	0	,00	,00	-2,956	,003
Pozitif Sıra	11	6,00	66,00		

Eşit	1
Toplam	12

Tablo 16 incelendiğinde deney grubundaki ebeveynlerin cinsel gelişim özellikleri ölçeği cinsel öz bakım alt boyutu ön-son test puanları arasında anlamlı fark ($Z = -2,956$; $p<0,05$) olduğu belirlenmiştir.

4.2. Zihin Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Ailelerin Cinsel Gelişime Yönelik Bilgi Düzeylerine Ait Nitel Bulgular

4.2.1. Deney grubu ebeveynlerinin eğitim programı ön değerlendirme formu analizi

Bu bölümde deney grubunda yer alan katılımcılara aile eğitim programı öncesinde çocuklarıyla iletişimleri ve çocuklarının sahip olduğu cinsel gelişim özellikleri ile ilgili sorulan açık uçlu soruların cevapları yorumlanmıştır.

Tablo 17.

Deney Grubu Ebeveynlerinin Eğitim Programı Ön Değerlendirme Formu Analizi

Görüşme Soruları	Kategoriler	Kod	Frekans	Örnek Cümle
1.Eğitimden beklentiniz nedir?	Eğitime dair beklenti	Çocuğun bağımsızlığını sağlamak	2	*"Çocuğumun kimseye ihtiyacı olmasın her şeyi kendisi yapsın istiyorum."*
		Ergenlik döneminde çocuğa faydalı bilgiler sunabilmek/çocuğu yönlendirebilmek	5	*"Bu eğitimle beraber anlamadığım, anlatamadığım konularda bilgi almak istiyorum."*
		Cinsel konuların nasıl	3	*"Çocuğumun cinsel gelişimiyle ilgili neyi nasıl anlatacağımı*

		anlatabileceğini öğrenmek		*öğrenmek istiyorum."*
		Çocukla iletişimi güçlendirmek/yakın olmak	3	*"Çocuğumla daha yakın olmak."*
2.Katılacağınız eğitim programının faydalı olacağını düşünüyor musunuz?	Eğitim programının faydalı olacağına dair inanç	Evet	13	*"Evet faydalı olacaktır."*
		Hayır	0	
3.Çocuğunuzla iletişiminiz nasıl?	Çocuk ile iletişim	İyi	12	*"Güzel, arkadaş gibi konuşarak her şeyi halledebiliriz."*
		Orta	1	*"Annesiyle iletişimi daha iyidir, benden çekinir."*
4.Ergenlik döneminde çocuğunuzun cinsel gelişimine yönelik en çok zorlandığınız konu nedir?	Ergenlik dönemi en çok zorlanılan konular	Ergenlikle beraber oluşan davranış problemleri	4	*"Çok sinirli, aksi ve huysuz oluyor."*
		Bedenini koruma/mahremiyet	3	*"Yabancılara karşı kendisini nasıl korur ne yapar bilemiyorum."*
		Kişisel temizlik	5	*"Kişisel temizliğini yapamıyor."*
		Hiçbir konuda zorlanmıyorum	1	*"Henüz zorlandığım bir durum olmadı"*

		Cinsellik/ ergenlik dönemi değişimler ile ilgili sorularına cevap verememe	3	*"Bazen sorular soruyor ben nasıl cevap vereceğimi bilmem utanırım."*
		Menstrual dönem bakım	3	*"Pedini takamıyor."*
5.Çocuğunuzun uygun olmayan cinsel davranışlarına ne tür tepkiler veriyorsunuz?	Cinsel davranışlara verilen tepkiler	"Hayır", Yapma" demek	4	*"Yapmamasını söylüyorum"*
		Kızmak	5	*"Ayıp olduğunu söyleyip kızıyorum"*
		Diğer ebeveyne yönlendirmek	1	*"Bazen anlatamadığım durumlarda babasıyla konuşmasını sağlıyorum."*
		Neden yapmaması gerektiğini anlatmak	3	*"Sakince karşılıyorum neden yapmaması gerektiğini anlatıyorum."*
6. Çocuğunuzun cinsellikle ilgili sorularını nasıl karşılarsınız?	Cinsel sorulara verilen tepkiler	Doğru cevapları vermeye çalışmak	7	*"Mantıklı ve anlayacağı şekilde anlatmaya çalışıyorum."*
		Cevapsız bırakmak/Utanmak	5	*"Sorar ama cevap veremem utanırım."*
		Doğru olmayan bilgiler vermek	1	*"Nasıl doğduğunu sorunca seni*

leylekler getirdi diye anlatıyorum”

Tablo 17 incelendiğinde deney grubu ebeveynlerinin aile eğitim programı öncesi çocuklarıyla cinsel iletişimleri ve ergenlik döneminde karşılaştıkları problemlere nasıl tepkiler verdiklerine yönelik görüşlerinin 6 kategori ve 21 ayrı koddan oluştuğu görülmektedir. “Eğitime dair beklenti” kategorisi çocuğun bağımsızlığını sağlamak, ergenlik döneminde çocuğa faydalı bilgiler sunabilmek/çocuğu yönlendirebilmek, çocukla iletişimi güçlendirmek/yakın olmak, cinsel konuların nasıl anlatabileceğini öğrenmek olmak üzere 4 koddan oluşmaktadır. “Çocuk ile iletişim” kategorisi ise iyi, orta olmak üzere 2 koddan oluşmaktadır. “Ergenlik döneminde en çok zorlanılan konular” kategorisinde ergenlikle beraber oluşan davranış problemleri, bedenini koruma/mahremiyet, kişisel temizlik, hiçbir konuda zorlanmıyorum, cinsellik/ ergenlik dönemi değişimler ile ilgili sorularına cevap verememe, menstrual dönem bakım olmak üzere 6 kod bulunmaktadır. “Cinsel davranışlara verilen tepkiler” kategorisi hayır, yapma demek, kızmak, diğer ebeveyne yönlendirmek, neden yapmaması gerektiğini anlatmak olmak üzere 4 ayrı koddan oluşmaktadır. “Cinsel sorulara verilen tepkiler” kategorisinde ise doğru cevapları vermeye çalışmak, cevapsız bırakmak/utanmak, doğru olmayan bilgiler vermek olmak üzere 3 kod bulunmaktadır. “Eğitime dair beklenti” kategorisinde en yüksek frekansa sahip kod Ergenlik döneminde çocuğa faydalı bilgiler sunabilmek/çocuğu yönlendirebilmek f(5)’dir. “Çocuk ile iletişim” kategorisinde en yüksek frekansa sahip kod iyi f(12)’dir. “Ergenlik döneminde en çok zorlanılan konu” kategorisindeki en yüksek frekansa sahip kod kişisel temizlik f(5)’dir. “Cinsel davranışlara verilen tepkiler” kategorisinde ise en yüksek frekansa sahip kod kızmak f(5)’dir. Son olarak “Cinsel sorulara verilen tepkiler” kategorisinin en yüksek frekansı f(7) ile doğru cevapları vermeye çalışmaktır.

4.2.2. Deney grubu ebeveynlerinin eğitim programı değerlendirme formu analizi

Bu bölümde deney grubunda yer alan katılımcılara aile eğitim programı öncesinde çocuklarıyla iletişimleri ve çocuklarının sahip olduğu cinsel gelişim özellikleri ile ilgili sorulan açık uçlu soruların cevapları yorumlanmıştır.

Tablo 18.

Deney Grubu Ebeveynlerinin Eğitim Programı Değerlendirme Formu Bulguları

Görüşme Soruları	Kategoriler	Kod	Frekans	Örnek Cevap
1.Eğitim beklentilerinizi karşıladı mı?	Eğitime dair beklentilerin karşılanma durumu	Evet	12	*"Evet karşıladı."*
2.Katılım gösterdiğiniz eğitim programının faydalı olduğunu düşünüyor musunuz? (Cevabınınz evet ise ne tür faydaları olduğunu düşünüyorsunuz)	Eğitim programının faydaları	Cinsel konuları konuşurken utanmama	5	*"Artık utanmadan ona her şeyi anlatmam gerektiğini biliyorum."*
		Çocuğun cinsel gelişimi hakkında bilgilenme	7	*"Eskiden ne zaman ne yapacağımı bilemezdim ikimizde gerilirdik eğitimin çok faydası oldu."*
3.Eğitim sonrasında çocuğunuzla iletişiminizde değişiklikler oldu mu? (Cevabınız evetse, iletişiminizde ne	Çocuk ile iletişim	Daha iyi iletişim kurma	12	*"Konuşamadığımız birçok şey vardı eğitim ile her şeyi onunla paylaşmam gerektiğini öğrendim."*

gibi değişiklikler oldu?)				
4.Eğitim sonrasında çocuğunuzun yaptığı uygun olmayan cinsel davranışlarına tepkilerinizde değişiklikler oldu mu? (Cevabınız evetse, tepkilerinizde ne gibi değişiklikler oldu?)	Cinsel davranışlara verilen tepkiler	Uyarma	3	*"Uygun olmayan davranışları hala var ama artık kızmamam gerektiğini biliyorum onu uyarıyorum."*
		Tuvalete/ odasına yönlendirme	2	*"Elini özel bölgesine götürdüğünde burasının özel alan olmadığını söylüyorum, onu tuvalete ya da odasına gönderiyorum."*
		Dikkati başka yöne çekme	6	*"Kendine dokunmak istediğinde hemen onunla sevdiği bir şey yapmaya çalışıyorum."*
		Bazen kızma	1	*"Çok fazla olduğunda bazen kızıyorum."*
5.Eğitim sonrasında çocuğunuzun cinsellikle ilgili sorularına verdiğiniz cevaplarda değişiklikler oldu mu? (Cevabınız evetse, hangi	Cinsel sorulara verilen tepkiler	Yaşına uygun cevaplar verme	10	*"Değişiklikler oldu eskiden seni leylekler getirdi diyordum şimdi uygun şekilde açıklamaya çalışıyorum."*
		Cinsel soruları	2	*"Soruları sorduğunda utanıp ne*

sorulara hangi cevapları verdiniz ?)		cevapsız bırakma		*diyeceğimi bilemiyorum. Biz büyüklerle hiç böyle konular konuşmadık."*
6.Eğitimde yer alan bilgiler çocuklarınızı yetiştirirken (pratikte) uygulanabilecek türde miydi?	Bilgilerin uygulanabilirliği	Uygulanabilir	12	*"Öğrendiklerimizi çocuklarımıza öğretebiliriz."*

Tablo 18 incelendiğinde deney grubu ebeveynlerinin aile eğitim programı sonrası değerlendirme formuna verdikleri yanıtların 6 kategori ve 11 koddan oluştuğu görülmektedir. "Eğitime dair beklentilerin karşılanma durumu" kategorisi evet tek kodundan oluşmaktadır. "Eğitim programının faydaları" cinsel konuları konuşurken utanmama ve Cinsel gelişme yönelik bilgi sahibi olma olmak üzere 2 koddan oluşmaktadır. "Çocuk ile iletişim" kategorisinde tüm katılımcılar aynı yanıtı verdiği için sadece daha iyi iletişim kurma kodu bulunmaktadır. "Cinsel davranışlara verilen tepkiler" kategorisi uyarma, tuvalete/odasına yönlendirme, dikkati başka yöne çekme, bazen kızma olmak üzere 4 ayrı koddan oluşmaktadır. "Cinsel sorulara verilen tepkiler" kategorisinde ise doğru yaşına uygun cevaplar verme, cinsellikle ilgili soruları cevapsız bırakma 2 kod bulunmaktadır. "Bilgilerin uygulanabilirliği" kategorisinde uygulanabilir tek kod olarak yer almaktadır. "Eğitime dair beklentilerin karşılanma durumu" kategorisinde tek kod olan evet en yüksek frekansa f(12) sahiptir. " Eğitim programının faydaları" kategorisnde en yüksek frekansa sahip kod çocuğun cinsel gelişimi hakkında bilgilenme f(7)'dir. "Çocuk ile iletişim" kategorisinde en yüksek frekansa sahip kod daha iyi iletişim kurma f(12)'dir. "Cinsel davranışlara verilen tepkiler" kategorisinde ise en yüksek frekansa sahip kod dikkati başka yöne çekme f(6)'dır. "Cinsel sorulara verilen tepkiler" kategorisinin en yüksek frekansı f(10) ile yaşına uygun cevap vermedir. Son olarak bilgilerin uygulanabilirliği kategorisinde en yüksek frekansa sahip kod uygulanabilir f(12)'dir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada zihin yetersizliği olan çocuklarda cinsel gelişime yönelik aile eğitim programının etkililiği dolayısıyla bilgi düzeyinin artması ve cinsel iletişim becerilerinin gelişmesi amaçlanmıştır. Bu bölümde çalışmada elde edilen nicel ve nitel bulgular ile ilgili sonuçlar ve bu sonuçların ilgili literatürle karşılaştırıldığı tartışma bölümüne yer verilmiştir.

5.1.1. Deney ve kontrol grubunun cinsel gelişim bilgi düzeylerine ilişkin bulgularına yönelik tartışma ve sonuç

Mevcut çalışmada deney ve kontrol grubu katılımcılarının bilgi düzeyi ön test son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu bulgudan yola çıkarak deney ve kontrol grubu katılımcılarının benzer özellikler taşıdığını söylenebilir. Eğitim sonunda deney grubunun son test puanları incelendiğinde anlamlı bir farklılık görülmüştür. Deney grubu katılımcılarının puanlarında görülen artış bize cinsel gelişime yönelik aile eğitim programının etkililiğini göstermektedir. Ayrıca eğitim programı öncesi ve sonrasında deney grubuna yönetilen görüşme formlarında elde edilen bulgular da deney grubu ebeveynlerinin bilgi düzeylerinin arttığını destekler niteliktedir. Konuyla ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde mevcut çalışmayla aynı sonuçları elde eden farklı çalışmaların olduğu görülmektedir (Clatos ve Asure, 2016; Grossman vd., 2013; Gündoğdu, 2022; Sravanti ve Jayendra, 2022; Katayun vd., 2018; Kayabaşı, 2019; Konur, 2006; Kök, 2010; Kök ve Akyüz, 2015; Yılmaz, 2011). Kayabaşı (2019) ilk olarak ailelerin çocuklarının cinsel gelişimine yönelik ihtiyaçlarını tespit ederek başladığı çalışmada ailelerin beklentilerini karşılayarak etkili bir program yürütmüş ve katılımcılarının bilgi düzeylerini arttırmıştır. Göçgeldi vd. (2007) ebeveynlerin cinsel bilgi sunabilmeleri için öncelikle çocuklarının cinsel gelişim düzeylerine uygun bilgi edinmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Nitekim ebeveynlerin cinsel gelişime yönelik bilgi düzeylerini ve tutumlarını araştıran birkaç çalışma ebeveynlerin kendilerini yeterli bilgiye sahip hissetmediği, var olan bilgileri çocuklara nasıl aktaracaklarını bilmedikleri ve bunun için kendilerini rahatsız hissettikleri

sonucuna ulaşmıştır (Eroğlu ve Gölbaşı, 2015; Menon ve Sivakami, 2019; Seyyar, 2008). Cumabaeva (2021) yürüttüğü çalışmada ailelerin cinsel gelişime yönelik bilgi düzeylerinin oldukça düşük olduğunu, yapılacak eğitimlere katılmaya istekli olduklarını belirtmiştir. Çiftçi ve Eratay (2013) araştırmalarında, ebeveynlerin ZY olan çocuklarına cinsel eğitim hakkında yeterli düzeyde bilgi vermediği sonucuna ulaştıklarını, bazı ailelerin kızlarına menstrüasyon dönemi ve bakımı hakkında bilgi verdiklerini, bazı ailelerin erkek çocuklarına gece sonrası temizlik ve kişisel bakım hakkında bilgi verdiklerini, ancak çoğu ailenin bu kişisel bakım temelli konular hakkında dahi bilgilendirme yapmadığını belirtmişlerdir. Tüm bu bulgular gözden geçirildiğinde ebeveynlerin cinsel gelişime yönelik verilecek eğitimlere ihtiyaçları olduğunu, eğitimlerin onların bilgi düzeylerini yükseltmesinin yanı sıra iletişimlerini güçlendireceği, sosyal kabul düzeylerini arttıracağı ve çocuklarını bağımsızlaştıracağı söylenebilir.

5.1.2. Deney grubu ebeveynlerinin eğitim öncesi ve sonrası cinsel iletişim düzeyi bulgularına yönelik tartışma ve sonuç

Deney grubu ebeveynlerinin eğitim programı öncesi ve sonrası cinsel iletişim ölçeği puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Araştırmaya katılan ebeveynlerin bilgi düzeyleri gelişse de cinsel eğitim tabu olarak gören aile yapılarının olması ve evde bulunan diğer ebeveynler ile fikir birliğinin sağlanamaması sebebi ile cinsel iletişim becerilerinin güçlenmediği düşünülmektedir. İlgili literatür incelendiğinde cinsel iletişim becerilerini inceleyen çalışmalar sınırlıdır. Güney (2022) çalışmasında katılımcıların cinsellik hakkında konuşmalarının sadece 1-2 defayla sınırlı ya da yarım kalmasının sebebi olarak ailenin konu hakkında konuşurken rahat olamayıp hayal kırıklığı yaşamaları olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde Nagpal ve Fernandes (2015) çocuklarıyla cinsel iletişim kurmaya çalışan ebeveynlerin isteseler dahi konuya giremediklerini, çekimser kaldıklarını dile getirmiştir. Eğitim programı sonunda ailelerin iletişim becerilerinin güçlenmemesinin bir diğer sebebi olarak; cinsel iletişimin sadece ergenlik döneminde kurulması gerektiğinin düşünülmesi olabilir. Oysa cinsel eğitim erken çocukluktan itibaren verilmesi gereken bilgiler bütünüdür ve dolayısıyla ebeveynlerin bu dönemden itibaren cinsel iletişim becerileri edinmeleri gerekmektedir. Bulut ve Gölbaşı (2009) yaptıkları araştırmada çocukların cinsel

bilgiyi edinmelerinde ebeveynlerin 3. sırada yer aldığını tespit etmiştir. Çelik (2022) annelerin şuan kullandığı cinsel iletişim dili ile kendi annelerinin iletişim dilini karşılaştırdığı çalışmasında iletişim dilinin yeni nesillerde giderek arttığını tespit etmiştir. Annelerin sahip olduğu cinsel bilgilerin kaynağının %53'ü kendi annelerinden % 70'i çevrim içi kaynaklardan olduğunu belirtmiştir. Murphy ve Ellias (2006) çalışmasında cinsel eğitimden yoksun bırakılmanın daha büyük tehdit oluşturduğunu, çocuklara cinsel sorularına cevap bulabildikleri ve davranışlarını özgürce konuşabildikleri bir aile ortamı yaratıldığında hem çocuğun cinsel gelişimine olumlu katkı sağlayacağını hem de cinsel istismar ihtimalinin azaltılabileceğini ya da ortadan kaldırılabileceğini söylemişlerdir. Kayabaşı (2019) cinsel iletişim becerilerinin çocukların gelişim düzeyleri üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmasında cinsel iletişim becerilerinin çocukların cinsel gelişimini etkilemediği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca cinsel iletişim dilinin ebeveynlerin eğitim seviyesi artışına bağlı geliştiğini, eğitim seviyesi yüksek ailelerin cinsel iletişime daha ılımlı baktıklarını belirtmiştir. Deney grubunun eğitim seviyesinin düşük olması, sadece bir lisans düzeyi katılımcısının bulunması eğitim programının cinsel iletişim diline etki etmemesinin sebebi olarak görülebilir.

5.1.3. Deney grubu ebeveynlerinin eğitim öncesi ve sonrası çocuklarının cinsel gelişim özellikleri bulgularına yönelik tartışma ve sonuç

Araştırmanın nicel verilerini toplamak için kullanılan Ergenlik Dönemi Zihin Yetersizliği Olan Çocukların Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeğinin tüm alt boyutları eğitim öncesi ve sonrası olarak karşılaştırılmış ve elde edilen bulgular alan yazın ışığında tartışılmıştır. Ölçeğin Cinsel Davranış alt boyutunun ön test-son test puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu bulgu ebeveynlerin bilgi düzeyleri yükselmesine rağmen çocuklarının sergilediği cinsel davranışlara müdahale edemediklerini göstermektedir. Elde edilen bulgular daha önce yürütülen çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Gürbüz (2018) yılında yürüttüğü çalışmasında cinsel davranış alt boyutu ortalamasının 24,39 olduğunu, ebeveynlerin çocuklarının cinsel davranışlarının fazla olduğunu belirttikleri sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Teke (2023) çalışmasında elde edilen cinsel davranış puanlarının ortalamasının 21,66 olduğunu araştırmaya katılan ebeveynlerin zihin yetersizliği olan çocuklarının cinsel

davranışları sık sergilediğini söyledikleri sonucuna ulaşmıştır. Ebeveynlerin çocuklarının uygun cinsel davranış kazandırabilmeleri için ebeveynlere koçluk desteği sağlanabilir. Nitekim Cruz Torres vd. (2020) çalışmalarında ebeveynler tarafından eğitim ve koçluk müdahalesi ile sunulan video ipucunun OSB‟li ergenlerin günlük yaşam becerilerini edinmelerindeki etkililiği olduğu sonucuna varmıştır. Alan yazında ebeveyn koçluğu ile ebeveynlerin farklı öğretim yöntemlerinin basamaklarını öğrendiği çocukların ise ebeveynleri tarafından sunulan öğretim ile farklı becerileri edinebildikleri farklı çalışmalar da bulunmaktadır. (Bahçalı, 2020; Cruz Torres vd.,2020; Çattık, 2019; Raj ve Salagame, 2010; Ritchotte ve Zaghlawan, 2019). Yöntem ZY olan çocuklara uygun cinsel davranışların kazandırılması içinde kullanılabilir.

Mevcut ölçeğin Mahremiyet ve Sosyal Güven alt boyutunun ön test-son test puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Elde edilen bulgular ebeveynlerin eğitim ile çocuklarına mahremiyet bilinci kazandırabildiklerini göstermektedir. Daha önce konuyla ilgili yapılan çalışmalarda aileler çocuklarının fazla savunmasız olmaları sebebi ile korunmaya muhtaç olduklarını belirtmişlerdir (Abedini vd., 2016; Güral ve Polat, 2014). Öcal (2021) çalışmasında ebeveynlere mahremiyet eğitim programı uygulamış ve program sonunda eğitim programının ebeveynlerin mahremiyet eğitimine dair hem bilişsel hem de duyuşsal özelliklerini geliştirdiği sonucuna ulaşmıştır. Elrod ve Rubin (1993), çalışmasında ebeveynlere cinsel istismarı önleme konulu bir eğitim vermiştir. Eğitim sonunda ebeveynlerin istismara karşı aldığı önlemleri tespit etmiş ve anne babaların istismarı engelleyebilmek için her türlü kanaldan bilgi erişimine ve verilecek her türlü eğitime açık olduklarını tespit etmiştir. Nitekim araştırmanın bulguları ebeveynlerin artan bilgi düzeyleri sonrasında mahremiyet bilinci oluşturmakta etkin olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin bedensel gelişim alt boyutu ön test-son test sonuçlarına bakıldığında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Bu bulgu deney grubu ebeveynlerinin eğitim programı öncesi bedensel gelişim hakkında bilgiye sahip olduklarını ve eğitim programı ile edindikleri cinsel gelişim özelliklerine dair bilgileri kullanarak çocuklarını bedensel gelişimleri hakkında bilgilendirebildiklerini göstermektedir. Gürbüz (2018) araştırmasında geliştirdiği bu ölçek ile ebeveynlerin bedensel gelişim

hakkında bilgiye ihtiyaçları olduğunu tespit etmiştir. Yine aynı şekilde Blakey ve Frankland (2007) çalışmasında ebeveynlerin en çok bilgi gereksinimi duydukları konulardan birinin bedensel gelişim hakkında olduğunu tespit etmiştir. Tüm bu bulgular bize hazırlanan eğitim programları içinde bedensel gelişime dair bilgilere yer verilmesinin ebeveynlerin bilgi ihtiyaçlarını karşılayacağını göstermektedir.

Ölçeğin bir başka alt boyutu cinsel tacize yönelik ön test-son test sonuçlarına bakıldığında anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür. Elde edilen puan ortalamalarının düşük olduğu görüldüğünden katılımcı ebeveynlerin çocuklarının cinsel taciz davranışı göstermediklerini ya da az gösterdiklerini düşünebiliriz. Çalışmasında aynı ölçeği kullanan Teke (2023) cinsel taciz boyutundan daha yüksek puanlar elde etmiş ve katılımcı ebeveynlerin çocuklarının cinsel taciz davranışları sergilediğini vurgulamıştır. Her iki çalışmadan farklı sonuçlar elde edilmesi ebeveynlerin sahip oldukları bilgi düzeylerindeki farklılıktan kaynaklanıyor olabilir. Nitekim Gürbüz (2018) eğitim seviyesi değişkeninin cinsel taciz alt boyutunu etkilediğini belirtmiştir.

Bir diğer alt boyut olan haz/doyum verilerine yönelik ön test-son test sonuçlarına bakıldığında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Bu alt boyut bize ebeveynlerin çocuklarının kendine dokunma ve mastürbasyon davranışlarını uygun ortamda yapıp yapmadığına ilişkin bilgileri vermektedir. Eğitim programı öncesi çocuklarının kendine dokunma, mastürbasyon yapma davranışlarının olduğu ve bunu mekân gözetmeksizin yaptıkları bilinirken eğitimden sonra ebeveynlerin edindikleri yeni bilgiler ile çocuklarını yönlendirerek uygun ortamda yapmaları sağlanmıştır. Çalışmanın nitel verilerinden elde edilen bulgularda bu verileri desteklemektedir. Çocuklarının uygun olmayan cinsel davranışlarına kızma, hayır deme tepkileri veren ebeveynler eğitimden sonra dikkatini başka yöne çekme, çocuğu odasına/tuvalete gönderme yanıtlarını vermiştir. İlgili literatür incelendiğinde ebeveynlerin mastürbasyon becerisini öğretmeye gönüllü olmadıkları, aynı zamanda da eğitimlerde pek üzerinde durulmadığı görülmüştür (Menon ve Sivakami, 2019). Akın-Bülbül (2012) ebeveynlere eş zamanlı ipucu ile öğretim yöntemini kazandırarak, ZY olan çocuklarına ebeveynleri aracılıyla mastürbasyon yapmayı öğrettiği çalışmasında başarıya ulaşmış ebeveynlerin çocuklarına mastürbasyon yapma becerisini

öğretebilmelerini sağlamıştır. Kaeser ve O'Neill (1987), zekâ ölçüm testlerinden 50 ve üzerinde puan alanların %97'sinin, 50'nin altında puan alanların ise %80'inin mastürbasyon yapma davranışı sergilediği sonucuna ulaşmışlardır. Bu bulgulardan yola çıkarak ebeveynlerin mastürbasyonu ortadan kaldırmak yerine, uygun mastürbasyon yapma becerisini ve mahrem kavramını öğretmesi uygun olmayan cinsel davranışların ortadan kalkmasını sağlayacak beceriler kazandırılması hedeflenmelidir.

Ölçeğin cinsel bilgilerin paylaşımı alt boyutu ön test-son test sonuçlarına bakıldığında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu bulgu bize ebeveynlerin eğitim sonunda çocuklarıyla cinsel paylaşımlarını arttırdığını göstermektedir. Fakat bu bulgu, çalışmada cinsel iletişim ölçeği boyutundan elde edilen bilgilerle örtüşmemektedir. Ebeveynlerin cinsel gelişime yönelik bilgi düzeylerinin artması cinsel iletişim becerileri geliştirmemiştir. İki sonuç arasındaki farklılığın sebebinin cinsel iletişim ölçeği sorularının daha ayrıntılı olmasının olabileceği düşünülmüştür. Teke (2023) çalışmasında ailelerin en çok zorlandıkları konunun cinsel iletişim kurmak olduğunu belirtmiştir. Aynı şekilde Güney (2022) çalışmasında ebeveynlerin cinsel iletişim dili ile çocuklarının gelişim özelliklerinin ilişkili olmadığı sonucuna varmıştır.

Ölçeğin bir diğer alt boyutu olan duygusal değişime ait ön test- son test puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ebeveynler çocuklarının ergenlikte yaşadığı heyecan, bağırma, saldırma, ani duygu durumu değişikliği gibi konularda etkisiz kalmışlar eğitim sonunda çocuklarının bu gelişim özelliklerini değiştirememişlerdir. Cumabaeva (2021) çalışmasında ebeveynlerin %37,2'sinin çocuklarının ani duygu değişimlerine nasıl tepki vereceklerini bilmedikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu bulgunun nedeni olarak ebeveynlerin cinsel iletişim becerilerindeki eksikler olduğu düşünülmektedir.

Ölçeğin son alt boyutu olan cinsel öz bakım ön test–son test puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Ebeveynler eğitim programında detaylıca ele alınan bu konu hakkında bilgi düzeylerini yükselterek, çocuklarına aktarabilmiştir. Alan yazında cinsel öz bakımın en çok zorlanan konulardan biri olduğu görülmektedir. Nair vd. (2017), ZY olan çocukların anneleriyle yürüttüğü çalışmalarında, annelerin en çok

zorlandıkları konunun %50 oran ile öz bakım olduğunu tespit etmişlerdir. Aynı şekilde Sürekha vd. (2017) çalışmalarında ailelerinin çoğu kız çocuklarının menstruasyon dönemini sancılı ve agresif geçirdikleri ve bu dönem için gerekli hijyen becerilerini kazanamadıklarını ifade etmiştir. Uzun ise (2015) araştırmasına katılan velilerin büyük çoğunluğunun özel bölge tüylerini nasıl temizleyeceklerini bilemediklerini, kullandıkları bazı yöntemlerin çocuğun canlarının acımasına sebep olurken, bazılarının güvenlik tehdidi oluşturduğunu belirterek bu becerinin öğretimin diğerlerine göre daha uzun ve zor olduğunu belirtmişlerdir. İlgili literatürde az sayıda da olsa çocuklara ergenlik dönemi cinsel öz bakım becerilerinin öğretiminin yapıldığı çalışmalarda bulunmaktadır. Mersin ve Doğru (2023) video modelle öğretim yöntemi ile zihin yetersizliği olan çocuklara kol altı tüylerini temizleme becerisini öğretmiş ve başarılı olmuşlardır. Ersoy (2005) ZY ergen kız öğrencilere davranış öncesi ipucu ve sınamayla öğretim yöntemi kullanarak maket yardımıyla menstüral bakım becerisini kazandırmaya çalışmıştır. Kurtoğlu ve Cavkaytar (2022), çalışmalarında video model yöntemini ailelere öğreterek kişisel bakım becerilerinden kol altı tüylerinin temizleme, ped değiştirme ve saça bakım yapma becerilerini çalışmışlardır. Tüm bu sonuçlar bize hem zihin yetersizliği olan çocukların hem de ebeveynlerinin bu becerileri öğrenmeye, öğretmeye istekli olduğunu göstermektedir.

5.1.4. Deney grubu ebeveynlerinin eğitim programı ön-son değerlendirme formlarından elde edilen nitel bulgulara yönelik tartışma ve sonuç

Deney grubu ebeveynlerine program öncesi uygulanan ön değerlendirme formu ve program sonrasında uygulanan aile eğitimi değerlendirme formlarından elde edilen görüşler karşılaştırıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Deney grubu ebeveynlerinin aile eğitimi programından beklentilerinin; çocuğun bağımsızlığını sağlamak, ergenlik döneminde çocuğa faydalı bilgiler sunabilmek/çocuğu yönlendirebilmek, cinsel konuların nasıl anlatabileceğini öğrenmek, çocukla iletişimi güçlendirmek/yakın olmak olduğu ve program sonunda tüm katılımcılar beklentilerinin karşılandığı görülmüştür. Ebeveynlerin eğitim öncesi ve sonrası nitel verilerinin iletişim boyutu incelendiğinde deney grubu katılımcılarının tümü iletişim düzeylerinin eğitim ile daha iyi olduğunu belirtmişlerdir. Elde edilen bu

sonuç ebeveynlerin cinsel iletişim ön test son test sonuçlarıyla farklılık göstermektedir. Ebeveynlerin eğitim sonunda cinsel iletişim düzeylerinde herhangi bir artış görülmemiştir. Bunun sebebi olarak katılımcıların cinselliği tabu olarak gören aile yapıları olması görülebilir. Ayrıca deney grubu katılımcılarının bilgi düzeyleri artsa da evdeki diğer ebeveyn ve yetişkinlerin cinsel eğitimin verilmesi konusundaki tutumları değişmediği için evdeki cinsel iletişimin güçlenemediği düşünülebilir. Nitekim konuyla ilgili çalışmalar incelendiğinde de benzer sonuçlara rastlanmıştır. Güney (2022) çalışmasında anne ve çocuklar arasındaki cinsel iletişimin sınırlı olduğu, en rahat konuşabildikleri konunun ise fiziksel büyüme ile ilgili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Cale ve Lussier (2017) çalışmasında cinsel içerikli konuşmalar esnasında anne babaların kendilerini oldukça rahatsız ve bilgi açısından eksik hissettiklerini belirtmiştir. Sneed vd. (2013) çalışmalarında cinsel iletişimin daha çok annelerle kurulduğunu belirtmişlerdir. Nitekim araştırmanın deney grubunda bulunan tek erkek katılımcı (D8) "*iletişimimiz iyidir fakat bu konularla annesi ilgilenir"* yanıtını vermiştir. Çocukların sağlıklı cinsel gelişim gösterebilmeleri için evde sağlıklı cinsel iletişimin sürdürülebilmesi önemlidir. Her konuda olduğu gibi ebeveynlerin bu konuda da ortak tutum içerisinde olması süreci daha da kolaylaştıracaktır.

Eğitim öncesinde çocuklarının cinsel sorularına utanarak cevap veremeyen, doğru olmayan bilgiler sunan ya da kendi bilgilerinden yola çıkarak doğru cevaplar vermeye çalışan katılımcıların eğitim programı sonunda 10 tanesi yaşına uygun açıklamaya çalışırım yanıtını vermiştir. D5 "*Değişiklikler oldu eskiden seni leylekler getirdi diyordum şimdi uygun şekilde açıklamaya çalışıyorum."* şeklinde görüşünü ifade etmiştir. Katılımcılarının cinsel sorulara yönelik verdikleri tepkilerim olumlu yönde gelişmesinde eğitim programı oturumlarında ailelerin ZY olan çocuklarının ergenlik dönemlerinde karşılaşabileceği birçok soru ve beraberinde ne tür cevaplar vermeleri gerektiği ile ilgili bölümün katkısı büyüktür. Aynı doğrultuda Liu ve Dennis (2015) çalışmasında eğitim öncesi sorulara çekimser yaklaşan ebeveynlerin eğitim sonunda daha rahat cevaplar verdiğini belirtmiştir. Kayabaşı (2019) İlkokul öğrencilerinin ailelerine düzenlediği cinsel gelişim eğitimi programı ile ailelerin cinsel bilgilerden söz ederken daha rahat davranabilmelerini ve kaçamak cevaplar vermek, kızmak gibi olumsuz tutumlardan uzaklaşmalarını sağlamıştır. Katılımcılardan sadece

2'si eğitim sonunda hala cinsel içerikli sorularını cevaplayamadığını utandıklarını belirtmişlerdir. Alan yazında bu bulguları destekleyen başka çalışmalar da olduğu görülmektedir. Cumabaeva (2021) çalışmasında ailelerin ergenlik dönemine giren çocuklarına cinsel eğitim vermek isteseler dahi veremediklerini, cinsellik konusunda konuşmanın fazlasıyla zor olduğunu bu nedenle cinsel eğitimin okulda özel eğitim öğretmenleri vasıtasıyla verilmesini uygun bulduklarını belirtmişlerdir. Güler ve Gürşimşek (2018) çalışmalarında katılımcıların cinsellikle ilgili konuları konuşurken oldukça huzursuz oldukları cevabı bilmelerine rağmen sorulara yanıt veremediklerinde belirtmiştir. Eroğlu ve Gölbaşı (2004) ise ebeveynlerin bilgileri yeterli olmasına rağmen cinsel içerikli sorulara cevap vermeye karşı istekli olmadıklarını, çocuklarından en sık duydukları soruların ise kız–erkek ilişkileriyle alakalı olduğunu belirtmişlerdir. Kirby (2007) çalışmasında ebeveynlerin cinsel içerikli soruları yanıtsız bırakmalarının sebebi olarak; yapılan açıklamaların çocukları cinselliğe daha çok iteceğinden duydukları endişe olduğunu belirmiştir.

Katılımcılar eğitim programı öncesinde çocuklarının uygun olmaya cinsel davranışlarına hayır/yapma demek, kızmak, diğer ebeveyne yönlendirmek, neden yapmaması gerektiğini açıklamak gibi yanıtlar verirken eğitim programı sonrasında verdikleri yanıtların uyarma, dikkati başka yöne çekme, tuvalete/odasına verme şeklinde olumluya doğru değişiklik göstermiştir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde uygun olmayan cinsel davranışların (UOCD) karşımıza pek çok farklı şekillerde çıkabildiği görülmüştür. Bunlar; özel alanlar dışında soyunmak, başkalarının yanında kendi vücudunun çeşitli yerleri dokunmak/açmak, başkalarına izinsiz dokunmak, öpmek ya da sarılmak, cinsellikle ilgili ulu orta konuşmak, cinsel içgüdülerini kontrol edememek ve mastürbasyon yapmaktır (Carlson vd., 2008; Çakmak ve Çakmak, 2019; Girgin Büyükbayraktar vd., 2017; Madi, 2016; Murphy ve O'callaghan, 2004; Ruble ve Dalrymple, 1993). Alan yazında edinilen bilgilerle aynı doğrultuda başka çalışmalarda yer almaktadır. Kürtüncü ve Kurt (2020) çocukların gösterdiği uygun olmayan cinsel davranışlar karşısında bazı aileler " bağırma, kızma" tepkileri verirken bazılarının dikkatini çekecek başka etkinliğe yönlendirmek, tuvalete göndermek gibi yöntemleri tercih ettiğini belirtmişlerdir.

5.2. Öneriler

ZY olan bireylerin ailelerinin cinsel gelişime yönelik bilgilerinin arttırılmasının hedeflendiği bu çalışma ve ileride bu konuda yapılacak araştırmaların önemi büyüktür. Çalışmanın bu bölümünde uygulamaya, örneklem grubuna ve gelecekteki çalışmalara yönelik öneriler ele alınmıştır.

5.2.1. Uygulamaya yönelik öneriler

- Ebeveynlerin çocuklarının cinsel gelişimine yönelik alacakları eğitimlere ihtiyaçları olduğu görülmüştür. Ebeveynlerin çocuklarının cinsel gelişimleri hakkında kolay ulaşabildikleri öğretmenlerin ve okul hemşirelerinin konuyla ilgili bilgi düzeylerinin hizmet içi eğitim ve seminerlerle arttırılarak eğitim programlarının sayısının ve niteliğinin arttırılması sağlanabilir.
- Mevcut uygulama sadece ebeveynleri eğitim programına dâhil etmiştir. Bunun yerine hem ebeveyn hem de öğrenci katılımlı koçluk eğitim programları düzenlenebilir.
- Ergenlik dönemindeki zihin yetersizliği olan bireylerin her eğitim-öğretim yılı okullarda hazırlanan bireysel eğitim planlarına cinsel eğitime dair hedef ve hedef davranışların bulunma zorunluluğu getirilebilir.

5.2.2. Araştırmanın örneklem grubuna yönelik öneriler

- Daha büyük örneklem gruplarıyla çalışılarak geçerliğin arttırılması sağlanabilir
- Çalışma hayatında aktif olmaları sebebiyle eğitim programına katılmak isteyen fakat katılamayan babaların sayısı oldukça fazladır. Düzenlenecek eğitim programlarının çevrimiçi olması daha çok babanın katılımını sağlayabilir.

5.2.3. Gelecek araştırmalara yönelik öneriler

- Cinsel gelişim eğitimine olan ihtiyaç zihin yetersizliği olan bireyler için hala devam etmektedir. Bu sebeple çalışmanın farklı il, ilçe ve okullarda yapılarak daha çok ebeveyne ulaşılması,
- Ebeveynlerin cinsel gelişime dair bilgi düzeylerinin arttırılmasının yanı sıra cinsel iletişim becerilerinin de arttırılmasının hedeflenmesi,
- Farklı yetersizlik grubunda bulunan çocukların ebeveynleri için düzenlenmesi,

- Öğretmenler için cinsel gelişim eğitimi programlarının düzenlenmesi,
- Ebeveynler ve öğretmenler açısından çocukların mevcut cinsel gelişim özellikleri durumlarının karşılaştırılması,
- Çocukların ergenlik dönemi kişisel bakım becerilerini geliştirmeye yönelik beceri öğretimi çalışmalarının yapılması,
- Cinsel istismar vakalarının düşürülebilmesi için çocuklara mahremiyet bilincini kazandıracak eğitim programlarının düzenlenmesi gibi çalışmalara yer verilebilir.

KAYNAKÇA

Abedini, E., Tabibi, Z., Ziaee, P., & Kheibari, S. Z. (2016). A qualitative study on mothers' experiences from sex education to female adolescents underlining cultural factors. *Journal of Fundamentals of Mental Health*, *18*(4).

Akçamete, G. (2010). *Genel eğitim okullarında özel gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim*. Kök Yayıncılık.

Akmanoğlu, N., & Ersan, D. T. (2012). *Ergenlik kabus olmasın*. Eğiten Kitap.

Alkan Ersoy, Ö. (2015). *Cinsel gelişim ile ilgili temel kavramlar ve okul öncesi döneminde cinsel eğitim*. İsmihan Artan (Ed.), Cinsel gelişim ve eğitim içinde (s. 16-17). Ankara: Hedef.

American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAIDD). (2022). *Defining criteria for ıntellectual disability*. https://www.aaidd.org/intellectual-disability/definition

Ang, CT ve Lee, LW (2016). Öğrenme güçlüğü çeken Malezyalı öğrenciler için cinsellik eğitimi müfredat içeriği. *Cinsellik ve Sakatlık , 34* (3), 255-267.

Akdoğan R (2019) *Gelişimsel bireyler olan kişilere yönelik ergenlik dönemindeki kurumda gelişimsel destek* . Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Akın- Bülbül, I. (2012). *Zihinsel yetersizlikten etkilenmiş erkek ergenlere ebeveynleri aracılığıyla uygun mastürbasyon yapma becerisinin kazandırılmasında eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi.

Aktaş, G. (2020). *Zihinsel yetersizliği olan ergenin menstrüasyon öz bakım becerisini geliştirmede hemşire ve ebeveyn eğitiminin karşılaştırmalı etkililiği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi.

Arslan, E. & Arı, R. (2008). Ego kimlik süreciölçeğinin türkçeye uyarlama güvenirlik ve geçerlik çalışması . *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,(20),* 75-80 . https://dergipark.org.tr/en/pub/susbed/issue/61796/924208 adresinden alınmıştır.

Artan, İ. (2003). "Engelli çocuk ve gençlerin eğitimi", *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*. 4:39, 26-28.

Artan, İ., & Bayhan, P. S. (2005). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. Morpa Kültür Yayınları.

Artan ve Diğ. (2005). *Zihinsel Özürlüler ve Cinsellik.* (www.ozida.gov.tr/ egitim/cinseleğitim.htm,)

Artan, İ. (2021). *Cinsel gelişim*. (Ed. N.Baysal Metin). Doğum Öncesinden Ergenliğe Çocuk Gelişimi içinde (ss.277-262). Pegem Akademi.

Ashcraft, A. M., & Murray, P. J. (2017). Talking to parents about adolescent sexuality. *Pediatric Clinics of North America, 64*(2), 305–320. https://doi.org/10.1016/j.pcl.2016.11.002

Ay, F. & Şahan, G. (2018). Aile eğitimi kurslarının yetişkin eğitimi bağlamında etkililiğinin değerlendirilmesi . *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , 11 (1)*,66-86. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/usaksosbil/issue/36870/420932

Aykır, T., & Tekinarslan Ç., İ. (2012). Okul öncesi dönemdeki zihinsel yetersizliği olan ve olmayan çocukların sosyal becerileri ve problem davranışlarının karşılaştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *20*(2), 627–648.

Bahali, K., Akçan, R., Tahiroglu, A. Y., & Avci, A. (2010). Child sexual abuse: seven years in practice. *Journal of forensic sciences*, *55*(3), 633-636.

Bahçalı,T. (2020). *Ebeveynlerin aşamalı yardımla öğretim becerileri ve otizmli ergenlerin hedef becerisi üzerinde ebeveyn koçluğunun etkililiği*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Anadolu Üniversitesi.

Berk, L.E. (2013). Bebekler ve çocuklar: doğum öncesinden orta çocukluğa (N. Işıkoğlu Erdoğan, Çev.). Nobel Akademi Yayınevi

Berne, L. A., & Huberman, B. K. (2000). Lessons learned: European approaches to adolescent sexual behavior and responsibility. *Journal of Sex Education and Therapy*, *25*(2-3), 189-199.

Boyacıoğlu, N. E. , Karaçam, Z. D. & Keser Özcan, N. (2018). Engellere rağmen cinsellik: Zihinsel yetersizliğe sahip çocuklarda cinsellik . *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi , 5 (2)* , 275-280 . DOI: 10.17681/hsp.291360

Bulut, F., & Gölbaşı, Z. (2009). Adolesan kızların cinsellikle ilgili konularda anneleri ile olan iletişimlerinin değerlendirilmesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, *8*(1).

Cale, J., & Lussier, P. (2017). Sexual behaviour in preschool children in the context of intra- parental violence and sexual coercion. *Criminal behaviour and mental health*, *27*(2), 176-190.

Carlson, J. I., Luiselli, J. K., Slyman, A., & Markowski, A. (2008). Choice-making as intervention for public disrobing in children with developmental disabilities. *Journal of Positive Behavior Interventions*, *10*(2), 86-90.

Cavkaytar, A., & Diken, İ. H. (2015). *Özel eğitime giriş*. Kök Yayıncılık.

Chapman, R., Ledger, S., Townson, L., & Docherty, D. (2015). *Sexuality and relationships in the lives of people with intellectual disabilities: standing in my shoes.* London: Jessica Kingsley Publishers.

Chuang, C. Y. (2009). *The correlation study of parents' sexual knowledge, sexual education attitudes and parental sexual education needs in kindergartens in kaohsiung county.* Shude University of Science and Technology.

Coleman, J. (2001). Sex and your teenager: a parent's guide. USA: John Wiley & Sons.

Cumabaeva, A. (2021). *Zihinsel engelli çocuğa sahip anne babaların çocuklarıyla ergenlik döneminde yaşadıkları sorunların araştırılması*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi.

Chou, Y. C., Lu, Z. J., Chen, B. W., & Lin, C. J. (2019). 'Transformed rights' sexual health programme evaluation for the parents and service workers of adults with an intellectual disability. *Journal of intellectual disability* research : JIDR, 63(9), 1125–1136. https://doi.org/10.1111/jir.12624

Cloutier, R. & Onur, B. (1994). Ergenlik psikolojisinde kuramlar. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi (JFES), 27(2), 875-904 . DOI: 10.1501/Egifak_0000000360

Cruz-Torres, E., Duffy, M.L., Brady, M.P., Bennett, K.D., Goldstein, P. (2020). Promoting daily living skills for adolescents with autism spectrum disorder via parent delivery of video prompting. Journal of Autism and Developmental Disorders, 50 (1), 212–223.

Ç.İkican, T. (2020). *Zihinsel engelli çocuklar ve ebeveynlerine verilen kendini koruma becerileri eğitiminin etkinliğinin değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Çalışandemir, F., Bencik, S., & Artan, İ. (2010). Cinsel çocukların eğitimi: geçmişten günümüze bir bakış. *Eğitim ve Bilim , 33* (150).

Çakmak, S. & Çakmak, S. (2019). Özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklarda cinsel eğitim uygulamaları. Vize Akedemik.

Çankırı, A. (2018). *Okul öncesi dönem çocuklarının cinsel eğitimiyle ilgili anne baba görüşlerinin incelenmesi.* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.

Çattık, M. (2019). *Ebeveyn koçluğu aracılığıyla sunulan talep etme-model olmayla öğretimin otizmli çocukların sosyal becerilerine etkisi.* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Anadolu Üniversitesi.

Çelik, B. (2022). *Ebeveynlerin çocuklarıyla olan cinsel iletişim dili ve kendi ebeveynlerinde algıladıkları cinsel iletişim dilinin incelenmesi.* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

Çelik, Ö. (2017). Zihinsel yetersizliği olan çocukların cinsel yaşamı hakkında annelerinin görüşleri. *Turkish Studies, 12*(18), 211–234. https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.12106

Çerçi, G. (2013). *Zihinsel engelli çocuğu olan ailelerin çocuklarının cinsel gelişimi ve eğitimine yönelik bilgi düzeyleri ve tutumlarının incelenmesi.* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

Çetin, Z., Yükselen, A., & Doğan, Ö. (2005). Zihinsel engelli, normal gelişim gösteren ye korunmaya muhtaç çocukların cinsiyet rollerini algılamalarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 16*(1), 61-78.

Çiftçi Tekinarslan, İ., & Eratay, E. (2013). Investigation of parental behaviour during the period of compliance with adolescents with mental deficiency. *Education Sciences, 8*(3), 363-374.

Clatos, K., & Asare, M. (2016). Sexuality education intervention for parents of children with disabilities: A pilot training program. *American journal of health studies, 31*(3), 151.

Deborah L. Rooks-Ellis, Brooklin Jones, Ella Sulinski, Sarah Howorth & Nicole Achey (2020) Entelektüel ve gelişimsel engelli çocukların ebeveynleri için kısa bir cinsellik eğitimi müdahalesinin etkililiği, *American Journal of Sexuality Education*, 15:4, 444 -464, DOI: 10.1080/15546128.2020.1800542

Delamater, J., & Friedrich, W. N. (2002). İnsan cinsel gelişimi. *The Journal of Sex Research, 39*(1), 10–14. https://doi.org/10.1080/00224490209552113

Deniz, Ü. & Yıldız, R. (2018). Milli Eğitim Bakanlığı okul öncesi eğitim programında cinsel gelişim ve cinsel eğitim. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 38*(2), 431-447.

Diiorio, C., Pluhar, E., & Belcher, L. (2003). Parent-child communication about sexuality: A review of the literature from 1980–2002. *Journal of HIV/AIDS Prevention & Education for Adolescents & Children, 5*(3-4), 7-32.

Doğru, S. S. Y. (2006). Zihin engelli çocuklarda cinsel istismar. *Abant İzzet Baysal*

Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, *6*(2), 80–91. http://dergipark.ulakbim.gov.tr/aibuefd/article/view/5000091328

Döner, H. (2015). *Sexual knowledge, sexual experiences and views on sexuality education among adults with visual disabilities* (Master's thesis, Middle East Technical University).

Düzkantar, A., (2010). Cinsel gelişim ve cinsiyet eğitimi. 20. Ulusal Özel Eğitim Kongresi, 21-23 Ekim. Gazi Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü Bildiri Özetleri Kitapçığı. Çalıştay Notları. Gaziantep.

Elias, E. R., Murphy, N. A., Council on children with disabilities, Liptak, G. S., Adams, R. C., Burke, R.,. & Wiley, S. E. (2012). Home care of children and youth with complex health care needs and technology dependencies. *Pediatrics*, *129*(5), 996-1005.

Eliküçük, A. (2011). *Anne-babalara uygulanacak cinsel gelişim eğitiminin 6 yaş çocukları bulunan ebeveynlerin bilgi düzeylerine etkisinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Ege Üniversitesi.

Elkatawneh, H. (2013). Freud'un psikoseksüel gelişim aşamaları. *Amerika Birleşik Devletleri, Minneapolis: Walden Universily* .

Elrod, J. M., & Rubin, R. H. (1993). Parental involvement in sexual abuse prevention education. *Child abuse & neglect*, *17*(4), 527-538.

Enç, M. (1972). *Görme özürlüler: Gelişim, uyum ve eğilimler*. Sevinç Matbaası.

Eripek, S. (1996). *Zihinsel engelli çocuklar*. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Ersoy, G. (2005). *Zihin engelli ergen kız öğrencilere maket üzerinde ped değiştirme becerisinin öğretimi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Eser, M. (2008). *Ana babaların cinsel kimlik gelişimiyle ilgili tutumların çocuğun cinsel kimlik kazanmasına etkisi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Selçuk Üniversitesi.

Fentahun, N., Assefa, T., Alemseged, F., & Ambaw, F. (2012). Ebeveynlerin algısı, öğrencilerin ve öğretmenlerin okulda cinsel eğitime yönelik tutumları. *Etiyopya sağlık bilimleri dergisi, 22 (2): 99–106*

Ferenczi, S. (2018). *First Contributions to Psycho-analysis*. https://doi.org/https://doi.org/10.4324/9780429474798

Flores, D. ve Barroso, J. (2017). Amerika Birleşik Devletleri'nde 21. yüzyıl ebeveyn-çocuk cinsel iletişimi: Bir süreç incelemesi. *Cinsiyet Araştırmaları Dergisi , 54* (4-5), 532-548.

Frank, K., & Sandman, L. (2019). Supporting parents as sexuality educators for individuals with intellectual disability: The development of the home BASE curriculum. Sexuality and Disability, 37(3), 329-337.

Freud, S. (2003). *Beyond the pleasure principle*. Penguin UK.

Friedman, SB, Morse, CW ve Sahler, OJZ (1970). İstismara uğramış ve ihmal edilmiş çocuklara ilişkin üç yıllık takip çalışması. *Pediatrik Araştırma , 4* (5), 474-474.

Gallard, C. (1991). Fransa'da cinsel eğitim Avrupa'da planlı ebeveynlik= Avrupa'da aile planlaması , 20 (1), 11-12.

Ganji, J., Emamian, M. H., Maasoumi, R., Keramat, A., & Khoei, E. M. (2017). The existing approaches to sexuality education targeting children: A review article. *Iranian journal of public health*, *46*(7), 890.

Gardiner, T., & Braddon, E. (2009). 'A Right to Know'. Facilitating a relationship and sexuality programme for adults with intellectual disabilities in Donegal. *British Journal of Learning Disabilities*, *37*(4), 327-329.

Girgin-Büyükbayraktar, Ç., Konuk-Er, R., & Kesici, S. (2017). According to the opinions of teachers of ındividuals with ıntellectual disabilities: What are the sexual problems of students with special education needs? How should sexual education be provided for them?. *Journal of Education and Practice*, *8*(7), 107-115.

Goli, S., Noroozi, M., & Salehi, M. (2021). Comparing the effect of two educational interventions on mothers' awareness, attitude, and self-efficacy regarding sexual health care of educable intellectually disabled adolescent girls: a cluster randomized control trial. *Reproductive health, 18(1),* 54. https://doi.org/10.1186/s12978-021-01112-z

Gougeon, NA (2010). Cinsellik ve otizm: Sosyal-ilişkisel bir engellilik modeli kullanan seçilmiş literatürün eleştirel bir incelemesi. *Amerikan Cinsellik Eğitimi Dergisi , 5* (4), 328-361.

Gönenç, I. M., Çakırer Çalbayram, N., Altundağ, S., & Aktaş, Ö. (2020). Determination of the efficiency of menstruation hygiene training given to trainable intellectual disability adolescent girls. *Ankara Medical Journal*. ;(1):57-68 // 10.5505/amj.2020.01643

Gönener, H. (2010). Zihinsel engelli çocuklarda ihmal-istismar ve hemşirelik bakımı. *Journal of Experimental and Clinical Medicine*, *27*(4), 137-143.

Günaydın, S. (2000). Okullarda cinsel eğitim ve işlevini yitiren leylekler. Hürriyet Gazetesi. 3 Mart 2000.

Güney, A. (2022). *Ebeveynlerin cinsel eğitime yönelik tutumları ve iletişim dili ile çocukların cinsel gelişimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Karabük Üniversitesi.

Gündoğdu,G.(2022). *10-19 yaş arası engelli çocukların cinsel sağlığına yönelik ebeveynlerine verilen sağlık eğitiminin etkinliğinin değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bülent Ecevit Üniversitesi.

Gürbüz, S. (2018). *Ergenlik dönemindeki zihin yetersizliği olan bireylerin cinsel gelişim özelliklerinin ebeveyn görüşleri ile değerlendirilmesi: Bir ölçek geliştirme çalışması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi.

Gürol, A., Polat, S. ve Oran, T. (2014). Zihinsel engelli çocuğu olan annelerin cinsel eğitime ilişkin görüşleri: Nitel bir araştırma. *Cinsellik ve Engellilik* , *32* , 123-133.

Grossman, J. M., Frye, A., Charmaraman, L., & Erkut, S. (2013). Family homework and school- based sex education: delaying early adolescents' sexual behavior. *Journal of School Health*, *83*(11), 810-817.https://doi.org/10.1111/josh.12098

Harper, A. Ankara Üniversitesi Yayınları No: 727 Asya-Pasifik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi APAM Yayınları: 15.

Helander, E. (2004). *A World of the Vulnerable: A global view of the health of the abused*.

Hoşoğlu, R. (2009). *Engelli Öğrencilerin İhmal ve İstismar Düzeyleri*.

İnanç Yazgan, B., & Yerlikaya, E. E. (2012). *Kişilik kuramları*. Pegem Akademi.

İşler, S., & Gürşimşek, A. İ. (2018). 3-6 yaş çocuklarında cinsel eğitimin gerekliliği ile ilgili ebeveyn bakış açısını inceleme. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* , *38* (3), 845-867.

Kaeser, F., & O'Neill, J. (1987). Task analyzed masturbation instruction for a profoundly mentally retarded adult male: A data based case study. *Sexuality and disability*, *8*, 17-24.

Karabekir, E. (2021). *Çocuklarında Otizm Spektrum Bozukluğu olan ebeveynlere sunulan koçluk uygulamalarının anne-çocuk çiftleri üzerindeki etkileri*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Anadolu Üniversitesi.

Karadağ, G. (2014). Özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin yaşadığı zorluklar ve çözüm önerileri. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, *13*(6), 491–494. https://doi.org/10.5455/pmb1-1389682796

Kayabaşı E.(2019).*İlkokul öğrencilerinin annelerine yönelik hazırlanan cinsel gelişim eğitimi programının etkililiğinin sınanması.* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi.Bolu.

Kendall, N. (2012). The sex education debates. In The Sex Education Debates. University of Chicago Press.

Kivela, J., Ketting, E., & Baltussen, R. (2011). Cost and cost-effectiveness analyses of school-based sexuality education programmes in six countries.

Konur, H. (2006). *Dört-Altı yaşları arasında çocuğu olan anne-babalara verilen "cinsel eğitim programı" nın cinsel gelişim ve cinsel eğitim konusundaki bilgilerine etkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Gazi Üniversitesi, Ankara.

Korkmaz Çetin, S., Bildik, T., Erermiş, S., Demiral, N., Özbaran, B., Tamar, M., & Aydın, C. (2008). Erkek Ergenlerde Cinsel Davranış ve Cinsel Bilgi Kaynakları : Sekiz Yıl Arayla Değerlendirme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, *19*(4), 390–397.

Kostigen, E. (2020). *Human sexuality ınstruction for ındividuals with autism spectrum disorders: a case study*. Northeastern University.

Kök, G. (2010). *Zihinsel engelli çocuğun cinsel sağlığına yönelik ebeveynlere verilen sağlık eğitiminin etkinliğinin incelenmesi.* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gülhane Askeri Tıp Akademisi Komutanlığı Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Kök, G., & Akyüz, A. (2015). Evaluation of effectiveness of parent health education about the sexual developments of adolescents with intellectual disabilities. *Sexuality and Disability*, *33*, 157-174.

Kurtoğlu, S., & Cavkaytar, A. (2022). Zihin yetersizliği olan bireylere kişisel bakım becerilerinin öğretiminde bir aile eğitimi programının etkililiği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, *23*(1), 53-83.

Kürtüncü, M. ve Kurt, A. (2020). Zihinsel engelli çocuklarda cinsel eğitim ve gelişim: Annelerin görüşleri. *Cinsellik ve Sakatlık* , *38* (3), 455-468.

Kürtüncü, M., & Kurt, A. (2021). Nursing students' perspectives on sexual

development of children with ıntellectual disability. *Sexuality and Disability*, *39*, 569-577.

Lefkowitz, E. S., Kahlbaugh, P. E., & Sigman, M. D. (1996). Turn-taking in mother-adolescent conversations about sexuality and conflict. *Journal of Youth and Adolescence*, *25*(3), 307-321.

Maddow-Zimet, I., Kost, K. ve Finn, S. (2020). Amerika Birleşik Devletleri'nde gebelikler, doğumlar ve kürtajlar, 1973–2016: Yaşa göre ulusal ve eyalet eğilimleri.

Madi, B. (2016) Farklı Gelişen Çocuklar: Kulaksızoğlu, A. (Edt.) Otistik ve zihinsel engellilerde cinsel gelişim ve sorunları 3. Basım Mart 2016 Ankara: Nobel akademik yayıncılık sayfa 245-249

Maguire, M. (2013). Avrupa Birliğinde Cinsellik Eğitimi Politikaları.

Mandan-Sürücü, S. (2009). *11-17 yaş orta düzeyde zihin engelli kız ergenlerin temel cinsel bilgi ve cinsel istismarı algılamalarının belirlenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Marchildon, GP ve Hutchison, B. (2016). Kanada, Ontario'da birinci basamak sağlık hizmeti: 15 yıllık reformdan sonra yeni öneriler. *Sağlık Politikası* , *120* (7), 732-738.

McConaghy, M. J. (1979). Gender permanence and the genital basis of gender: Stages in the development of constancy of gender identity. *Child Development*, 1223-1226.

Medina-Rico, M., López-Ramos, H., & Quiñonez, A. (2018). Sexuality in people with intellectual disability: Review of literature. *Sexuality and disability*, *36*, 231-248.

Menon, P., & Sivakami, M. (2019). Exploring parental perceptions and concerns about sexuality and reproductive health of their child with ıntellectual and developmental disability (IDD) in Mumbai. *Frontiers in Sociology*, *4*(August), 1–13. https://doi.org/10.3389/fsoc.2019.00058

Mermer, G. (2010). *Zihinsel engelli ergenlerin cinsel eğitim gereksinimleri hakkında anne, baba ve eğitimci görüşlerinin değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Anadolu Ünivetsitesi.

Mersin, F. & Yıldırım-Doğru, S.S. (2023, 29-30 Nisan). *Zihinsel yetersizliğe sahip bir öğrenciye video model öğretimyöntemi ile kol alti tüylerini temizleme becerisinin öğretimi* [Kongre Sunumu]. 4. Uluslararası Hasankeyf Bilimsel Araştırmalar Ve Inovasyon Kongresi, Batman. https://drive.google.com/file/d/1TEmkSC4-

GIVbSQJwpyE9TWsaSN11Ubel/view?pli=1

Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*.MEB Yayıncılık.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2015). *0-72 Ay cinsel ve ahlak gelişimi.* MEB Yayıncılık.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). Orta ağır zihin engeli olan çocuklar için beslenme, sağlık ve güvenlik dersi öğretim programı. MEB Yayıncılık.

Mirze, F. (2022). Zihinsel yetersizliğe sahip yetişkin bireylerde fiziksel uygunluğun değerlendirilmesi. G. Özen & K. Kurak (Eds.), *Spor & Bilim* (pp. 129–146). Efe Akademi.

M Scull, T., V Malik, C., M Keefe, E., & Schoemann, A. (2019). Evaluating the short-term ımpact of media aware parent, a web-based program for parents with the goal of adolescent sexual health promotion. Journal of youth and adolescence, 48(9), 1686–1706. https://doi.org/10.1007/s10964-019-01077-0

Murphy, N. A., & Elias, E. R. (2006). Gelişimsel Yetersizliği olan çocuk ve ergenlerin cinselliği. *Pediatrics*, *118*(1), 398–403. https://doi.org/10.1542/peds.2006-1115

Murphy, GH ve O'Callaghan, A. (2004). Zihinsel engelli yetişkinlerin cinsel ilişkilere rıza gösterme kapasitesi . *Psikolojik Tıp* , **34** (7), 1347 – 1357 .

Nahom, D., Wells, E., Gillmore, M. R., Hoppe, M., Morrison, D. M., Archibald, M., Murowchick, E., Wilsdon, A., & Graham, L. (2001). Differences by gender and sexual experience in adolescent sexual behavior: implications for education and HIV prevention. The Journal of school health, 71(4), 153–158. https://doi.org/10.1111/j.1746-1561.2001.tb01314.x

Nagpal, A. N., & Fernandes, C. (2015). Attitude of parents toward sex education. *The Int J Indian Psychol*, *2*(4), 38-43.

Nair, S., Indiramma, V., Girimaji, S. C., & Pillai, R. R. (2017). Sexuality in Adolescents with Intellectual disability: Felt Needs of Parents. *Indian Journal of Psychiatric Social Work*, 8(2), 28–38. https://doi.org/10.29120/IJPSW.2017.v8.i2.42

Nichols, S., & Blakeley-Smith, A. (2009). "I'm not sure we're ready for this…": Working with families toward facilitating healthy sexuality for individuals with autism spectrum disorders. *Social Work in Mental Health*, *8*(1), 72-91.

Öcal, H. (2021). *Zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine verilen mahremiyet eğitiminin ebeveynlerin bilişsel ve duyuşsal özellikleri ile becerilerine etkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Necmettin Erbakan Universitesi.

Öğretir Çelik, A.D., & Yılmaz Bursa, G. (2021). Cinsel gelişim. (Ed. A.D. Öğretir Çelik). Çocuk Gelişimi içinde (ss.161-197). Pegem Akademi.

Öksüz, Y., "Cinsel Eğitim", Cinsel Sağlık Eğitimi, 3. Baskı. Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 13–40 (2020).

Öncü, E., Aktaş, G., Vayısoğlu, S. K., & Karakuş, E. (2019). *Zihinsel engelli ergenlerin cinsel gelişim özellikleri ve ailelerin yaşadığı güçlükler : Tanımlayıcı çalışma*. *12*(3), 413–425. https://doi.org/10.26559/mersinsbd.553739

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2018, 7 Temmuz). Resmî Gazete (Sayı: 30471). Başbakanlık Basımevi.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2021, 30 Ocak). Resmî Gazete (Sayı: 31380). Başbakanlık Basımevi.

Öztop, D. B., Özcan, Ö. Ö. (2010). Cinsel İstismar vak'alarının sosyodemografik ve klinik özelliklerinin değerlendirilmesi. *New Symposium Journal*, *48*(4), 270–276.

Parchomiuk, M. (2013). Model of intellectual disability and the relationship of attitudes towards the sexuality of persons with an intellectual disability. *Sexuality and disability*, *31*(2), 125-139.

Parlaz, E. A., Tekgül, N., Karademirci, E., & Öngel, K. (2012). Ergenlik dönemi: fiziksel büyüme, psikolojik ve sosyal gelişim süreci. *Turkish Family Physician, 3 (2),* 10-16.

Pryde, R., & Jahoda, A. (2018). A qualitative study of mothers' experiences of supporting the sexual development of their sons with autism and an accompanying intellectual disability. *International journal of developmental disabilities*, *64*(3), 166-174.

Raj, A. and Salagame, K. K. (2010). Effect of sensitized coaching on self-efficacy of parents of children with autism. Journal of Developmental Disabilities, 16 (2), 44-51.

Risor, H. (1991). Danimarka'da okullarda cinsel eğitim. Foreningen for Familieplanlaegning'in (Danimarka PPA) oynayacağı bir rol var mı? Avrupa'da Planlı Ebeveynlik= Avrupa'da Aile Planlaması , 20 (1), 18-19.

Ritchotte, J.A. and Zaghlawan, H.Y. (2019). Coaching parents to use higher level questioning with their twice-exceptional children. Gifted Child Quarterly, 63 (2), 86–101.

Qin, J. F., & Li, X. P. (2017). Domestic ınfant sex education studies for 20 years—based on the bibliometrics and visualization analysis based on CNKI datebase.

Journal of Zhaotong University, 4, 120-124.

Saranlı, A. G., Metin, E. N. B., & Dağlıoğlu, H. E. (2018). *Çocuk gelişimi bakış açısı ile üstün yetenekli çocuklar*. Hedef CS Yayıncılık.

Sravanti, L., & Arul Jayendra Pradeep V. (2021). Zihinsel engelli çocuklarda ebeveyn aracılı cinsellik eğitiminde "Ne, Neden ve Nasıl" Modeli: Resimli anlatım. *Psikoseksüel Sağlık Dergisi* , *3* (2), 117-123.

Sayın, U. (2007). *Zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynler ile normal gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin 7-15 yaş arası çocuklarının toplumsal cinsiyet rollerine yaklaşım ve görüşlerinin incelenmesi.* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi].*Hacettepe Üniversitesi, Ankara*.

Seyyar, A. (2008). Engelli eğitimi-cinsel eğitim. *Erişim Adresi: http://www. tsd. org. tr*.

Sezgin, E., & Akyüz, E. Y. (2018). Investigation of sexual training to children with parent perspective. *ICONASH 2018 Istanbul: The Book of Proceedings &*.

Shtarkshall, R. A., Santelli, J. S., & Hirsch, J. S. (2007). Sex education and sexual socialization: Roles for educators and parents. *Perspectives on sexual and reproductive health*, *39*(2), 116-119.

SIECUS. (2020). Sex ed state law and policy chart. Retrieved from https://siecus.org/wpcontent/uploads/2020/05/SIECUS-2020-Sex-Ed-State-Law-and-Policy-Chart_May-2020-3.pdf

Siyez, D. M. (2006). *15-17 Yaş arası ergenlerde görülen problem davranışların koruyucu ve risk faktörleri açısından incelenmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi.

Skarbek, D., Hahn, K., & Parrish, P. (2009). Stop sexual abuse in special education: An ecological model of prevention and intervention strategies for sexual abuse in special education. *Sexuality and disability*, *27*, 155-164.

Sneed, C. D., Somoza, C. G., Jones, T., & Alfaro, S. (2013). Topics discussed with mothers and fathers for parent–child sex communication among African-American adolescents. *Sex Education*, *13*(4), 450-458.

Sobsey, D., & Doe, T. (1991). Patterns of sexual abuse and assault. *Sexuality and disability*, *9*, 243-259.

Stoffelen, J. M. T., Herps, M. A., Buntinx, W. H. E., Schaafsma, D., Kok, G., & Curfs, L. M. G. (2017). Sexuality and individual support plans for people with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, *61*(12), 1117-1129.

Sucuoğlu, B. N., & Çifci, İ. (2001). *Yapamıyor mu yapmıyor mu? Zihinsel engelli çocuklar için sosyal beceri öğretimi*. Ankara Üniversitesi Basımevi.

Sullivan, F., Bowden, K., McKenzie, K., & Quayle, E. (2013). 'Touching people in relationships': a qualitative study of close relationships for people with an intellectual disability. *Journal of clinical nursing*, *22*(23-24), 3456-3466.

Süzer, T. (2016). *Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere cinsel istismardan korunma becerilerinin öğretiminde sosyal öykü yönteminin etkililiği* [Yayımlanmamış doktora tezi] Anadolu Universitesi.

Swith, J. T. (2017). *Erken çocukluk döneminde gelişim; çok kültürlü bir bakış açısı*. Nobel Akademik Yayıncılık.

Teke,H. (2023). *Ergenlik döneminde zihin yetersizliği olan çocukların ailelerine yönelik aile cinsellik eğitim programının (mt-acep) etkililiği.* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] .*Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi.*

Tekinarslan, İ. Ç., & Eratay, E. (2013). Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ergenlik dönemine uyum sürecinde ebeveyn davranışlarının incelenmesi. *Education Sciences*, *8*(3), 363-374.

Tepper, M. S. (2001). Becoming sexually able: Education to help youth with disabilities. Siecus Report, 29(3), 5-13.

Tice, CJ ve Harnek Hall, DM (2008). Cinsellik eğitimi ve gelişimsel engelli ergenler: değerlendirme, politika ve savunuculuk. *Engellilik ve Rehabilitasyonda Sosyal Hizmet Dergisi, 7(1),* 47-62.

Tugrul, B., & Artan, İ. (2001). Çocukların Cinsel Eğitimi ile İlgili Anne Görüşlerinin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *20*, 141–149.

Tuzcuoğlu, N., & Tuzcuoğlu, S. (2004). *Çocuğun cinsel eğitimi: anne ben nasıl doğdum?* Morpa Kültür Yayınları.

Türk Dil Kurumu (TDK),(2020).Güncel Türkçe Sözlük. Erişim Adresi: TDK Güncel Türkçe Sözlük. Erişim Adresi: https://sozluk.gov.tr/. Erişim tarihi: 13.02.2023

UNESCO, "Switched on: Sexuality education in the digital space", International Symposium,19- 21 February 2020, Istanbul, Turkey, Istanbul, Turkey, (2020).

Ünlü, A. (2012). *Bazi değişkenlere göre okulöncesi çocuklarinin cinsiyet rolü davranışlarının incelenmesi*. Selçuk Ünivetsitesi.

Uzun, Ö. (2015). *Zihin engelli ergen kız öğrencilerin cinsel eğitim alma sürecinde öğretmenlerin ve ailelerin karşılaştığı sorunların incelenmesi*. Necmettin

Erbakan Üniversitesi.

Weaver, H., Smith, G. ve Kippax, S. (2005). Okul temelli cinsel eğitim politikaları ve gençler arasında cinsel sağlık göstergeleri: Hollanda, Fransa, Avustralya ve Amerika Birleşik Devletleri'nin karşılaştırılması. *Cinsel Eğitim , 5 (2)*, 171-188.

Wilson, E. K., Dalberth, B. T., Koo, H. P. et al. (2010). Parents' Perspectives on Talking to Preteenage Children about Sex. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health, 42*, 56-63. https://doi.org/10.1363/4205610

World Health Organization (WHO. 2017). *Adolescent Development*.Erişim Adresi: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/340816/WHO-EURO-2017-2373-42128-58033-eng.pdf?sequence=3. Erişim Tarihi: 24.03.2023

Yalçın, H. , Erkoç, E. & Şişman, S. (2023). Ebeveynlerin cinsel gelişim ve mahremiyet eğitimi konusundaki görüşleri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi , 10 (3)* , 545-560 .

Yalçınkaya, A. (2011). *Kartal ilçesinde çocukta cinsel istismar olgularının değerlendirilmesi.* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. *Marmara Üniversitesi.*

Yaman, E. ve Atasayar, M. (2014). Zihinsel engelli çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarını kabullenme düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası Aile Çocuk ve Eğitim Dergisi. 4(2)*: 171-184.

Yavuzer, H. (2012). *Çocuk psikolojisi*. Remzi Kitapevi.

Yıldız, G. (2020). *Zİhin yetersizliği olan genç yetişkinleri istihdama hazırlamada bağımsız yaşam eğitimi programının etkililiği*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi].Eskişehir Anadolu Üniversitesi.

Yılmaz,F.E. (2015). Engellilerde Cinsel Gelişim ve Cinsel Eğitim Programlar. İstanbul: Akademisyen Kitabevi.

İnternet Kaynakları

Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV). (2022). Anne Babalar İçin Destek Program. AÇEV. https://www.acev.org/neler-yapiyoruz/programlarimiz/anne-babalar-icin/anne-destek-programi/ adresinden 20/10/2022 tarihinde alınmıştır.

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (IKGV), 2016. Üreme ve cinsel sağlık programları. https://www.ikgv.org/sws_dosyalar/oncelikler.doc adresinden 20.03.2023 tarihinde alınmıştır.

Planned parenthood 2009https://www.plannedparenthood.org/files/1614/0501/8513/PPSFL_AR_2009.pdf. bu adresten 21.02.2023 tarihinde alınmıştır.

Policies for Sexuality Education in the European Union, (2013). Gender Equalıty. Cıtızens' Rıghts And Consıttutıonal Affaırs. 17.0.2023 tarihinde https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/462515/IPOL-FEMM_NT(2013)462515_EN.pdf adresinden alınmıştır.

Sexuality Education In Europe - A reference Guide to Policies and Practices, (2006) https://healtheducationresources.unesco.org/sites/default/files/resources/sexuality_education_europe_reference-guide_policies_practices.pdf 17.03.2023 tarihinde bu adresten alınmıştır.

UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), (2018). International Technical Guidance on Sexuality Education: An Evidence-Informed Approach. Paris: UNESCO. Erişim Tarihi: 30.12.2022 https://www.unfpa.org/ adresinden alınmıştır

World Health Organization (WHO. 2017). Adolescent Development.Erişim Adresi: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/340816/WHO-EURO-2017-2373-42128-58033-eng.pdf?sequence=3. adresinden 24.03.2023 tarihinde alınmıştır.

EKLER

EK 1. Gönüllü Katılımcı Onam Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Bu formun amacı katılmanız rica edilen araştırma ile ilgili olarak sizi bilgilendirmek ve katılmanız ile ilgili izin almaktır.

Bu kapsamda "Zihin Yetersizliği Olan Çocuklarda Cinsel Gelişime Yönelik Aile Eğitim Programı Etkililiği" başlıklı araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve okul/kurum yönetiminin izni ile "Fulya MERSİN" tarafından **gönüllü katılımcılarla** yürütülmektedir. Araştırma sırasında sizden alınacak bilgiler gizli tutulacak ve sadece araştırma amaçlı kullanılacaktır. Araştırma sürecinde konu ile ilgili her türlü soru ve görüşleriniz için aşağıda iletişim bilgisi bulunan araştırmacıyla görüşebilirsiniz. Bu araştırmaya **katılmama** hakkınız bulunmaktadır. Aynı zamanda çalışmaya katıldıktan sonra çalışmadan **çıkabilirsiniz.** Bu formu onaylamanız**, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz** anlamına gelecektir.

Araştırmayla İlgili Bilgiler:

Araştırmanın Amacı: Zihin yetersizliği olan çocuklarda cinsel gelişime yönelik aile eğitim programı geliştirmek ve bunun etkililiğini test etmektir.

Araştırmanın Nedeni: Zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel davranışlarını yönetebilmeleri için cinsel eğitim almaları gerekmektedir. Cinsel eğitimde uygun zaman ve ortam, çocuğun gelişim özelliklerini bilme, çocuğun neyi öğrenmek istediğini anlama, uygun yönlendirme ve rehberlik yapma önemlidir. Anne-baba bir çocuk için tüm yaşamı boyunca en uygun danışma kaynağıdır. Cinsel Eğitim programlarını onların işbirliği olmadan yürütmek mümkün değildir. Cinsel gelişim konusunda anne babanın doğru danışmanlık verebilmeleri için kendilerini ve cinsel gelişim konusunda bilgi ve danışmanlık becerileri kazanmaları gerekmektedir.

Araştırmanın Süresi: 6 hafta

Araştırmanın Yürütüleceği Yer: Söke Kıryarlar Özel Eğitim Uygulama Okulu

Araştırmacının İletişim Numarası:

Çalışmaya Katılım Onayı:

Katılmam beklenen çalışmanın amacını, nedenini, katılmam gereken süreyi ve yeri ile ilgili bilgileri okudum ve gönüllü olarak çalışma süresince üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma ile ilgili ayrıntılı açıklamalar sözlü olarak araştırmacı tarafından yapıldı. Bu çalışma ile ilgili faydalar ve riskler ile ilgili bilgilendirildim.

Bu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının (Islak imzası ile)

Adı-Soyadı:

İmzası:

Araştırmacının (Islak imzası ile)

Adı-Soyadı

e-posta:

İmzası:

EK 2. Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sayın katılımcı bu form sizin cinsel gelişim eğitimi kapsamındaki tutum ve davranışlarınızı tespit etmek için oluşturulmuş olup, cevaplar doğru ve yanlış şekilde değerlendirilmeyecektir. Elde edilen bilgiler tamamen gizli tutulacaktır. Formda yer alan soruları dikkatli bir şekilde okuyarak samimi ve içten bir şekilde cevaplamanız oldukça önemlidir.

Katkılarınız için teşekkür ederim.

Fulya MERSİN

Yaşınız: ……

Cinsiyetiniz: Kadın( ) Erkek( )

Eğitim seviyeniz: İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Üniversite ( )

Mesleğiniz: **…….**

Çocuk sayınız: ……..

Eşiniz sağ mı? : Sağ ( ) Ölü ( )

Eşinizle birlikte mi yaşıyorsunuz? : Birlikte ( ) Ayrı ( )

Eşinizin eğitim seviyesi: İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Üniversite ( )

Eşinizin mesleği: ……..

Ekonomik geliriniz: Düşük ( ) Orta ( ) Yüksek ( )

EK 3. Cinsel Gelişim Eğitim Programı Ön Değerlendirme Formu

CİNSEL EĞİTİM PROGRAMI ÖN DEĞERLENDİRME FORMU

1. Eğitimden beklentiniz nedir?

2. Katılacağınız eğitim programının faydalı olacağını düşünüyor musunuz?

3. Çocuğunuzla iletişiminiz nasıl?

4. Ergenlik döneminde çocuğunuzun cinsel gelişimine yönelik en çok zorlandığınız konu nedir?

5. Çocuğunuzun yaptığı uygun olmayan cinsel davranışlara ne tür tepkiler veriyorsunuz?

6. Çocuğunuzun cinsellikle ilgili sorular sorar mı? Siz hangi sorulara hangi cevapları veriyorsunuz?

EK 4. Cinsel Gelişim Eğitim Programı Değerlendirme Formu

CİNSEL EĞİTİM PROGRAMI DEĞERLENDİRME FORMU

1. Eğitim beklentilerinizi karşıladı mı?

2. Katılım gösterdiğiniz eğitim programının faydalı olduğunu düşünüyor musunuz? (Cevabınız evetse, size ne tür faydaları olduğunu düşünüyorsunuz?)

3. Eğitim sonrasında çocuğunuzla iletişiminizde değişiklikler oldu mu? (Cevabınız evetse, iletişiminizde ne gibi değişiklikler oldu?)

4. Eğitim sonrasında çocuğunuzun yaptığı uygun olmayan cinsel davranışlarına tepkilerinizde değişiklikler oldu mu? (Cevabınız evetse, tepkilerinizde ne gibi değişiklikler oldu?)

5. Eğitim sonrasında çocuğunuzun cinsellikle ilgili sorularına verdiğiniz cevaplarda değişiklikler oldu mu? (Cevabınız evetse, hangi sorulara hangi cevapları verdiniz?)

6. Eğitimden yer alan bilgiler çocuklarınızı yetiştirirken (pratikte) uygulanabilecek türde miydi?

7. Eğitim programı süresince kendinizi nasıl hissettiniz ve niçin?

8. Eğitim programında öğrendiğiniz bilgileri uygulamayı düşünüyor musunuz?

EK 5. Ergenlik Dönemindeki Zihin Yetersizliği Olan Çocukların Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeği

ERGENLİK DÖNEMİNDEKİ ZİHİN YETERSİZLİĞİ OLAN ÇOCUKLARIN CİNSEL GELİŞİM ÖZELLİKLERİ ÖLÇEĞİ

Bu ölçek ergenlik dönemindeki zihin yetersizliği olan çocukların cinsel gelişim özelliklerini belirlemeye yönelik olarak geliştirilmiştir.

Değerli anne ve babalar, bu çalışma çocuklarınızın ergenlik dönemiyle birlikte ortaya çıkan cinsel değişimlerine yönelik davranışlarına ilişkin görüşlerinizi belirlemek için yapılmaktadır. Lütfen her tümceyi dikkatle okuyarak sizin için uygun olanı seçip, işaretleyiniz.

	Bilgi Gereksinimi	**Tamamen Katılıyorum**	**Katılıyorum**	**Kararsızım**	**Katılmıyorum**	**Hiç Katılmıyorum**
1.	Ergenlik dönemindeki, vücuttaki değişmeler hakkında bilgi edinmemin çocuğum için yararlı olacağını düşünüyorum.					
2.	Çocuğumun ergenlik dönemine geçişini fark etmek için bilgiye gereksinim duydum.					
3.	Ergenlikte vücudunda oluşan değişimleri çocuğuma açıklamak için bilgiye gereksinim duydum.					
4.	Çocuğuma vücudunda oluşan değişimler hakkında bilgi vermek için ne diyeceğimi biliyorum nasıl anlatacağımı bilemiyorum.					
5.	Çocuğuma bilgi vermek için cinsel eğitim programına htiyaç duyuyorum.					
6.	Çocuğumun, ergenlikle birlikte yaşadığı değişimlilerle ilgili bilgiye ihtiyaç duyuyorum.					

	Cinsel Davranış	**Tamamen Katılıyorum**	**Katılıyorum**	**Kararsızım**	**Katılmıyorum**	**Hiç Katılmıyorum**
7.	Çocuğum başkalarını öpmekten hoşlanır.					
8.	Çocuğum kendisinin öpülmesinden hoşlanır.					
9.	Çocuğum başkalarına dokunmaktan hoşlanır.					
10.	Çocuğum (anne, baba, hala, amca, dayı, dede, arkadaş, herkes) dokunmasına izin verir.					
11.	Çocuğum başkasının kendisine fiziksel temasından hoşlanır.					
12.	Çocuğum kendi kendisine fiziksel temastan hoşlanır.					
	Mahremiyet ve Sosyal Güven	**Tamamen Katılıyorum**	**Katılıyorum**	**Kararsızım**	**Katılmıyorum**	**Hiç Katılmıyorum**
13.	Çocuğum istemediği durumlarla karşı karşıya kaldığında 'hayır' diyerek durumu reddeder.					
14.	Çocuğum izin almadan kendisine dokunanları bize bildirir.					
15.	Çocuğum güveneceği kişileri bilir.					
16.	Çocuğum boşaltım ve banyo yaparken mutlaka kapıyı kapatır.					

	Bedensel Gelişim	**Tamamen Katılıyorum**	**Katılıyorum**	**Kararsızım**	**Katılmıyorum**	**Hiç Katılmıyorum**
17.	Çocuğumu ergenlik dönemi ile ilgili olarak suratta, sırtta vb. yerlerde sivilcelerin oluşmasına yönelik onu bilgilendiriyorum.					
18.	Çocuğum ergenlik dönemine girmeden önce onu ergenlik dönemi (bedensel olarak) hakkında bilgilendirdim.					
19.	Çocuğumun vücut temizliği (tüylenme, adet dönemi ve ped kullanıma yönelik) eğitimini veriyorum.					
20.	Çocuğum bedensel gelişimine paralel olarak kılık kıyafet seçimi yapıyor.					
	Cinsel Taciz	**Tamamen Katılıyorum**	**Katılıyorum**	**Kararsızım**	**Katılmıyorum**	**Hiç Katılmıyorum**
21.	Çocuğum hemcinsteki bir arkadaşına, rahatsızlık verecek şekilde dokunma, sarılma, öpme davranışlarını sıklıkla yapar.					
22.	Çocuğum karşı cinsteki bir arkadaşına, rahatsızlık verecek şekilde dokunma, sarılma, öpme davranışlarını sıklıkla yapar.					
23.	Çocuğum ailesindeki diğer bireylere, rahatsızlık verecek şekilde dokunma, sarılma, öpme davranışlarını sıklıkla yapar.					

	Haz/Doyum	**Tamamen Katılıyorum**	**Katılıyorum**	**Kararsızım**	**Katılmıyorum**	**Hiç Katılmıyorum**
24.	Çocuğum uygun ortamda sosyo cinsel davranış gerçekleştirir.					
25.	Çocuğum ellerini kullanarak özel bölgesiyle oynar.					
26.	Çocuğum özel bölgesini bir yerlere (yatağa, masa ayağına vb. yerlere) sürter.					
27.	Çocuğumun uygun ortamda sosyo cinsel davranış yapmasını öğretebilirim.					
	Cinsel Konuların Paylaşımı	**Tamamen Katılıyorum**	**Katılıyorum**	**Kararsızım**	**Katılmıyorum**	**Hiç Katılmıyorum**
28.	Çocuğum cinsel konuları, anne ya da babasıyla sıklıkla paylaşır.					
29.	Çocuğum cinsel konuları, ailesindeki diğer bireylere sıklıkla paylaşır.					
30.	Çocuğum cinsel konularla ilgili sözcükleri sesli biçimde söyler.					
	Duygusal Değişim	**Tamamen Katılıyorum**	**Katılıyorum**	**Kararsızım**	**Katılmıyorum**	**Hiç Katılmıyorum**
31.	Çocuğumun duygularında artış (bağırma, heyecan, coşku) oluştu.					

32.	Çocuğum, ergenlik dönemiyle birlikte alınganlık, saldırganlık, hırçınlık davranışları sergilemeye başladı.					
33.	Çocuğumun sıklıkla oluşan duygu değişimlerine dayalı davranışlarını kontrol ve yönlendirmede sorunyaşıyorum.					
	Cinsel Özbakım	**Tamamen Katılıyorum**	**Katılıyorum**	**Kararsızım**	**Katılmıyorum**	**Hiç Katılmıyorum**
34.	Çocuğum kendi temizliğini yaparken (ped değişiminde, gece ıslanması, koltuk altı, genital bölge vb. kıl ve tüylerin temizliğinde) sıkıntı yaşıyor.					
35.	Çocuğum kendi temizliğini yapmasına (ped değişiminde, gece ıslanması, koltuk altı, genital bölge vb. kıl ve tüylerin temizliğini) ben yapıyorum.					
36.	Çocuğum kendi temizliğini yaparken (ped değişiminde, gece ıslanması, koltuk altı, genital bölge vb. kıl ve tüylerin temizliğinde) sinirleniyor.					

EK 6. Ebeveynler İçin Cinsel İletişim Ölçeği

Ebeveynler İçin Cinsel İletişim Ölçeği

Sevgili Anne ve baba, Dört yaşındaki çocuğumuz bize nasıl doğduğunu sorabilir. Altı yaşına geldiğinde kadınların ve erkeklerin bedensel farklılıkları hakkında konuşmak isteyebilir. Ergenlik döneminde nasıl gebe kalındığını ya da kadınların âdet kanamalarını sorabilir. Çocuğunuzun bu gibi sorularını düşünerek aşağıdaki maddeleri okuyun ve sizin için uygun olan seçeneği işaretleyin. Lütfen içtenlikle yanıtlayın.

Teşekkürler.

		Bana hiç uygun değil	Bana uygun değil	Bana kısmen uygun	Bana tümüyle uygun
1.	Yaşına uygun bir şekilde açıklarım.	①	②	③	④
2.	Bedenine başkalarının sınırsız dokunamayacağını yaşına uygun bir dille anlatırım.	①	②	③	④
3.	Yaşına uygun terimleri anlayabileceği bir şekilde kullanırım.	①	②	③	④
4.	Bedeninin ona özel olduğunu çekinmeden anlatırım.	①	②	③	④
5.	Konuşmaya olumlu cümlelerle başlarım (örneğin, seninle bunu konuşabiliriz).	①	②	③	④
6.	Yakın aile fertleri dışındaki başka kişilerle çok yakınlaşmaması gerektiğini anlatırım.	①	②	③	④
7.	İyi ve kötü dokunuş arasındaki farkı örneklerle anlayabileceği bir biçimde anlatırım.	①	②	③	④
8.	Her zamanki yüz ifademle konuşurum.	①	②	③	④
9.	Her zamanki konuşma hızımla açıklarım.	①	②	③	④
10.	Diğer durumlarda davrandığımdan farklı davranmam.	①	②	③	④
11.	Her zamanki rahatlığımla konuşurum.				

		①	②	③	④
12.	Anlaşılır ve yaşına uygun bir dille konuşurum.	①	②	③	④
13.	Kaygılı görünmemeye çalışırım.	①	②	③	④
14.	Başka bir işle ilgilenmem.	①	②	③	④
15.	Heyecanımı kontrol etmeye çalışırım.	①	②	③	④
16.	Gereğinden fazla el kol hareketi yaparak vurgu yapmam.	①	②	③	④
17.	Göz kontağı kurarak konuşurum.	①	②	③	④
18.	Kaçamak yanıtlar vermem.	①	②	③	④
19.	Konu hakkında bilgim yoksa, araştırıp en kısa sürede açıklarım.	①	②	③	④
20.	Heyecanlı görünürüm.	①	②	③	④
21.	Paniklediğim için cevaplayamam.	①	②	③	④
22.	Yanıtını bilmediğim durumlarda konuyu değiştiririm.	①	②	③	④
23.	Cevabını bilsem de konuyu değiştiririm.	①	②	③	④

EK 7. Uygulama Güvenirliği Formu

UYGULAMA GÜVENİRLİĞİ FORMU

Madde No	Madde	Evet	Hayır
1	Araştırmacı, cinsel gelişime yönelik aile eğitim programını tanıtmıştır.		
2	Araştırmacı, ön test verilerini uygun bir şekilde toplamıştır.		
3	Araştırmacı, her oturuma uygun sunum hazırlamıştır.		
4	Araştırmacı her oturumu zamanunda başlatmıştır.		
5	Araştırmacı her oturum planlanan süre içerisinde sonlandırmıştı.		
6	Araştırmacı, her oturuma uygun materyali sağlamıştır.		
7	Araştırmacı, cinsel gelişim eğitim programını etkili bir şekilde ebeveynlere sunmuştur		
8	Araştırmacı, son test verilerini uygun bir şekilde toplamıştır.		

EK 8. Aile Eğitim Programı

CİNSEL GELİŞİME YÖNELİK AİLE EĞİTİM PROGRAMI

OTURUM	*KONU*	*SÜRE*	*AMAÇ*
1	Cinsel Gelişim Eğitimi Programının Tanıtılması Ön test çalışmalarının yürütülmesi	60 dk.	Ailelerin; eğitim programı hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak ve eğitim öncesi cinsel gelişime yönelik bilgilerini değerlendirmek.
2	Ergenlik Döneminde İletişim Ergenlik Döneminde Sık Karşılaşılan Sorular	60 dk.	Ailelerin Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklarıyla etkili iletişim becerisi edinmelerini sağlamak Ailelerin; Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklarının cinsellikle ilgili sıkça sordukları sorular hakkında bilgi düzeylerini arttırmak.
3	Ergenlik Döneminde Öz Bakım	60 dk.	Ailelerin; 1. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklarının normal gelişim gösteren akranları gibi öz bakım becerilerine ihtiyaç duyduklarını ve bu becerilerinin bağımsızlaştırılmasının önemini fark etmelerini sağlamak. 2.Zihinsel Yetersizliği Olan Kız Çocuklarının menstrüasyon döneminde yaşadıkları öz bakım problemlerinin üstesinden gelmelerini sağlamak. 3. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklarının kol altı ve özel bölge tüylenmeleri ile baş etme becerisi kazandırmak.

4	Mahremiyet ve Cinsel İstismar	60dk	Ailelerin; 1. Çocuklarının özel bölgelerinin tanınması ve korunması konularında bilgi düzeylerinin arttırmak. 2. İstismar belirtileri hakkında bilgi düzeylerini arttırmak. 3. Cinsel istismara yönelik yasa ve ihbar birimleri hakkında bilinçlenmelerini sağlamak. 4. Zihin Yetersizliği Olan Çocuklarını cinsel istismardan korumaya yönelik alacakları önlemler hakkında bilinçlendirmek.
5	Uygun Olmayan Cinsel Davranışlar	60 dk.	Ailelere; Zihin Yetersizliği Olan Çocuklarının ergenlik döneminde gösterdiği cinsel içerikli davranışları bilme ve bu davranışların kontrolünü sağlama becerisi kazandırmak.
6	Cinsel Gelişim Eğitimi Programının Sonlandırılması Son test verilerinin toplanması	60 dk.	Son test çalışmalarını gerçekleştirmek ve program değerlendirme anketini uygulamak.

EK 9. Etik İzin

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI
BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR VE YAYIN ETİĞİ KURULU

ETİK KURUL ONAY FORMU

Karar No:	10
Tarih:	30.11.2021
İlgili Evrak No:	145413

Çalışma Adı	Zihin Yetersizliği Olan Çocuklarda Cinsel Gelişime Yönelik Aile Eğitim Programı Etkililiği
Çalışma Türü	X Tez çalışması Bilimsel araştırma
Yürütücü Adı Soyadı	Fulya MERSİN

Üstte bilgileri bulunan çalışma kurul tarafından değerlendirilmiştir.

Gerekçeli Karar:

X	Çalışma etik açısından uygun bulunmuştur.
	Çalışmanın etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir. *
	Çalışma etik açısından uygun bulunmamıştır.
*Gerekçe:	

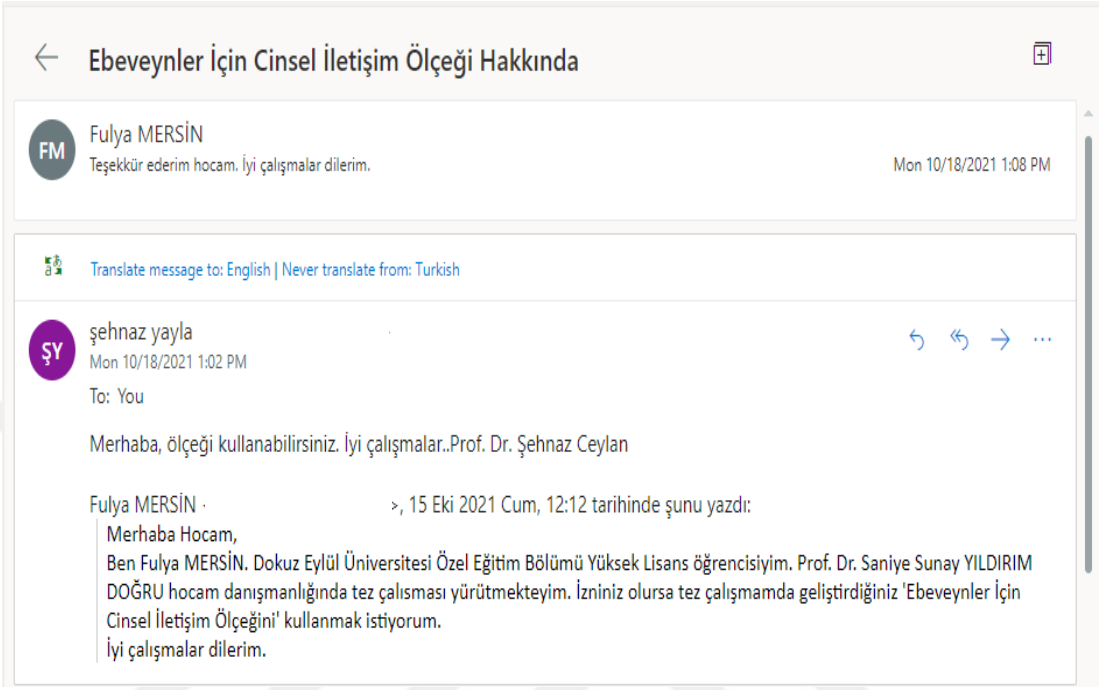
İMZALAR

Prof. Dr. Zeynep ARIKAN
Başkan

Prof. Dr. Esra BUKOVA GÜZEL — Üye
Prof. Dr. Halil YOLERİ — Üye
Prof. Dr. Serkan ODAMAN — Üye

Prof. Dr. Yıldız AKPOLAT — Üye
Prof. Dr. Tuba GÜLTEKİN — Üye
Prof. Dr. İlyas SÖZEN — Üye(Katılmadı)

EK 10. Ölçme Araçları Uygulama İzinleri

Ebeveynler İçin Cinsel İletişim Ölçeği Hakkında

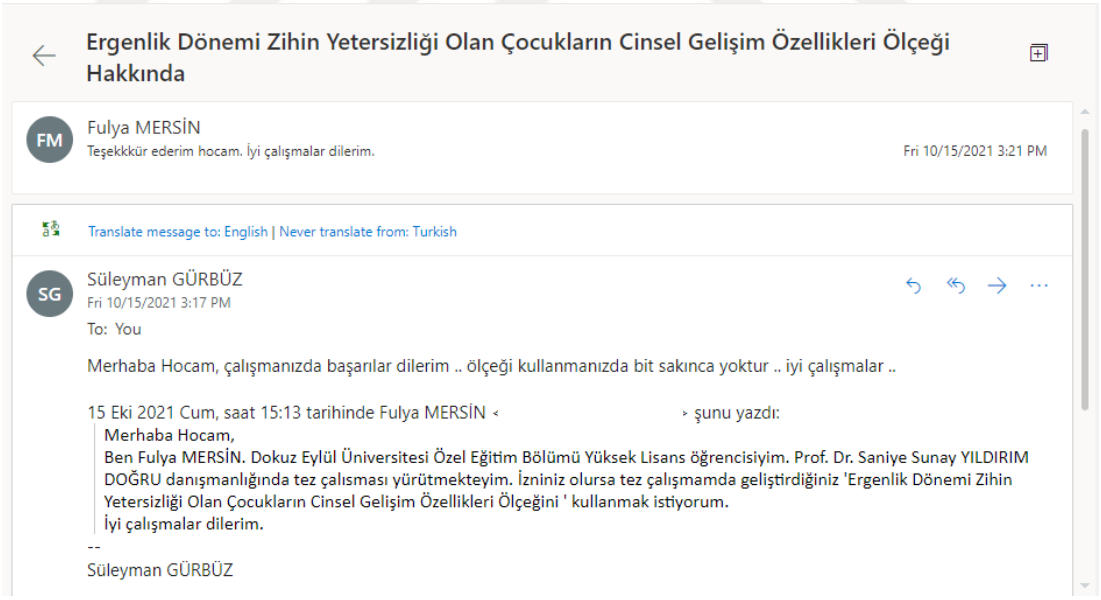
FM Fulya MERSİN
Teşekkür ederim hocam. İyi çalışmalar dilerim. Mon 10/18/2021 1:08 PM

Translate message to: English | Never translate from: Turkish

ŞY şehnaz yayla
Mon 10/18/2021 1:02 PM
To: You

Merhaba, ölçeği kullanabilirsiniz. İyi çalışmalar..Prof. Dr. Şehnaz Ceylan

Fulya MERSİN · >, 15 Eki 2021 Cum, 12:12 tarihinde şunu yazdı:
> Merhaba Hocam,
> Ben Fulya MERSİN. Dokuz Eylül Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü Yüksek Lisans öğrencisiyim. Prof. Dr. Saniye Sunay YILDIRIM DOĞRU hocam danışmanlığında tez çalısması yürütmekteyim. İzniniz olursa tez çalışmamda geliştirdiğiniz 'Ebeveynler İçin Cinsel İletişim Ölçeğini' kullanmak istiyorum.
> İyi çalışmalar dilerim.

Ergenlik Dönemi Zihin Yetersizliği Olan Çocukların Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeği Hakkında

FM Fulya MERSİN
Teşekkür ederim hocam. İyi çalışmalar dilerim. Fri 10/15/2021 3:21 PM

Translate message to: English | Never translate from: Turkish

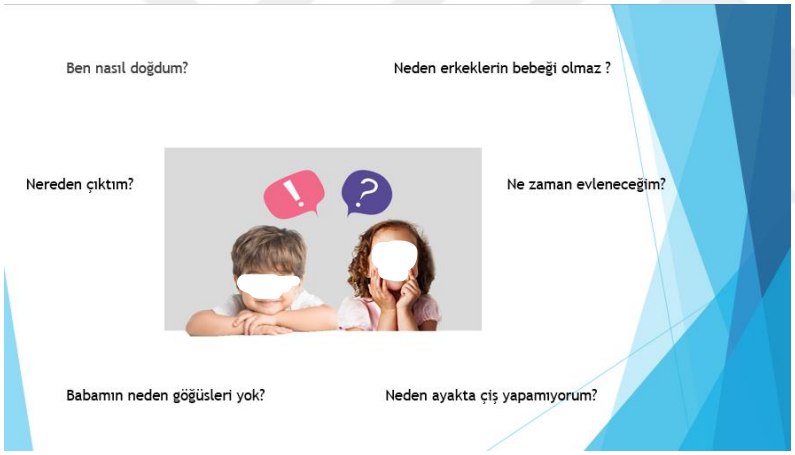
SG Süleyman GÜRBÜZ
Fri 10/15/2021 3:17 PM
To: You

Merhaba Hocam, çalışmanızda başarılar dilerim .. ölçeği kullanmanızda bit sakınca yoktur .. iyi çalışmalar ..

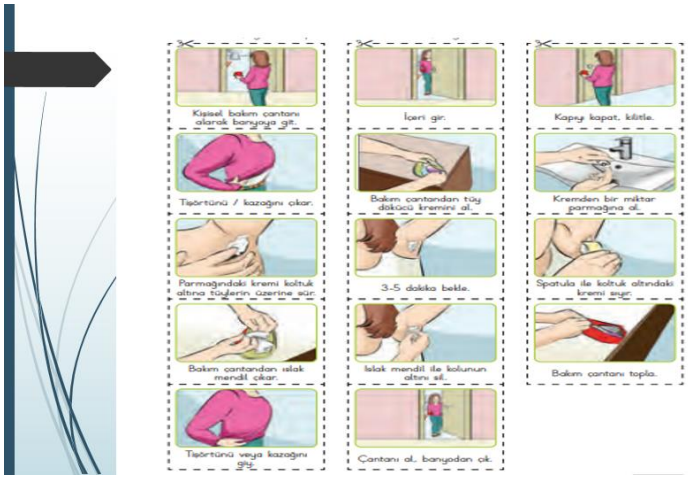
15 Eki 2021 Cum, saat 15:13 tarihinde Fulya MERSİN < > şunu yazdı:
> Merhaba Hocam,
> Ben Fulya MERSİN. Dokuz Eylül Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü Yüksek Lisans öğrencisiyim. Prof. Dr. Saniye Sunay YILDIRIM DOĞRU danışmanlığında tez çalısması yürütmekteyim. İzniniz olursa tez çalışmamda geliştirdiğiniz 'Ergenlik Dönemi Zihin Yetersizliği Olan Çocukların Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeğini ' kullanmak istiyorum.
> İyi çalışmalar dilerim.
--
Süleyman GÜRBÜZ

EK 11. Cinsel Gelişim Aile Eğitim Programı Sunum Örnekleri

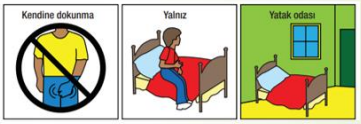

MAHREMİYET ve CİNSEL İSTİSMAR

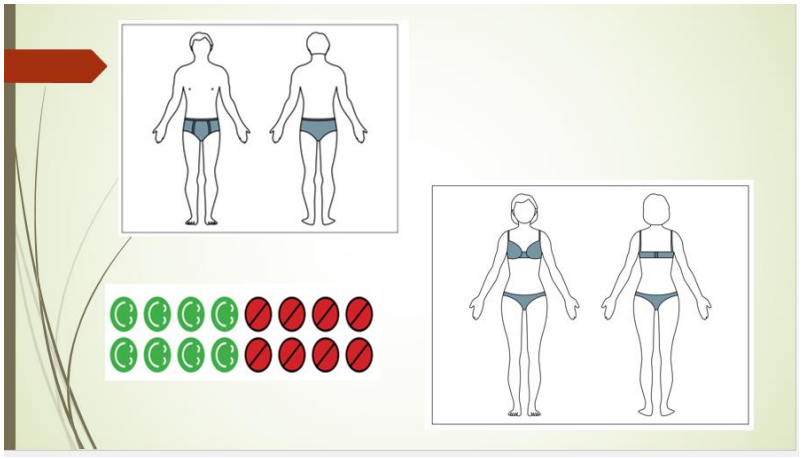

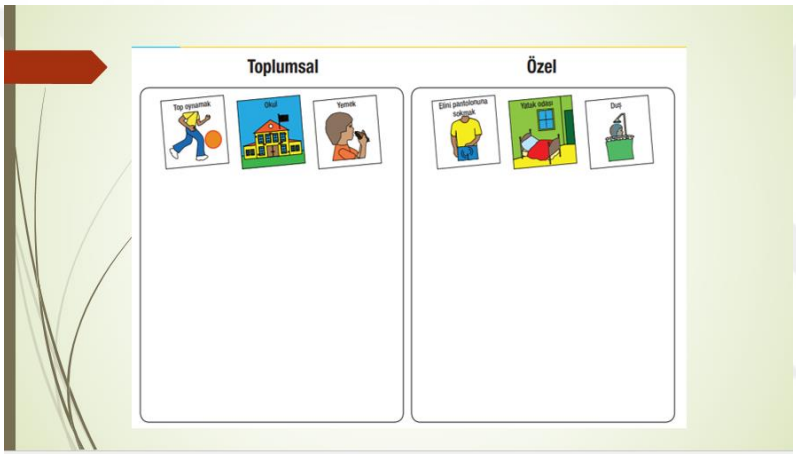

Cinsel istismarı önlemek için neler yapılabilir?

- Vücut bölümlerini tanıması
- özel alan toplumsal alan arasındaki farkı bilmesi
- tehlikeli durumları ayırt edebilme
- Güvenlik çemberindeki kişileri tanıma
- hayır diyebilme (duygularını yönetme)
- Mahremiyet eğitimi

Toplumsal
Özel
Top oynamak
Okul
Yemek
Elini pantolonuna sokmak
Yatak odası
Duş

Cinsel Eğitim
Etkinlik 2. Uygun olmayan tekliflerde yapmam gerekeni buluyorum.
Uygun olmayan tekliflerde ne yapmalısın, eşle ve anlat.
Tanımadığın biri sana bir şey verirse
Ona "Hayır!" derim.
Tanımadığın biri seni arabasına çağırırsa
Polisin yanına giderim.
Birisi seni zorla götürmek isterse
Çığlık atarım.

ÖĞRENCİNİN AKADEMİK ÖZGEÇMİŞİ

Kişisel Bilgiler			
Adı ve Soyadı	Fulya MERSİN		
E-postası/Web Sayfası			
Bildiği Yabancı Diller			
Uzmanlık Alanı			
Öğrenim Bilgileri			
	Üniversite	Bölüm	Yıl
Lisans	Samsun Ondokuzmayıs Üniversitesi	İşitme Engelliler Öğretmenliği	2013
Tez Başlığı	Zihin Yetersizliği Olan Çocuklarda Cinsel Gelişime Yönelik Aile Eğitim Programının Etkililiği		
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Safiye Sunay YILDIRIM DOĞRU		

Akademik Eserler

(Makale, kitap, kitap bölümü, bildiri, poster, sergi, konser vb. eserlerden kaynakça yazım kurallarına göre en fazla 10 eser yazılmalıdır.)
Tezden üretilen yayınlar * ile işaretlenmelidir.

1. Mersin, F. & Yıldırım-Doğru, S.S. (2023, 29-30 Nisan). *Zihinsel yetersizliğe sahip bir öğrenciye video model öğretimyöntemi ile kol alti tüylerini temizleme becerisinin öğretimi* [Kongre Sunumu]. 4. Uluslararası Hasankeyf Bilimsel Araştırmalar ve Inovasyon Kongresi, Batman. https://drive.google.com/file/d/1TEmkSC4-GIVbSQJwpyE9TWsaSN11Ubel/view?pli=1
2. Pakalın, B. & Mersin, F. (2023). Depreme hazırlar mı? Özel gereksinimli bireylerin deprem anında güvenliği. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 8* (2), 795-802. https://dergipark.org.tr/en/pub/ikcusbfd/issue/78150/1263205

Alanıyla İlgili Bilimsel Kuruluşlara Üyelikler

Alanıyla İlgili Aldığı Ödüller

